POLIROM
Top 10+

MARCEL
PROUST

Sfârşitul geloziei şi alte povestiri

Table of Contents

Moartea lui Baldassare Silvande, viconte de Sylvania
Violante sau mondenitatea
Vacanţa melancolică a doamnei de Breyves
Confesiunea unei tinere
O cină în oraş
Sfârşitul geloziei
Amintire
Înaintea nopţii
Amintire
Indiferentul

MARCEL

PROUST

Sfârşitul geloziei şi alte povestiri

Traducere de Nicolae Constantinescu

POLIROM
2014

© 2014 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere
www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53
ISBN ePub: 978-973-46-4726-2
ISBN PDF: 978-973-46-4727-9
ISBN print: 978-973-46-4456-8
Coperta: Carmen Parii
Pe copertă: Pierre-Auguste Renoir (1841-1919), *Sfârşitul prânzului* (1879)
Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!
Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

MARCEL PROUST (1871-1922), scriitor şi critic francez, autor al amplului roman *În căutarea timpului pierdut*, care a devenit unul dintre titlurile emblematice ale literaturii universale. A scris de asemenea povestiri (*Les plaisirs et les jours*), eseuri (*Pastiches et mélanges*) şi texte critice (*Contre Sainte-Beuve*).

Moartea lui Baldassare Silvande, viconte de Sylvania

I

„Apollo păzea turmele lui Admetos, spun poeţii; Tot aşa, fiecare om este un zeu deghizat care se preface nebun.“

Emerson

— Domnule Alexis, nu mai plângeţi aşa! Poate că domnul viconte de Sylvania o să vă dăruiască un cal.

— Un cal mare, Beppo, sau un ponei?

— Poate un cal mare, ca al domnului Cardenio. Dar nu mai plângeţi aşa… tocmai azi, când împliniţi treisprezece ani!

Speranţa de a primi un cal şi gândul că avea treisprezece ani făcură ca ochii lui Alexis să strălucească printre lacrimi. Dar asta nu-l liniştea, pentru că trebuia să se ducă să-l vadă pe unchiul lui, Baldassare Silvande, viconte de Sylvania. Desigur, din ziua în care auzise că boala unchiului era incurabilă, Alexis îl văzuse de mai multe ori. Dar, de atunci, totul se schimbase. Baldassare îşi dăduse seama de boala lui şi ştia acum că mai avea de trăit cel mult trei ani. Alexis, fără să înţeleagă de altfel cum această certitudine nu-l ucisese de durere sau nu-l făcuse să-şi piardă minţile pe unchiul său, nu se simţea în stare să suporte durerea de a-l vedea. Convins că avea să-i vorbească despre sfârşitul lui apropiat, nu se credea în stare nu să-l consoleze, dar nici măcar să-şi stăpânească plânsul. Îşi adorase dintotdeauna unchiul, cel mai mare, cel mai frumos, cel mai tânăr, cel mai plin de viaţă şi mai blând dintre rudele sale. Îi

plăceau ochii lui cenuşii, mustaţa blondă, genunchii, loc confortabil de plăcere şi de refugiu când era mai mic şi care i se păreau atunci inaccesibili ca o citadelă, amuzanţi ca nişte căluţi de lemn şi mai inviolabili decât un templu. Alexis, care dezaproba foarte mult ţinuta întunecată şi austeră a tatălui său şi visa la un viitor în care, mereu călare, va fi elegant ca o doamnă şi splendid ca un rege, recunoştea în Baldassare idealul cel mai înalt pe care şi-l făcea despre un bărbat; ştia că unchiul era frumos, că-i semăna, şi mai ştia că era inteligent, generos, că avea o putere egală cu cea a unui episcop sau a unui general. Pe de altă parte, din criticile părinţilor aflase că vicontele avea defecte. Ba chiar îşi amintea violenţa mâniei sale în ziua în care vărul lui, Gian Galeazzo, îl luase peste picior, cum scăpărarea ochilor îi trădase măgulirea vanităţii când ducele de Parma făcuse să i se ofere mâna surorii sale (ca să-şi ascundă plăcerea, strânsese din dinţi şi făcuse grimasa lui obişnuită, care nu-i plăcea lui Alexis), dar şi tonul dispreţuitor cu care îi vorbea Lucreziei, care se grozăvea că nu-i plăcea muzica lui.

Părinţii făceau deseori aluzie la alte fapte ale unchiului, de care Alexis nu ştia, dar pe care le dezaproba energic.

Însă toate defectele lui Baldassare, grimasa lui vulgară dispăruseră cu siguranţă. Când unchiul lui aflase că poate peste doi ani va muri, persiflările lui Gian Galeazzo, prietenia ducelui de Parma şi propria-i muzică îi deveniseră probabil foarte indiferente. Alexis şi-l imagina la fel de frumos, dar mai solemn şi chiar mai desăvârşit decât înainte. Da, solemn şi deja puţin dus de pe lumea asta. De aceea, speranţa lui era însoţită şi de puţină teamă şi îngrijorare.

Caii erau înhămaţi de mult, trebuia să plece; urcă în trăsură, apoi coborî şi se duse la preceptorul său să-i ceară un ultim sfat. Când să vorbească, roşi la faţă.

— Domnule Legrand, e mai bine ca unchiul să creadă sau să nu creadă că ştiu că ştie că trebuie să moară?

— Să nu creadă, Alexis!

— Dar dacă aduce vorba despre asta?

— N-o va face.

— N-o va face? repetă Alexis, mirat, pentru că era singura posibilitate la care nu se gândise: de fiecare dată când începea

să-şi imagineze vizita la unchiul lui, îl auzea vorbind de moarte cu blândeţea unui preot.

— Dar dacă totuşi aduce vorba?

— Vei spune că se înşală.

— Şi dacă plâng?

— Ai plâns prea mult dimineaţă, n-ai să mai plângi la el.

— N-am să mai plâng! exclamă Alexis cu deznădejde. Dar o să creadă că nu sunt întristat, că nu-l iubesc… pe unchişorul meu!

Şi izbucni în lacrimi. Mama, sătulă să-l tot aştepte, veni după el şi plecară.

După ce îşi dădu micul palton valetului din vestibul, îmbrăcat în livrea verde cu alb cu blazonul Sylvaniei, Alexis se opri un moment împreună cu mama lui să asculte acordurile unei viori care se auzeau din camera vecină. Apoi, valetul îi conduse într-o încăpere imensă, rotundă, în întregime cu geamuri, unde vicontele stătea deseori. Intrând, vedeai în faţă marea şi, întorcând capul, peluze, pajişti şi păduri; în fundul încăperii erau două pisici, trandafiri, maci şi multe instrumente muzicale. Aşteptară un moment.

Alexis se repezi la mama lui. Ea crezu că voia s-o sărute, dar el o întrebă în şoaptă, cu gura lipită de urechea ei:

— Ce vârstă are unchiul?

— Va împlini treizeci şi şase de ani în luna iunie.

El vru să întrebe: „Crezi că va avea vreodată treizeci şi şase de ani?“. Dar nu îndrăzni.

Se deschise o uşă, Alexis tremură, iar un servitor zise:

— Domnul viconte vine imediat.

Servitorul reveni curând, lăsând să intre doi păuni şi un ied, pe care vicontele îi lua peste tot cu el. Apoi se auziră din nou paşi şi uşa se deschise.

„Nu-i nimic“, îşi zise Alexis, simţind cum îi tresălta inima de fiecare dată când auzea zgomot, „e probabil un servitor, da, foarte probabil un servitor“. Dar, în acelaşi timp, auzi o voce plină de blândeţe:

— Bună ziua, micul meu Alexis, îţi urez la mulţi ani.

Şi, îmbrăţişându-l, unchiul îl sperie. Vicontele înţelese probabil şi, fără să-l mai bage în seamă, ca să-i lase timp să-şi

revină, începu să vorbească vesel cu mama lui Alexis, cumnata lui, care, de la moartea mamei sale, era fiinţa pe care o iubea cel mai mult pe lume.

Acum, Alexis, liniştit, nu mai simţea decât o imensă tandreţe pentru acel tânăr încă atât de fermecător, doar puţintel palid, erou prin atitudinea lui veselă în acele momente tragice. Ar fi vrut să se arunce de gâtul lui, dar nu îndrăznea, temându-se să nu distrugă energia unchiului, care n-ar mai fi putut să fie stăpân pe sine. Îi venea să plângă, mai ales când vedea privirea tristă şi blândă a vicontelui. Alexis ştia că ochii aceia fuseseră întotdeauna trişti şi, chiar în momentele cele mai fericite, păreau să implore o consolare pentru dureri pe care nu părea să le aibă. Dar, în acel moment, crezu că tristeţea unchiului său, alungată curajos din conversaţie, se refugiase în ochii care, numai ei din întreaga lui făptură, erau atunci în consonanţă cu obrajii slăbiţi.

— Ştiu că ţi-ar plăcea să conduci o trăsură cu doi cai, micul meu Alexis, îi zise Baldassare. Mâine ţi se va aduce un cal. La anul vei primi perechea lui, iar în doi ani îţi voi dărui şi trăsura. Dar poate că anul ăsta vei putea chiar să călăreşti, vom încerca după ce mă întorc. Mâine plec sigur, dar nu pentru mult timp, adăugă el. Peste nici o lună, voi fi înapoi şi vom merge împreună la matineu, ştii, să vedem comedia la care ţi-am promis să te duc.

Alexis ştia că unchiul lui urma să stea câteva săptămâni la unul dintre prietenii săi şi că i se permitea încă să meargă la teatru. Dar, cum era obsedat de gândul morţii unchiului, care îl tulburase foarte mult înainte să vină, cuvintele lui îi provocară o mirare adâncă şi dureroasă.

„N-am să merg“, îşi zise el. „Ar suferi foarte mult auzind bufoneriile actorilor şi râsul publicului!“

— Ce cântai atât de frumos la vioară când am intrat? întrebă mama lui Alexis.

— A, ţi-a plăcut? întrebă cu vioiciune Baldassare, arătându-se bucuros. E romanţa despre care ţi-am vorbit.

„Joacă teatru?“, se întrebă Alexis. „Cum poate să-i mai facă plăcere succesul muzicii sale?“

În acel moment, faţa vicontelui căpătă o expresie de durere profundă; obrajii îi păliseră, strânse din buze şi încruntă sprâncenele, ochii i se umplură de lacrimi.

„Dumnezeule!“, exclamă în sinea lui Alexis. „N-are destulă putere să joace rolul ăsta. Bietul meu unchi! Dar de ce se teme atât de mult să nu ne întristeze? De ce îşi dă atâta osteneală?“ Însă durerile paraliziei generale, care îi strângeau uneori corpul lui Baldassare ca într-un corset de fier, până la a-i lăsa urme, şi a căror intensitate tocmai îi provocase acea grimasă, dispăruseră.

Se şterse la ochi şi reîncepu să vorbească binedispus.

— Am impresia că ducele de Parma nu mai e chiar atât de amabil cu tine de la o vreme, zise mama lui Alexis, lipsită de tact.

— Ducele de Parma! exclamă Baldassare furios. Ducele de Parma, mai puţin amabil! Dar ce-ţi trece prin minte, draga mea? Chiar în dimineaţa asta mi-a scris că-mi pune la dispoziţie castelul lui din Iliria, dacă aerul de munte ar putea să-mi facă bine.

Se ridică cu vioiciune, stârnindu-şi în acelaşi tip durerea atroce, astfel încât trebui să se oprească un moment; imediat ce aceasta se domoli, strigă:

— Dă-mi scrisoarea de lângă patul meu!

După aceea, citi cu ardoare:

„Dragul meu Baldassare,
Ce trist sunt că nu pot să te văd etc., etc.“.

Pe măsură ce prinţul îşi arăta amabilitatea prin slovele scrisorii, chipul lui Baldassare se îmbuna, strălucea de o încredere plină de satisfacţie. Deodată, vrând probabil să ascundă o bucurie pe care n-o considera foarte elevată, strânse din dinţi şi făcu acea mică grimasă vulgară, pe care Alexis o credea dispărută pentru totdeauna de pe faţa lui împăcată de moarte.

Schimonosind ca altădată gura lui Baldassare, acea mică grimasă îi deschise ochii lui Alexis, care, de când se afla lângă unchiul lui, crezuse, voise să privească chipul unui muribund desprins pentru totdeauna de realităţile vulgare, pe care nu mai putea să apară decât un zâmbet forţat în mod eroic, de o tristeţe

blândă, angelică şi dezamăgită. Nu se mai îndoi că Gian Galeazzo, tachinându-i unchiul, l-ar fi înfuriat şi acum ca înainte, că în bucuria bolnavului, în dorinţa lui de a merge la teatru nu era vorba nici de prefăcătorie, nici de curaj şi că, ajuns atât de aproape de moarte, Baldassare continua să se gândească numai la viaţă.

Întors acasă, Alexis tresări la gândul că şi el va muri într-o zi şi că, deşi până atunci mai avea mult mai mult timp decât unchiul lui, cu siguranţă că bătrânul grădinar al lui Baldassare şi verişoara lui, ducesa d'Alériouvre, nu-i vor supravieţui multă vreme. Totuşi, destul de bogat ca să nu mai muncească, Rocco lucra în continuare neostenit ca să câştige şi mai mulţi bani, încercând să-şi vândă bine trandafirii. Ducesa, cu toate că avea şaptezeci de ani, avea mare grijă să se vopsească şi plătea la ziare articole în care îi erau lăudate mersul tineresc, eleganţa recepţiilor, bucatele rafinate şi spiritul.

Aceste exemple nu diminuară uimirea pe care i-o stârnise atitudinea unchiului său, ci îi inspirară una asemănătoare care, transmiţându-se din aproape în aproape, cuprinse, ca o stupefacţie imensă, scandalul universal al acelor existenţe, din care n-o excepta pe a lui, mergând cu spatele spre moarte şi cu faţa spre viaţă.

Hotărât să nu imite o aberaţie atât de şocantă, decise, asemenea vechilor profeţi, a căror faimă îi fusese înfăţişată pe larg, să se retragă în pustiu împreună cu câţiva dintre micii lui prieteni şi le spuse părinţilor.

Din fericire, mai puternică decât ironiile lor, viaţa, căreia nu-i epuizase laptele întăritor şi dulce, îi întinse sânul ca să-l oprească. Şi reîncepu să se hrănească cu el, cu o sete plină de voioşie, căreia imaginaţia lui credulă şi bogată îi asculta cu naivitate doleanţele şi îi repara în mod strălucit decepţiile.

II

„Trupul e, din păcate, trist…“[1]

Stéphane Mallarmé

A doua zi după vizita lui Alexis, vicontele de Sylvania plecase spre castelul din vecinătate, unde trebuia să petreacă trei-patru săptămâni şi unde prezenţa a numeroşi invitaţi putea să-i alunge tristeţea care urma deseori crizelor sale.

Curând, toate plăcerile se rezumară pentru el la compania unei tinere femei, care i le dubla împărtăşindu-le. El avu impresia că îl iubea, dar păstră o oarecare rezervă faţă de ea: o ştia inocentă, aşteptând de altfel cu nerăbdare sosirea soţului. Apoi, nu era sigur că o iubea cu adevărat şi intuia vag ce mare păcat era s-o îndemne la rău. Când anume luaseră relaţiile lor o altă întorsătură? Nu-şi putu aminti. Acum, ca în virtutea unei înţelegeri tacite, despre care nu putea spune de când data, îi săruta încheieturile mâinilor şi-şi petrecea braţul pe după gâtul ei. Ea părea atât de fericită încât, într-o seară, el făcu mai mult: începu prin a o săruta; apoi, o mângâie îndelung şi îi sărută din nou ochii, obrajii, buzele, gâtul, nasul. Gura tinerei femei întâmpina surâzătoare mângâierile, iar privirea strălucea în profunzimea ei ca o apă încălzită de soare. Mângâierile lui Baldassare deveniseră între timp mai îndrăzneţe; la un moment dat, o privi; atunci, rămase frapat de paloarea ei, de deznădejdea infinită pe care o exprimau fruntea lividă, ochii mâhniţi şi descurajaţi care plângeau, cu priviri mai triste decât lacrimile, ca la tortura îndurată în timpul unei crucificări sau după pierderea ireparabilă a unei fiinţe adorate. O privi un moment; şi atunci, cu un efort suprem, ea ridică spre el ochii imploratori, care cereau îndurare, în timp ce gura ei, însetată, cu o mişcare inconştientă şi convulsivă, cerea alte şi alte sărutări.

Cuprinşi de vârtejul plăcerii care plutea în jurul lor, în parfumul sărutărilor şi amintirea mângâierilor, se aruncară unul în braţele celuilalt, închizând acum ochii, acei ochi cruzi care le oglindeau durerea sufletelor, ei nu voiau să o vadă şi el mai ales strângea mai tare ochii, ca un călău cuprins de

remuşcări care simte că braţul i-ar tremura în momentul când ar lovi victima, dacă, în loc să şi-o imagineze încă excitantă pentru furia lui şi forţându-l să şi-o potolească, ar putea s-o privească în faţă şi să-i simtă un moment durerea.

Se lăsase noaptea şi ea era încă în camera lui, cu ochii privind în gol, lipsiţi de lacrimi. Plecă fără să-i spună o vorbă, sărutându-i mâna cu o tristeţe pasionată.

El însă nu putea să doarmă şi, dacă aţipea un moment, se înfiora simţind ridicaţi spre el ochii rugători şi disperaţi ai blândei victime. Deodată, şi-o închipui aşa cum era probabil acum, neputând nici ea să doarmă şi simţindu-se cumplit de singură. Se îmbrăcă, merse încetişor până la camera ei, neîndrăznind să facă zgomot ca să n-o trezească dacă dormea, neîndrăznind nici să se întoarcă la el, unde cerul şi pământul şi sufletul lui îl sufocau cu greutatea lor. Rămase acolo, în pragul camerei tinerei femei, crezând în fiecare moment că nu se va mai putea stăpâni nici o clipă şi va intra; apoi, înspăimântat la gândul că ar întrerupe acea dulce uitare a somnului, căci îi percepea răsuflarea egală, ca s-o arunce cu cruzime în braţele remuşcărilor şi deznădejdii, fără de care ea îşi găsea o clipă de odihnă, rămase la uşă când stând jos, când în genunchi, când culcat. Dimineaţă, se întoarse în camera lui, înfrigurat şi liniştit, dormi multă vreme, iar la trezire se simţea bine.

Se străduiră reciproc să-şi împace conştiinţele, se obişnuiră cu remuşcările care se împuţinară, cu plăcerea care nu mai era atât de intensă şi, când se întoarse în Sylvania, vicontele păstra, ca şi ea, doar o amintire plăcută şi cam rece a acelor minute înflăcărate şi crude.

III

„Tinereţea-i zgomotoasă îl împiedică să audă.“

Doamna de Sévigné

În ziua în care împlini paisprezece ani, Alexis se duse să-l vadă pe unchiul său Baldassare, dar nu mai simţi, aşa cum se aşteptase, emoţiile violente din anul precedent. Cursele nenumărate pe calul dăruit de unchiul lui, dezvoltându-i forţa, îi slăbiseră sensibilitatea şi stârneau în el acel sentiment perpetuu al unei bune stări de sănătate, care se adaugă tinereţii, ca şi conştiinţa vagă a profunzimii resurselor şi a puterii vioiciunii sale. Când îşi simţea, sub adierea stârnită de galopul calului, pieptul umflându-se ca o pânză de corabie, trupul fierbinte ca un foc de iarnă şi fruntea răcoroasă ca frunzişul ce o atingea în trecere, când îşi încorda trupul sub apa rece sau îl abandona îndelung în timpul siestelor extrem de plăcute, exalta în el acele puteri ale vieţii care, după ce fuseseră mândria tumultuoasă a lui Baldassare, îl părăsiseră pentru totdeauna ca să bucure alte suflete mai tinere, până în ziua în care aveau să le părăsească şi pe ele.

Slăbiciunea şi moartea apropiată a unchiului său nu-l mai afectau deloc pe Alexis. Clocotul voios al sângelui din vine şi dorinţele din minte îl împiedicau să audă tânguirile extenuate ale bolnavului. Alexis intrase în acea perioadă năvalnică în care corpul lucrează cu atâta energie la înălţarea palatelor sale între el şi suflet, încât acesta pare curând să fi dispărut, până în ziua când boala sau o durere sufletească minează lent dureroasa fisură la capătul căreia *el* reapare. Se obişnuise cu boala fatală a unchiului aşa cum ne obişnuim cu tot ce durează în jurul nostru şi, cu toate că mai trăia, pentru că îl făcuse să plângă o dată aşa cum plângem morţii, îl tratase ca pe un mort, începuse să-l uite.

Când Baldassare îi spusese: „Dragul meu Alexis, îţi dăruiesc şi trăsura odată cu calul“, înţelesese că unchiul lui gândea: „Pentru că altfel s-ar putea să nu mai vezi niciodată trăsura“. Şi ştia că era un gând tare trist. Dar nu-l simţea aşa, deoarece acum nu mai exista loc în sufletul lui pentru tristeţe profundă.

Câteva zile mai târziu, îl frapă, într-o lectură, portretul unui scelerat care nu fusese emoţionat de cele mai înduioşătoare cuvinte de afecţiune ale unui muribund care îl adora.

Seara, teama de a nu fi sceleratul în care crezuse că se recunoaşte îi alungă somnul. Dar a doua zi făcu o plimbare

frumoasă cu calul, lucră cu atâta spor, simţi atât de multă tandreţe faţă de părinţii lui în viaţă, încât reîncepu să se bucure de toate fără scrupule şi să doarmă fără remuşcări.

În acest timp, vicontele de Sylvania, care începea să nu mai poată merge, nu prea mai ieşea din castel. Prietenii şi rudele îşi petreceau toată ziua împreună cu el şi bolnavul putea să mărturisească nebunia cea mai condamnabilă, cheltuiala cea mai absurdă, să etaleze paradoxuri sau să lase să se întrezărească defectul cel mai şocant fără ca rudele să-i facă reproşuri, fără ca prietenii să-şi permită vreo glumă sau să-l contrazică. Se părea că, în mod tacit, fusese absolvit de responsabilitate pentru tot ce făcea şi vorbea. Se părea mai ales că voiau să-l împiedice să audă – învăluindu-le în blândeţe sau chiar învingându-le cu mângâieri – ultimele scrâşnete ale corpului său pe care viaţa îl părăsea.

Petrecea lungi şi încântătoare ceasuri culcat, numai cu el însuşi, singurul mesean pe care neglijase să-l invite la supeu în timpul vieţii. Împodobindu-şi corpul chinuit de dureri, ducându-şi la fereastră resemnarea şi privind marea, simţea o bucurie melancolică. Se înconjura cu imagini din această lume de care mintea lui era încă plină, dar pe care depărtarea, desprinzându-l deja de ele, i le făcea vagi şi frumoase, scena morţii sale, de mult timp premeditată, dar mereu retuşată, ca o operă de artă, cu o tristeţe înflăcărată. În imaginaţia sa se schiţau deja momentele în care îşi lua adio de la ducesa Oliviane, buna lui prietenă platonică, în salonul căreia domnea el, deşi se adunaseră acolo cei mai mari seniori, cei mai faimoşi artişti şi cei mai spirituali oameni din Europa. I se părea că citea deja relatarea ultimei lor întrevederi:

„…Soarele scăpătase şi marea, care se zărea printre meri, era violetă. Uşori ca nişte cununi albe veştejite şi persistenţi ca regretele, norişori albaştri şi trandafirii pluteau la orizont. Un şir melancolic de plopi se cufunda în umbră, cu capul resemnat într-o rozasă de biserică; ultimele raze, fără să le atingă trunchiurile, le colorau ramurile, aninând de aceste balustrade de umbră ghirlande de lumină. Briza amesteca cele trei miresme, a mării, a frunzelor umede şi a laptelui. Niciodată

şesul Sylvaniei nu îndulcise cu mai multă voluptate melancolia serii.

— Te-am iubit mult, dar ţi-am dăruit puţin, bietul meu prieten, îi zise ea.

— Ce spui, Oliviane? Cum mi-ai dăruit puţin? Mi-ai dăruit cu atât mai mult cu cât îţi ceream puţin şi cu mult mai mult decât dacă simţurile ar fi ocupat vreo parte în afecţiunea noastră. Supranaturală ca o madonă, blândă ca o doică, te-am adorat şi dumneata m-ai legănat. Te-am iubit cu o afecţiune căreia nicio speranţă de plăcere trupească nu-i tulbura clarviziunea sensibilă. Nu-mi dăruiai oare în schimb o prietenie incomparabilă, un ceai delicios, o conversaţie împodobită natural şi o mulţime de tufe de trandafiri proaspeţi? Numai dumneata ai ştiut, cu mâinile dumitale materne şi expresive, să-mi răcoreşti fruntea arzând de febră, să-mi strecori miere între buzele golite de sânge, să aduci în viaţa mea imagini nobile. Dragă prietenă, dă-mi mâinile să ţi le sărut…“

Numai indiferenţa tinerei prinţese siracuzane Pia, pe care o iubea încă cu toate simţurile şi cu inima şi care avea pentru Castruccio o iubire invincibilă şi pasionată, îl aducea din când în când la o realitate mai crudă, dar pe care se străduia s-o uite. Până în ultimele zile, luase parte, uneori, la petreceri unde, plimbându-se la braţul ei, credea că-şi umileşte rivalul; dar chiar atunci, în timp ce mergea lângă ea, îi simţea ochii adânci atraşi de o altă iubire, pe care numai mila faţă de bolnav o îndemna să încerce s-o ascundă. Acum, nici asta nu mai putea. Incoerenţa mişcării picioarelor sale se agravase atât de mult, încât nu mai putea ieşi nicăieri. Dar prinţesa venea deseori să-l vadă şi, ca şi cum ar fi luat şi ea parte la marea conspiraţie de blândeţe a celorlalţi, îi vorbea tot timpul cu o tandreţe ingenioasă, ce nu mai era dezminţită, ca altădată, de strigătul indiferenţei sale sau de recunoaşterea iritării sale. Şi, mai mult decât alinarea adusă de blândeţea tuturor celorlalţi, simţea alinarea pe care i-o aducea acea blândeţe, fermecându-l.

Dar iată că într-o zi, pe când se ridica din fotoliu să se ducă la masă, servitorul îl văzu cu mirare mergând mult mai bine. Trimise după doctor, dar acesta aşteptă ca să se poată pronunţa. A doua zi, mergea bine. După opt zile, i se dădu voie să iasă.

Rudele şi prietenii încercară atunci o speranţă imensă. Medicul crezu că poate o simplă boală nervoasă vindecabilă afişase întâi simptomele paraliziei generale, care acum, într-adevăr, începeau să dispară. Îi împărtăşi lui Baldassare bănuielile lui ca pe o certitudine şi îi zise:

— Sunteţi salvat!

Condamnatul la moarte manifestă o bucurie plină de emoţie când află că scăpase. Dar, după un timp, starea de sănătate devenind tot mai bună, o îngrijorare profundă începu să mijească în spatele bucuriei pe care o făcuse deja să pălească o obişnuinţă atât de scurtă. La adăpost de adversităţile vieţii, în acea atmosferă ambiantă propice, plină de bunăvoinţă, de calm forţat şi de meditaţie nestingheritâ, începuse să încolţească vag în el dorinţa de moarte. Era departe încă de a bănui asta şi simţea numai o spaimă nedesluşită la gândul de a reîncepe să trăiască, să încaseze loviturile de care se dezobişnuise şi de a pierde mângâierile cu care fusese răsfăţat. De asemenea, simţi în mod confuz că îi va fi greu să uite de sine cufundându-se în plăceri sau acţiune, acum, când făcuse cunoştinţă cu el însuşi, cu fraternul străin care, în timp ce privea bărcile brăzdând marea, conversase cu el ore în şir, şi atât de departe, şi atât de aproape, în el însuşi. Ca şi cum ar fi simţit acum o nouă iubire natală încă necunoscută trezindu-se în el, ca în sufletul unui tânăr care ar fi fost înşelat în privinţa locului primei sale patrii, era cuprins de nostalgia morţii, către care se simţise întâi plecând ca într-un exil fără sfârşit.

Formulă o idee şi Gian Galeazzo, care îl ştia vindecat, îl contrazise violent şi îl ironiză. Cumnata, care, de două luni, venea dimineaţa şi seara, nu mai veni să-l vadă două zile la rând. Asta era prea mult! Trecuse prea mult timp de când se dezobişnuise de crucea vieţii, nu voia s-o poarte din nou. Nu-l recucerise cu farmecele ei. Îşi recăpătă forţele şi, odată cu ele, toate dorinţele de viaţă; ieşi din casă, reîncepu să trăiască şi muri a doua oară pentru sine însuşi. După o lună, reapărură simptomele paraliziei generale. Încet-încet, la fel ca altădată, începu să meargă cu greutate, aproape deloc, destul de lent ca să se poată obişnui cu revenirea spre moarte şi să aibă timp să întoarcă iar capul. Recidiva nu avu nici măcar virtutea pe care

o avusese primul atac, spre sfârşitul căruia începuse să se detaşeze de viaţă nu ca s-o aibă din nou în realitatea sa, ci ca s-o privească, asemenea unui tablou. Acum, dimpotrivă, era din ce în ce mai vanitos, irascibil, regretând amarnic plăcerile de care nu se mai putea bucura.

Cumnata, pe care o iubea cu duioşie, era singura care îi mai alina sfârşitul, venind de câteva ori pe zi însoţită de Alexis.

Într-o după-amiază, pe când se ducea să-l vadă pe viconte, chiar înainte de a ajunge la el, caii se speriară, fu aruncată cu violenţă la pământ, călcată de un călăreţ care trecea în galop şi dusă la Baldassare fără cunoştinţă, cu capul spart.

Vizitiul, care nu fusese rănit, veni imediat să-l anunţe despre accident pe viconte, care păli pe dată. Strânse din dinţi, ochii lucitori aproape că-i ieşiră din orbite şi, într-un acces de furie cumplită, îl ocărî îndelung pe vizitiu; dar părea că izbucnirile sale de violenţă încercau să ascundă o chemare dureroasă care, în intervalele dintre ele, se auzea încetişor. Ai fi zis că un bolnav se tânguia lângă vicontele furios. Această tânguire, slabă la început, îi înăbuşi curând strigătele de furie şi el se prăbuşi pe un scaun în hohote de plâns.

Apoi dori să-i fie spălată faţa, astfel încât cumnata lui să nu fie îngrijorată de urmele durerii sale. Servitorul dădu din cap cu tristeţe, rănita nu-şi recăpătase cunoştinţa. Vicontele petrecu două zile şi două nopţi deznădăjduite lângă cumnata lui. Ea putea să moară în orice clipă. În cea de-a doua noapte, s-a încercat o operaţie riscantă. În dimineaţa celei de-a treia zile, febra îi dispăruse şi rănita îl privea zâmbind pe Baldassare care, neputând să-şi mai stăpânească lacrimile, plângea de fericire fără să se mai poată opri. Când moartea venise la el treptat, nu voise s-o vadă; acum, se pomenise brusc în faţa ei. Moartea îl înspăimântase ameninţând ce avea mai scump; el o implorase, o înduplecase.

Baldassare se simţea puternic şi liber, mândru să simtă că propria-i viaţă nu era pentru el la fel de preţioasă precum cea a cumnatei sale şi că avea tot atâta dispreţ faţă de ea câtă milă îi inspirase cealaltă. Acum, privea în faţă moartea, nu scenele din jurul morţii lui. Voia să rămână aşa până la sfârşit, să nu mai aducă înapoi minciuna, care, vrând să-i facă agonia frumoasă şi

celebră, ar fi dus la culme profanările sale, întinând misterele morţii sale, aşa cum îi ascunsese misterele vieţii sale.

IV

„Dar mâine şi iar mâine, tot mereu,
Cu pas mărunt se-alungă zi de zi,
Spre cel din urmă semn din cartea vremii
Şi fiecare «ieri» a luminat
Nebunilor pe-al morţii drum de colb.
Te stinge dar, tu, candelă de-o clipă!
Că viaţa-i doar o umbră călătoare,
Un biet actor, ce-n ora lui pe scenă
Se zbuciumă, şi-apoi nu-l mai auzi.
E-un basm de furii şi de nerozie
Băsnit de-un prost şi făr' de nicio noimă.“

Shakespeare, *Macbeth*[2]

Emoţiile, ostenelile din timpul bolii cumnatei îi grăbiseră lui Baldassare propria moarte. Tocmai aflase de la duhovnicul lui că nu mai avea de trăit nici o lună; era ora zece dimineaţa şi ploua torenţial. O trăsură se opri în faţa castelului. Era ducesa Oliviane. Îşi zisese atunci că va împodobi frumos scenele morţii sale:

„...Va fi o seară senină. Soarele va scăpăta, iar marea, care se va zări printre meri, va fi violetă. Uşori ca nişte cununi albe veştejite şi persistenţi ca regretele, norişori albaştri şi trandafirii vor pluti la orizont...“.

Ducesa Oliviane veni însă la zece dimineaţa, când cerul cenuşiu era plin de nori, pe când ploua cu găleata; şi, ostenit de boala lui, preocupat în întregime de lucruri mai elevate şi nemaisimţind harul lucrurilor care îi păruseră altădată a fi valoarea, farmecul şi fala rafinată a vieţii, ceru să i se spună ducesei că se simţea prea slăbit. Ea insistă, dar el nu vru s-o primească. N-o făcu nici măcar din datorie: ducesa nu mai însemna nimic pentru el. Moartea rupsese degrabă legăturile

de care se temea atât după câteva săptămâni de sclavie. Încercând să se gândească la ea, nu văzu apărând nimic ochilor minţii sale: cei ai imaginaţiei şi ai vanităţii sale se închiseseră.

Totuşi, cam cu o săptămână înainte de moarte, anunţul unui bal la ducesa de Boemia, unde Pia avea să conducă cotilionul împreună cu Castruccio, care pleca a doua zi în Danemarca, îi trezi cu furie gelozia. Porunci să fie chemată Pia; cumnata lui se împotrivi puţin; el crezu că era împiedicat s-o vadă, că era persecutat, se înfurie şi, ca să nu se mai chinuiască, cineva plecă imediat după ea.

Când ea sosi, Baldassare era foarte calm, dar cuprins de o tristeţe adâncă. O trase lângă patul lui şi-i vorbi imediat despre balul de la ducesa de Boemia. Îi zise:

— Nu suntem rude, nu vei purta doliu după mine, dar vreau să te rog ceva. Nu te duce la acest bal. Promite-mi!

Se priveau în ochi, unde li se oglindeau sufletele, sufletele lor melancolice şi pasionate pe care moartea nu putuse să le unească.

El îi înţelese ezitarea, strânse cu durere buzele şi-i zise domol:

— Nu, mai bine nu promite! Nu încălca promisiunea făcută unui muribund. Dacă nu eşti sigură de tine, nu promite.

— Nu pot să-ţi promit, nu l-am văzut de două luni şi poate că n-am să-l mai văd niciodată; aş regreta în veci că n-am fost la acest bal.

— Ai dreptate, pentru că îl iubeşti, pot să mor... şi tu să trăieşti mai departe din toate puterile... Dar ai putea să faci puţin şi pentru mine; din timpul pe care îl vei petrece la bal, ia acea frântură, ca să abaţi bănuielile, pe care ai fi fost obligată s-o petreci cu mine. Invită-mi sufletul să-şi aducă aminte câteva clipe cu tine, gândindu-te un moment la mine.

— Nu prea îndrăznesc să promit, balul va dura foarte puţin. Şi fără să plec, abia dacă voi avea timp să-l văd. Îţi voi dărui un moment în toate zilele care vor urma.

— Nu vei putea, mă vei uita; dar, dacă, după un an sau, vai, poate chiar mai mult, o lectură tristă, moartea cuiva, o seară ploioasă te vor face să te gândeşti la mine, mare milă îţi vei face! Nu voi putea niciodată, niciodată să te mai văd... decât în

suflet, şi pentru asta ar trebui să ne gândim unul la celălalt împreună. Eu mă voi gândi la tine întotdeauna, pentru ca sufletul meu să-ţi fie mereu deschis dacă ai dori să intri. Dar ce mult se va lăsa aşteptată această invitată! Ploile de noiembrie vor fi făcut să putrezească florile de pe mormântul meu, iunie le va fi ars şi sufletul meu va plânge mereu de nerăbdare. Sper ca, într-o zi, vederea unui suvenir, întoarcerea de la o aniversare, înclinaţia gândurilor te vor duce cu mintea în preajma tandreţei mele; atunci, va fi ca şi cum te-aş fi auzit, zărit, o vrajă va înflori totul pentru venirea ta. Gândeşte-te la mort. Dar, vai, pot oare să sper că moartea şi rezerva ta vor reuşi ceea ce viaţa cu pasiunea ei, şi lacrimile, voioşia noastră, şi buzele noastre n-au reuşit să facă?

V

„Acum se frânge-o inimă aleasă…
Prinţ nobil, noapte bună. Odihneşte
În cântul cetelor de heruvimi!“

Shakespeare, *Hamlet*[3]

Între timp, o febră violentă însoţită de delir începu să-l chinuie neîncetat pe viconte. Patul îi fusese instalat în marea rotondă unde Alexis îl văzuse, atât de vesel încă, în ziua în care împlinise treisprezece ani şi de unde bolnavul putea să privească deopotrivă marea, digul portului şi, de cealaltă parte, pajiştile şi pădurea. Din când în când, începea să vorbească, dar vorbele lui nu mai purtau urma gândurilor din înalt care, în ultimele săptămâni, îl purificaseră trecându-i prin minte. Adresa imprecaţii violente unei persoane invizibile care îl lua în râs şi repeta mereu că era primul muzician al secolului şi cel mai mare senior al universului. Apoi, liniştit brusc, îi cerea vizitiului să-l ducă la un local deocheat, să pună şaua pe caii pentru vânătoare. Cerea hârtie de scris ca să-i invite la cină pe toţi suveranii din Europa, cu ocazia căsătoriei sale cu sora

ducelui de Parma; se înspăimânta că nu va putea achita o datorie la joc, lua cuţitaşul de tăiat hârtie aşezat lângă pat şi-l îndrepta înainte ca pe un revolver. Trimitea mesageri să se informeze dacă poliţistul pe care îl bătuse măr noaptea trecută nu cumva murise şi spunea, râzând, cuvinte obscene unei persoane pe care credea că o ţine de mână. Acei îngeri exterminatori pe care îi numim Voinţă şi Gândire nu mai erau prezenţi ca să alunge în umbră spiritele rele ale simţurilor şi emanaţiile josnice ale memoriei sale. După trei zile, pe la ora cinci, se trezi ca dintr-un vis urât de care nu eşti vinovat, dar de care îţi aminteşti vag. Întrebă dacă prieteni sau rude fuseseră lângă el în acele ceasuri în care oferise doar imaginea părţii lui neînsemnate, cea mai veche şi mai moartă, şi rugă, dacă ar fi fost cuprins din nou de delir, să fie imediat scoşi afară şi să nu fie lăsaţi să intre decât după ce-şi va veni în fire.

Ridică ochii în jur în cameră şi-şi privi zâmbind pisica neagră care, urcată pe o vază de China, se juca cu o crizantemă şi mirosea floarea cu un gest de mim. Ceru să iasă din încăpere toată lumea şi conversă îndelung cu preotul care îl veghea. Totuşi, refuză cuminecătura şi-i ceru doctorului să spună că stomacul lui nu mai era în stare să suporte hostia. După o oră, le trimise vorbă cumnatei sale şi lui Gian Galeazzo să intre şi le zise:

— Sunt resemnat, sunt fericit că mor şi merg în faţa lui Dumnezeu.

Afară era atât de plăcut, încât deschiseră ferestrele care priveau marea fără să o vadă, dar, din cauza vântului prea puternic, le lăsară închise pe cele din faţă, dincolo de care se întindeau pajiştile şi pădurea.

Baldassare ceru să-i fie mutat patul lângă ferestrele deschise. Un vas pleca, mânat spre mare de marinari care trăgeau de frânghie de pe dig. Un mus frumos de vreo cincisprezece ani se apleca la proră, mult peste bord; la fiecare val, credeai c-o să cadă în apă, dar el stătea ferm pe picioarele solide. Trăgea de plasă să aducă la el peştii şi ţinea o pipă caldă între buzele sărate de vânt. Acelaşi vânt care umfla pânza îi răcorea obrajii lui Baldassare şi făcu să zboare un fluture în încăpere. Întoarse capul să nu mai vadă acea imagine fericită a plăcerilor pe care

le iubise cu pasiune şi de care nu avea să se bucure. Se uită în port, unde un cliper se pregătea de drum.

— E corabia care pleacă spre Indii, zise Gian Galeazzo.

Baldassare nu distingea oamenii de pe punte care fluturau batiste, dar ghicea setea de necunoscut ce le tulbura privirea; aceia aveau încă mult de trăit, multe de cunoscut şi de simţit. Vasul ridică ancora, răsună un strigăt şi corabia se puse în mişcare pe marea întunecată spre apus, unde, într-o ceaţă aurie, lumina învăluia laolaltă ambarcaţiunile mici şi norii şi murmura călătorilor făgăduieli irezistibile şi vagi.

Baldassare ceru să fie închise ferestrele din această parte a rotondei şi să fie deschise cele care dădeau spre păşuni şi pădure. Privea câmpurile, dar auzea încă strigătul de adio al corăbiei şi-l vedea pe mus, cu pipa între dinţi, trăgând plasele de peşte.

Mâna lui Baldassare se mişca cu înfrigurare. Deodată, auzi un mic zgomot cristalin, imperceptibil şi profund ca o bătaie de inimă. Era sunetul clopotelor unui sat foarte îndepărtat, care, graţie văzduhului atât de limpede în seara aceea şi brizei propice, străbătuse multe leghe peste câmpii şi râuri până să ajungă la el şi să fie auzit de urechea-i fidelă. Era o voce prezentă şi foarte veche; acum îşi auzea inima bătând la unison cu avântul lor armonios, oprindu-se în momentul în care păreau să aspire sunetul şi răspândindu-se după aceea îndelung şi slab odată cu ele. În toate perioadele vieţii sale, de îndată ce auzea sunetul îndepărtat al clopotelor, îşi amintea, fără să vrea, vibraţia lor blândă în aerul serii când, încă mic fiind, se întorcea la castel peste câmpuri.

În acel moment, medicul îi făcu pe toţi să se apropie spunând:

— Acesta e sfârşitul!

Baldassare se odihnea, cu ochii închişi, şi inima lui asculta clopotele pe care urechea, paralizată de moartea apropiată, nu le mai auzea. Îşi revăzu mama care îl îmbrăţişa când venea acasă, apoi îl culca seara şi îi încălzea picioarele cu mâinile, stând lângă el dacă nu putea să adoarmă; îşi aminti de cartea cu Robinson Crusoe şi de serile în grădină când sora lui cânta, cuvintele preceptorului care prezicea că într-o zi va ajunge un

mare muzician şi emoţia de atunci a mamei, care se străduia zadarnic s-o ascundă. Acum nu mai era timp să confirme aşteptările entuziaste ale mamei şi surorii, pe care le înşelase atât de amarnic. Revăzu teiul mare sub care se logodise şi ziua ruperii logodnei, când numai mama lui ştiuse să-l consoleze. Crezu că-şi îmbrăţişa bătrâna dădacă şi că ţinea în mână prima lui vioară. Revăzu toate astea într-o depărtare luminoasă, blândă şi tristă, ca aceea pe care ferestrele dinspre câmp o priveau fără să o vadă.

Revăzu toate astea, deşi nici nu trecuseră două secunde de când doctorul, ascultându-i inima, spusese: „Acesta e sfârşitul“. Medicul se ridică şi anunţă:

— S-a sfârşit!

Alexis, mama lui şi Gian Galeazzo se lăsară în genunchi, împreună cu ducele de Parma, care sosise chiar atunci. Servitorii plângeau în faţa uşii deschise.

Les Plaisirs et les Jours,
iunie 1896

1. Începutul poemului „Briză marină“ (n.tr.).
2. Traducere de Ion Vinea (n.tr.).
3. Traducere de Leon Leviţchi şi Dan Duţescu (n.tr.).

Violante sau mondenitatea

„Să nu ai multe relaţii cu tinerii şi cu oamenii de lume… Să nu-ţi doreşti să te arăţi în faţa mărimilor.“

Imitatio Christi, Cartea I, capitolul 8

I. Copilăria meditativă a lui Violante

Vicontesa de Stiria era generoasă, tandră şi avea o graţie care fermeca. Spiritul vicontelui, soţul ei, era deosebit de vioi, iar trăsăturile chipului admirabil de regulate. Dar orice grenadier ar fi fost mai sensibil şi mai puţin vulgar. Au crescut-o departe de lume, pe domeniul rustic al Stiriei, pe fiica lor, Violante, care, frumoasă şi vioaie ca tatăl ei, miloasă şi cu un farmec misterios ca mama ei, părea să îngemăneze calităţile părinţilor într-o proporţie de o armonie perfectă. Dar năzuinţele schimbătoare ale inimii şi gândirii sale nu întâlneau în ea o voinţă care, fără să le limiteze, să le conducă, s-o împiedice să devină jucăria lor fermecătoare şi fragilă. Această lipsă de voinţă îi stârnea mamei tinerei Violante îngrijorări care ar fi putut, cu timpul, să dea roade, dacă vicontesa n-ar fi pierit violent într-un accident de vânătoare, împreună cu soţul ei, lăsând-o pe Violante orfană la vârsta de cincisprezece ani. Trăind aproape singură, sub supravegherea vigilentă, dar plină de stângăcie a bătrânului Augustin, preceptorul său şi intendentul castelului, Violante, în lipsa unor prieteni, îşi făcuse

din visuri însoţitori plini de farmec, cărora le promitea atunci să le rămână fidelă toată viaţa. Le plimba pe aleile parcului, la câmp, le ducea pe terasa care, închizând domeniul Stiria, dădea către mare. Ridicată parcă deasupra ei înseşi, iniţiată de ele, Violante simţea tot ce era vizibil şi presimţea puţin din ce rămânea nevăzut. Bucuria ei era nesfârşită, întreruptă doar de unele tristeţi, care nu reuşeau decât să-i transforme bucuria în blândeţe.

II. Senzualitatea

„Nu te sprijini de o trestie agitată de vânt şi nu te încrede în ea, căci orice trup este ca iarba şi splendoarea lui se trece ca floarea câmpului.“

Imitatio Christi

În afară de Augustin şi câţiva copii din ţinut, Violante nu vedea pe nimeni. Doar sora mezină a mamei sale, care locuia la Julianges, castel aflat la o distanţă de câteva ceasuri, o mai vizita uneori pe Violante. Într-o zi, pe când se ducea să-şi vadă nepoata, a fost însoţită de unul dintre prietenii ei. Îl chema Honoré şi avea şaisprezece ani. Tânărul nu i-a plăcut lui Violante, dar a revenit. Plimbându-se pe o alee a parcului, el a învăţat-o lucruri foarte necuviincioase, pe care ea nici nu le bănuia. A încercat o senzaţie foarte plăcută, de care s-a ruşinat imediat. Apoi, pentru că soarele scăpătase şi merseseră mult timp, s-au aşezat pe o bancă, probabil ca să privească răsfrângerile cerului trandafiriu ce catifelau marea. Honoré s-a apropiat de Violante ca să nu-i fie fetei frig, i-a prins blana la gât cu o încetineală ingenioasă şi i-a propus să încerce să pună în practică, cu ajutorul lui, teoriile pe care i le prezentase în parc. A vrut să-i vorbească în şoaptă, şi-a apropiat buzele de urechea ei şi Violante nu s-a tras într-o parte, dar chiar atunci au auzit un foşnet printre crengi.

— Nu-i nimic, i-a spus cu tandreţe Honoré.

— E mătuşa mea, a răspuns Violante.

Era vântul. Dar Violante, care se ridicase, dezmeticită la timp de acea pală de vânt, nu a vrut să se mai aşeze şi şi-a luat rămas-bun de la Honoré, în pofida rugăminţilor lui. Apoi a avut remuşcări, a făcut o criză de nervi şi două zile la rând a adormit cu mare greutate. Amintirea lui era pentru ea o pernă fierbinte pe care o întorcea întruna de pe o parte pe alta. A treia zi, Honoré a venit cu rugămintea să i se dea voie s-o vadă. Ea a cerut să i se răspundă că era plecată la plimbare. Honoré nu a crezut niciun cuvinţel, dar nu a îndrăznit să revină. Vara următoare, Violante s-a gândit din nou la Honoré cu tandreţe, dar şi cu tristeţe, pentru că îl ştia plecat ca matelot la bordul unui vas. Când soarele cobora în mare, aşezată pe banca unde el o condusese cu un an în urmă, Violante încerca să-şi amintească buzele lui Honoré întinse spre ea, ochii lui verzi pe jumătate închişi, privirile sale jucăuşe, ca nişte raze, care o mângâiau cu o lumină caldă şi plină de viaţă. Iar în nopţile călduţe, în nopţile imense şi tainice, când certitudinea că n-o putea vedea nimeni îi înflăcăra dorinţa, auzea vocea lui Honoré şoptindu-i la ureche lucrurile interzise. Şi-l închipuia în carne şi oase, obsedant şi oferit ca o ispită. Într-o seară, la cină, Violante l-a privit suspinând pe intendentul care stătea aşezat în faţa ei şi i-a spus:

— Sunt foarte tristă, dragă Augustin. Nimeni nu mă iubeşte.

— Cu toate astea, a răspuns Augustin, acum opt zile, când am fost la Julianges să aranjez biblioteca, am auzit pe cineva spunând despre dumneata: „Cât e de frumoasă!“.

— Pe cine? a întrebat cu tristeţe Violante.

Un zâmbet uşor abia dacă i-a ridicat, molatic, un colţ al gurii, aşa cum încercăm să ridicăm o perdea pentru a lăsa să intre lumina veselă a zilei.

— Pe acel tânăr de anul trecut, domnul Honoré…

— Credeam că e plecat pe mare, a spus Violante.

— S-a întors, a răspuns Augustin.

Violante s-a ridicat pe dată, s-a dus aproape clătinându-se până în camera ei şi i-a scris lui Honoré să vină s-o vadă. Când a luat pana, a avut un sentiment de fericire, de forţă încă necunoscut, sentimentul că îşi organiza puţin viaţa după dorinţa şi pentru plăcerea ei, că putea să dea totuşi un mic

imbold angrenajelor destinelor lor, care păreau să-i izoleze mecanic departe unul de altul, că el îşi va face apariţia noaptea, pe terasă, altfel decât în sfâşietorul extaz al dorinţei sale nedomolite, că dovezile lui de afecţiune neaşteptate – veşnicul ei roman interior – şi lucrurile aveau cu adevărat căi care comunicau şi pe care ea se va avânta spre imposibilul pe care îl va face viabil creându-l. A doua zi a primit răspunsul lui Honoré şi s-a dus să-l citească, tremurând, pe banca pe care el o sărutase.

Domnişoară,

Am primit scrisoarea dumitale cu o oră înainte de plecarea vasului meu. Am ancorat numai pentru opt zile şi mă voi întoarce abia peste patru ani. Păstrează, rogu-te, amintirea respectuosului şi tandrului dumitale

Honoré

Atunci, privind terasa aceea unde el nu avea să mai vină, unde nimeni nu-i putea satisface dorinţa, marea aceea care i-l răpea, dăruindu-i în schimb, în imaginaţia tinerei, puţin din marele ei farmec misterios şi trist, farmecul lucrurilor care nu sunt ale noastre, care reflectă prea multe ceruri şi scaldă prea multe ţărmuri, Violante a izbucnit în lacrimi.

— Bietul meu Augustin, mi s-a întâmplat o mare nenorocire, a spus ea seara.

Prima nevoie de confidenţe se năştea în sufletul ei din primele decepţii ale senzualităţii, la fel de natural cum se naşte de obicei din primele satisfacţii ale iubirii. Încă nu ştia ce era iubirea. Puţin mai târziu, suferea din cauza ei, singurul mod în care învăţăm ce înseamnă să iubim.

III. Chinurile iubirii

Violante a fost îndrăgostită; altfel spus, cele mai mici gânduri şi cele mai importante acţiuni ale sale s-au îndreptat spre un tânăr englez, pe nume Laurence. Vânase o dată cu el şi

nu înţelegea de ce dorinţa de a-l revedea îi subjuga gândirea, o punea pe drumuri pentru a-l întâlni, îi alunga somnul, îi distrugea odihna şi fericirea. Violante era îndrăgostită, dar a fost dispreţuită. Laurence iubea lumea mondenă şi a iubit-o şi ea ca să-l urmeze. Dar Laurence nu avea ochi pentru această ţărăncuţă de douăzeci de ani. Ea s-a îmbolnăvit de durere şi de gelozie, s-a dus într-o staţiune balneară să-l uite pe Laurence, dar a rămas cu amorul propriu rănit văzând că îi fuseseră preferate atâtea femei mai prejos decât ea şi a luat hotărârea să dobândească toate avantajele lor ca să le poată învinge.

— Te părăsesc, bunul meu Augustin, a spus ea. Mă duc la curtea Austriei.

— Domnul să ne păzească! a zis Augustin. Săracii din ţinut nu se vor mai bucura de milosteniile cu care îi mângâiai când vei fi în mijlocul atâtor oameni plini de răutate. Nu te vei mai juca cu copiii noştri în pădure. Cine va mai cânta la orga de la biserică? N-o să te mai vedem pictând pe câmp, n-o să mai compui cântece.

— Nu-ţi face griji, Augustin, a răspuns Violante. Numai să-mi păstrezi frumos castelul şi credincioşi ţăranii din Stiria. Lumea e pentru mine numai un mijloc. Ea ne înzestrează cu arme vulgare, dar invincibile şi, dacă vreau să fiu iubită într-o zi, trebuie să deţin aceste arme. Sunt împinsă şi de curiozitate, şi de un fel de nevoie să duc o viaţă un pic mai materială şi mai puţin chibzuită decât aceasta. Îmi doresc un repaus şi o şcoală totodată. După ce îmi voi fi făcut o situaţie şi vacanţa mi se va sfârşi, voi părăsi societatea mondenă ca să mă întorc la ţară, la oamenii noştri buni şi simpli şi la ceea ce prefer cel mai mult, cântecele mele. Într-un moment precis şi apropiat, mă voi opri pe această pantă şi voi reveni în Stiria noastră să trăiesc alături de tine, dragul meu.

— Vei putea oare? a întrebat Augustin.

— Dacă vrei, poţi, a răspuns Violante.

— Dar n-o să mai vrei poate acelaşi lucru, a zis Augustin.

— De ce? a întrebat Violante.

— Pentru că te vei schimba, a răspuns Augustin.

IV. Mondenitatea

Persoanele mondene sunt atât de mediocre, încât Violante n-a trebuit decât să catadicsească să se amestece cu ele ca să le eclipseze aproape pe toate. Seniorii cei mai inaccesibili, artiştii cei mai sălbatici i-au venit în întâmpinare şi i-au făcut curte. Numai ea avea spirit, gust, un mod de a se comporta care trezea ideea tuturor perfecţiunilor. A lansat comedii, parfumuri şi rochii. Croitoresele, scriitorii, coaforii i-au cerşit protecţia. Modista cea mai vestită din Austria i-a cerut permisiunea să se intituleze creatoarea ei; cel mai ilustru prinţ din Europa i-a cerut voie să se intituleze iubitul ei. Violante a crezut de cuviinţă să le refuze amândurora această marcă de respect, care le-ar fi consacrat definitiv distincţia. Dintre tinerii care au cerut să fie primiţi de Violante, Laurence s-a remarcat prin insistenţă. După ce îi pricinuise atâtea suferinţe, asta i-a stârnit un oarecare dezgust. Iar slugărnicia lui l-a îndepărtat de ea mai mult decât o făcuse tot dispreţul lui. „N-am voie să mă indignez“, îşi zicea ea. „Nu l-am iubit pentru nobleţea lui sufletească şi intuiam foarte bine, fără să îndrăznesc să recunosc, că era josnic. Asta nu mă împiedica să-l iubesc, ci doar să iubesc la fel de mult nobleţea sufletească. Credeam că poţi fi josnic, dar gentil. Însă, de îndată ce nu mai iubeşti, preferi din nou oamenii de suflet. Pasiunea pentru acest om rău era foarte ciudată, pentru că exista numai în mintea mea, nu avea scuza rătăcirii simţurilor. Iubirea platonică nu e mare lucru.“ Vom vedea că, puţin mai târziu, a ajuns să considere că iubirea senzuală era chiar mai puţin de-atât.

Augustin a venit s-o viziteze, dorind s-o aducă înapoi în Stiria.

— Ai cucerit o poziţie asemănătoare cu a unei regine, i-a spus el. Nu-ţi ajunge? De ce nu redevii acea Violante de altădată?

— Tocmai am reuşit s-o cuceresc, Augustin, a răspuns Violante. Lasă-mă cel puţin s-o exercit câteva luni.

Un eveniment pe care Augustin nu-l prevăzuse o scuti un timp pe Violante să se gândească la retragerea pe domeniul ei.

După ce respinsese douăzeci de alteţe serenisime, tot atâţia principi suverani şi un om de geniu care îi ceruseră mâna, s-a căsătorit cu ducele de Boemia, care era foarte seducător şi avea cinci milioane de ducaţi. Anunţul întoarcerii lui Honoré a fost cât pe ce să rupă căsătoria în ajunul oficierii ei. Dar o boală pe care o contractase îl desfigurase şi făcu intimitatea lui insuportabilă pentru Violante. A plâns pentru vanitatea dorinţelor ei, care se avântau cândva atât de arzătoare spre plăcerile trupului atunci în floare şi care era acum distrus pentru totdeauna. Ducesa de Boemia a continuat să-i farmece pe cei din jur aşa cum făcuse Violante de Stiria, iar averea imensă a ducelui n-a servit decât la crearea unui cadru demn de ea pentru obiectul de artă care era. Din obiect de artă, a devenit obiect de lux prin acea înclinaţie naturală a lucrurilor din această lume de a coborî spre ce e mai rău atunci când un nobil efort nu le menţine centrul de gravitaţie deasupra lor. Augustin se mira de tot ce afla de la ea. „De ce ducesa“, îi scria el, „vorbeşte tot timpul de lucruri pe care Violante le dispreţuia atât de mult?“

„Pentru că aş plăcea mai puţin având preocupări care, prin superioritatea lor, sunt antipatice şi de neînţeles celor care trăiesc în societate“, i-a răspuns Violante. „Dar mă plictisesc, bunul meu Augustin.“

El a venit s-o viziteze şi i-a explicat de ce se plictisea:

— Înclinaţia pentru muzică, meditaţie, milostenie, singurătate, pentru zona rurală e înăbuşită. Te preocupă succesul, te reţine plăcerea. Dar fericirea nu ne-o găsim decât atunci când facem ceea ce ne place cu tendinţele profunde ale sufletului.

— De unde ştii tu, care n-ai trăit? a întrebat Violante.

— Am gândit şi e ca şi cum aş fi trăit, a răspuns Augustin. Dar sper că în curând vei fi dezgustată de viaţa asta searbădă.

Violante s-a plictisit din ce în ce mai mult, nu mai era niciodată veselă. Atunci, imoralitatea lumii, care până atunci o lăsase indiferentă, a început s-o afecteze şi a rănit-o cumplit, aşa cum asprimea anotimpurilor doboară trupurile pe care boala le face incapabile să mai lupte. Într-o zi, pe când se plimba singură pe o alee aproape pustie, dintr-o trăsură, pe care n-o

zărise la început, a coborât o femeie ce a venit drept spre ea. I s-a adresat, întrebând-o dacă era într-adevăr Violante de Boemia, şi i-a spus că fusese prietena mamei sale şi dorise s-o revadă pe micuţa Violante, pe care o ţinuse pe genunchi. A îmbrăţişat-o cu emoţie, a prins-o de mijloc şi a început s-o sărute atât de des, încât Violante, fără să-şi ia rămas-bun, a rupt-o la fugă. A doua zi, seara, Violante s-a dus la o petrecere dată în cinstea prinţesei de Miseno, pe care nu o cunoştea. A descoperit atunci că prinţesa era doamna îngrozitoare din ajun. Iar o văduvă dintr-o familie nobilă, pe care Violante o stimase până atunci, a întrebat-o:

— Vreţi să vă prezint prinţesei de Miseno?

— Nu! a răspuns Violante.

— Nu fiţi timidă, i-a zis văduva. Sunt sigură c-o să vă simpatizeze. Îi plac foarte mult femeile drăguţe.

Violante a avut din acea zi două duşmance de moarte, prinţesa de Miseno şi văduva, care au înfăţişat-o peste tot ca pe un adevărat monstru de orgoliu şi perversitate. Violante a aflat şi a plâns, pentru ea şi pentru răutatea femeilor. Se obişnuise de mult cu cea a bărbaţilor. Curând, a început să-i spună în fiecare seară soţului ei:

— Vom pleca poimâine în Stiria mea şi n-o vom mai părăsi.

Au urmat o petrecere care poate că i-a plăcut mai mult decât celelalte, o rochie mai drăguţă cu care să se arate în lume… Nevoile profunde de a imagina, de a crea, de a trăi singură şi prin propriile gânduri, dar şi de a se devota, deşi o făceau să sufere pentru că nu erau satisfăcute, deşi o împiedicau să găsească în societate o cât de mică bucurie, se atenuaseră prea mult, nu mai erau destul de imperioase ca s-o facă să-şi schimbe viaţa, s-o forţeze să renunţe la lumea mondenă şi să-şi împlinească adevăratul destin. Ea continua să ofere spectacolul somptuos şi trist al unei existenţe destinate infinitului şi restrânse treptat la aproape nimic, asupra căreia stăruiau doar umbrele melancolice ale destinului nobil pe care ar fi putut să-l împlinească şi de care se îndepărta tot mai mult cu fiecare zi. Un avânt de caritate deplină, care i-ar fi spălat sufletul ca o maree şi ar fi netezit toate inegalităţile omeneşti ce blochează o inimă mondenă, era oprit de miile de diguri ale egoismului,

cochetăriei şi ambiţiei. Bunătatea nu-i mai plăcea decât ca un gest de eleganţă. Încă dăruia din bani, din osteneală şi din timp, dar o bună parte din ea însăşi era rezervată, nu-i mai aparţinea. Citea sau visa încă dimineaţa în pat, dar cu o judecată deformată, care se oprea acum în afara lucrurilor şi se examina, dar nu ca să se aprofundeze, ci ca să se admire cu voluptate şi cochetărie ca în faţa unei oglinzi. Şi dacă în acel moment i s-ar fi anunţat vizita cuiva, nu ar fi avut tăria să nu-l primească pe vizitator ca să continue să viseze sau să citească. Ajunsese să nu se mai bucure de natură decât cu simţuri pervertite, iar farmecul anotimpurilor nu mai exista pentru ea decât spre a-i parfuma manifestările de rafinament şi a le da tonalitatea. Farmecul iernii a devenit plăcerea de a fi friguroasă, iar veselia vânătorii i-a făcut inima nesimţitoare la tristeţile toamnei. Uneori voia să regăsească, mergând singură prin pădure, sursa naturală a bucuriilor adevărate. Dar, pe sub frunzişul umbros, se plimba în rochii strălucitoare. Iar plăcerea de a fi elegantă îi strica bucuria de a fi singură şi de a visa.

— Plecăm mâine? întreba ducele.

— Poimâine, răspundea Violante.

Apoi ducele n-a mai adus vorba despre asta. Lui Augustin, care se lamenta, Violante i-a scris: „Mă voi întoarce când voi fi puţin mai bătrână“. „Ah!“, i-a răspuns Augustin. „Le dai de bunăvoie tinereţea; n-o să te mai întorci niciodată în Stiria dumitale.“ Şi nici nu s-a mai întors. Tânără, rămăsese în lume ca să exercite suveranitatea eleganţei, pe care o cucerise pe când era încă aproape o copilă. Bătrână, a rămas pe loc ca s-o apere. Zadarnic însă. A pierdut-o. Şi când a murit, încă mai încerca s-o recucerească. Augustin contase pe dezgust. Dar contase fără să ia în calcul o forţă care, dacă este alimentată întâi de vanitate, învinge dezgustul, dispreţul, chiar şi plictiseala: obişnuinţa.

Les Plaisirs et les Jours,
iunie 1896

Vacanţa melancolică a doamnei de Breyves

„Ariane, sora mea, ce dragoste pierdută
Făcut-a să te stingi unde ai fost rănită!“

I

Françoise de Breyves ezită mult timp în seara aceea, neştiind dacă să se ducă la serata prinţesei Elisabeth d’A…, la Operă sau la o comedie.

Prietenii la care luase cina se ridicaseră de la masă de mai bine de o oră. Trebuia să ia o hotărâre.

Geneviève, prietena ei, cu care urma să se întoarcă acasă, ar fi vrut la serata doamnei d’A…, în timp ce doamna de Breyves, fără să ştie bine de ce, ar fi preferat să facă unul dintre celelalte două lucruri sau chiar un al treilea – să se ducă la culcare. Când i se anunţă trăsura, nu era încă hotărâtă.

— Nu te porţi deloc frumos, zău aşa! zise Geneviève. Cred că o să cânte Rezké şi asta mă distrează. S-ar zice că mersul la Elisabeth ar putea avea consecinţe grave pentru tine. În primul rând, trebuie să-ţi spun că n-ai fost anul ăsta la niciuna dintre marile ei serate şi, prietene cum sunteţi, nu e foarte frumos din partea ta.

De la moartea soţului, care o lăsase văduvă la douăzeci de ani – trecuseră patru ani de atunci –, Françoise nu făcea aproape nimic fără Geneviève şi se bucura să-i îndeplinească dorinţele. Nu rezistă mult rugăminţii sale şi, după ce-şi luă rămas-bun de

la gazde şi de la invitaţii mâhniţi că se bucuraseră atât de puţin de una dintre cele mai invitate femei din Paris, îi zise valetului:

— La prinţesa d'A...

II

Serata prinţesei a fost foarte plictisitoare. La un moment dat, doamna de Breyves o întrebă pe Geneviève:

— Cine e tânărul care te-a însoţit la bufet?

— E domnul de Laléande, pe care de altfel nu-l cunosc deloc. Vrei să ţi-l prezint? Mi-a cerut-o el şi i-am răspuns într-o doară, pentru că e un ins fără importanţă şi plictisitor. Crede că eşti foarte frumoasă şi n-ai mai scăpa de el.

— Atunci, nu! răspunse Françoise. De altfel, e urâţel şi vulgar, deşi are ochi destul de frumoşi.

— Ai dreptate, încuviinţă Geneviève. Şi apoi, o să-l întâlneşti des, faptul că-l cunoşti ar putea să te stingherească.

Adăugă în glumă:

— Acum, dacă doreşti să te apropii de el, n-ar trebui să pierzi o ocazie atât de frumoasă.

— Da, o ocazie atât de frumoasă, răspunse Françoise, gândindu-se deja la altceva.

— La urma urmelor, e una dintre ultimele serate ale sezonului, n-ar fi cine ştie ce şi poate ar fi mai amabil din partea ta, zise Geneviève, cuprinsă probabil de remuşcări pentru că fusese o mesageră atât de infidelă şi îl lipsise fără motiv de o plăcere pe acel tânăr.

— Ei bine, fie, dacă vine la noi.

El însă nu veni. Se afla în celălalt capăt al salonului, în faţa lor.

— Trebuie să plecăm, zise curând Geneviève.

— Încă o clipă! îi ceru Françoise.

Şi, din capriciu, mai ales din cochetărie faţă de acel tânăr, care trebuie să o fi găsit într-adevăr foarte frumoasă, începu să-l

privească mai stăruitor, întorcând ochii în altă parte, ca apoi să-l fixeze din nou. Se străduia să aibă o privire mângâietoare, nu ştia de ce, doar aşa, din plăcere, plăcerea caritătii şi puţin a orgoliului, dar şi a inutilităţii, plăcerea celor care scrijelesc un nume pe un copac pentru un trecător pe care nu-l vor vedea niciodată, a celor care aruncă o sticlă în mare. Timpul trecea, era deja târziu; domnul de Laléande se îndreptă spre uşă, care rămase deschisă după ieşirea lui, şi doamna de Breyves îl zărea în vestibul, întinzând numărul la garderobă.

— E timpul să plecăm, ai dreptate, îi zise ea lui Geneviève.

Se ridicară. Dar, pentru că un prieten voia să vorbească ceva cu Geneviève, Françoise rămase singură la garderobă. Nu era acolo în acel moment decât domnul de Laléande, care nu putea să-şi găsească bastonul. Françoise se mai amuză o dată privindu-l. El trecu pe lângă ea, îi atinse uşor cotul cu cotul lui şi, cu ochii strălucind, zise, în momentul în care se afla lângă ea, părând să-şi caute în continuare bastonul:

— Vino la mine. Rue Royale, numărul 5.

Totul fusese atât de surprinzător, iar acum domnul de Laléande îşi continua căutările atât de convingător, încât mai apoi ea nu ştiu foarte precis dacă nu fusese cumva o halucinaţie. Dar se speriase foarte rău şi, cum prinţul d'A… trecea în acel moment, ea îl strigă, vrând să-l întâlnească a doua zi ca să facă o plimbare, şi vorbi cu volubilitate. În timpul acestei conversaţii, domnul de Laléande ieşise. Sosi şi Geneviève după o clipă şi cele două femei plecară. Doamna de Breyves nu-i spuse nimic, rămânând şocată şi flatată, în fond, foarte indiferentă. După două zile, gândindu-se întâmplător din nou la asta, începu să se îndoiască de realitatea cuvintelor domnului de Laléande. Nu reuşi să şi le amintească în întregime, crezu că le auzise ca în vis şi îşi zise că atingerea cotului fusese o stângăcie întâmplătoare. Apoi nu se mai gândi spontan la domnul de Laléande şi când, din întâmplare, îi auzea rostit numele, îşi amintea pe loc figura lui, dar uitase cu totul ceea ce fusese aproape o halucinaţie la garderobă.

Îl revăzu la ultima serată din acel an (luna iunie era pe sfârşite), nu mai îndrăzni să ceară să-i fie prezentat, şi totuşi, deşi îl găsea aproape urât şi-l ştia puţin inteligent, i-ar fi plăcut mult să-l cunoască. Se apropie de Geneviève şi-i zise:

— Prezintă-mi-l totuşi pe domnul de Laléande. Nu-mi place să fiu nepoliticoasă. Dar să nu-i spui că eu am cerut. M-ar obliga prea mult.

— Puţin mai îndată, dacă-l vedem. Acum nu-i aici.

— Atunci, du-te şi caută-l.

— Poate a plecat.

— Nu, nu poate să fi plecat, e prea devreme! replică prompt Françoise. O, e deja miezul nopţii! Hai, dragă Geneviève, că nu-i aşa greu! Serile trecute, tu voiai. Te rog, sunt interesată.

Geneviève o privi puţin mirată şi se duse în căutarea domnului de Laléande; dar acesta plecase.

— Vezi că aveam dreptate, zise Geneviève, întorcându-se la prietena ei.

— Mor de plictiseală, se plânse Françoise. Mă doare capul. Te rog, să plecăm imediat!

III

Françoise nu mai pierdu nicio reprezentaţie la Operă şi acceptă cu o speranţă vagă toate invitaţiile la cină pe care le mai primi. Trecură cincisprezece zile. Nu-l mai văzuse pe domnul de Laléande şi se trezea deseori noaptea gândindu-se cum ar putea să-l revadă. Deşi îşi zicea că era plictisitor şi deloc frumos, era mai preocupată de el decât de toţi bărbaţii cei mai spirituali şi mai fermecători. La sfârşitul sezonului, nu aveau să se mai ivească ocazii de a-l revedea; era hotărâtă să le provoace ea şi se străduia.

Într-o seară îi zise lui Geneviève:

— Nu tu mi-ai spus că-l cunoşti pe domnul de Laléande?

— Jacques de Laléande? Da şi nu. Mi-a fost prezentat, dar nu mi-a lăsat niciodată cartea lui de vizită, nu sunt în relaţii cu el.

— Vreau să-ţi spun că, din pricina unor lucruri care nu mă privesc şi pe care n-am să ţi le pot probabil dezvălui înainte să treacă o lună (până atunci, s-ar fi înţeles cu el în privinţa unei

minciuni ca să nu fie descoperită, iar gândul că va exista un secret care să-i lege numai pe ei doi îi era foarte plăcut), am un mic interes, ba chiar unul destul de mare, să facem cunoştinţă şi să fiu cu el. Te rog, încearcă să găseşti un mijloc, pentru că sezonul s-a terminat, nu se mai fac invitaţii şi n-are cum să-mi mai fie prezentat.

Practicile riguroase ale prieteniei, atât de purificatoare când sunt sincere, o fereau pe Geneviève, ca şi pe Françoise, de curiozităţile stupide care constituie o voluptate infamă pentru majoritatea oamenilor de lume. De aceea, din toată inima, fără să fi avut o clipă intenţia sau dorinţa ori măcar ideea de a-i pune întrebări prietenei sale, Geneviève căuta, supărată doar că nu reuşea să găsească.

— Păcat că doamna d'A... a plecat. Ar fi domnul de Grumello, dar, în fond, asta nu ne foloseşte la nimic, ce să-i spun? O, am o idee! Domnul de Laléande cântă destul de prost la violoncel, dar asta nu contează. Domnul de Grumello îl admiră şi, de altfel, e tare prostănac şi o să-i pară bine să-ţi facă o plăcere. Numai că tu, care l-ai ţinut mereu la distanţă şi căreia nu-ţi place să abandonezi oamenii după ce te-ai folosit de ei, nu vei vrea să fii obligată să-l inviţi la tine la anul.

Dar, deja îmbujorată de bucurie, Françoise exclamă:

— Nu-mi pasă, aş invita toţi prostănacii din Paris dacă ar trebui! Fii drăguţă şi cheamă-l repede, Geneviève!

Şi Geneviève scrise:

Domnule, ştiţi bine cum caut toate ocaziile să-i fac o plăcere prietenei mele, doamna de Breyves, pe care probabil aţi întâlnit-o deja. În timp ce vorbeam despre violoncel, şi-a exprimat de mai multe ori regretul de a nu-l fi auzit cântând niciodată pe domnul de Laléande, care vă este bun prieten. Aţi vrea să-l rugaţi să cânte pentru ea şi pentru mine? Acum, când sezonul s-a sfârşit, nu v-ar deranja prea mult şi ar fi cum nu se poate mai amabil. Cu cele mai bune gânduri,

Alériouvre Buivres

— Du-i imediat scrisoarea asta domnului de Grumello! îi zise Françoise unui servitor; nu aştepta răspuns, dar să fii de faţă când o primeşte.

A doua zi, Geneviève îi trimitea doamnei de Breyves răspunsul domnului de Grumello:

Doamnă,

Aş fi fost mai încântat decât vă puteţi închipui să vă satisfac dorinţa şi pe cea a doamnei de Breyves, pe care o cunosc puţin şi pentru care am cea mai mare şi mai

respectuoasă simpatie. De aceea, sunt deznădăjduit că o întâmplare foarte nefericită a făcut ca domnul de Laléande să plece acum două zile la Biarritz, unde, din păcate, va petrece câteva luni.

Vă rog să primiţi, doamnă, etc.
Grumello

Albă la faţă, Françoise abia avu timp să se repeadă la uşă şi s-o încuie. Suspine i se frângeau deja pe buze şi lacrimile îi curgeau pe obraji. Ocupată până atunci să-şi imagineze tot felul de situaţii ca să-l vadă şi să-l cunoască, sigură că le va realiza când va dori, trăise cu această dorinţă şi această speranţă poate fără să-şi dea prea bine seama. Dar, prin mii de rădăcini imperceptibile, care se înfipseseră în cele mai inconştiente minute de fericire sau de melancolie, umplându-le de o sevă nouă, fără ca ea să ştie de unde venea, această dorinţă se încuibase în ea. Acum era smulsă şi aruncată în irealizabil. Se simţi sfâşiată, suferind cumplit de acea bruscă dezrădăcinare a ei înseşi şi, dincolo de minciunile subit limpezite ale speranţei sale, în adâncul durerii ei sufleteşti, văzu realitatea iubirii sale.

IV

Zi după zi, Françoise renunţă din ce în ce mai mult la toate plăcerile. La cele mai intense, chiar la acelea de care se bucura în intimitate cu mama ei sau cu Geneviève, în ceasurile de muzică, de lectură sau de plimbare, participa fără tragere de inimă, cu sufletul copleşit de o tristeţe plină de gelozie, care n-o părăsea nicio clipă. Nesfârşită era durerea pe care i-o pricinuiau şi imposibilitatea de a se duce la Biarritz, şi, dacă asta ar fi fost cu putinţă, hotărârea ei absolută de a nu compromite printr-un demers nechibzuit tot prestigiul pe care îl putea avea în ochii domnului de Laléande. Biată victimă care se tortura fără să ştie de ce, era înspăimântată la gândul că această suferinţă avea poate să dureze astfel luni în şir înainte de venirea leacului, fără s-o lase să doarmă liniştită, să viseze liber. Şi o mai neliniştea şi gândul că nu ştia dacă nu cumva el va trece prin Paris, poate

curând, fără ca ea să afle. Şi teama de a nu lăsa să treacă a doua oară atât de aproape de ea fericirea îi dădu cutezanţă, astfel că trimise un servitor să se informeze de la portarul domnului de Laléande. Omul nu ştia. Atunci, înţelegând că nicio pânză de speranţă nu va mai apărea pe acea mare de tristeţe care se întindea la nesfârşit, dincolo de al cărei orizont părea să nu mai fie nimic şi lumea să se sfârşească, simţi că avea să facă lucruri necugetate, nu ştia ce, poate să-i scrie, şi, devenind propriul medic, ca să se mai liniştească puţin, îşi îngădui să încerce să-i aducă la cunoştinţă că dorise să-l vadă şi îi scrise următoarele domnului de Grumello:

Domnule,

Doamna de Buivres mi-a împărtăşit gândul dumneavoastră frumos. Vă mulţumesc mult şi sunt mişcată! Dar mă îngrijorează un lucru. Oare domnul de Laléande nu m-a crezut indiscretă? Dacă nu ştiţi, întrebaţi-l şi scrieţi-mi, când veţi afla, tot adevărul. Sunt foarte curioasă să-l ştiu şi mi-aţi face o plăcere. Mulţumesc încă o dată, domnule.

Cu cele mai bune sentimente,
Voragynes Breyves

După o oră, un servitor îi aducea această scrisoare:

Nu vă neliniştiţi, doamnă, domnul de Laléande n-a aflat că doreaţi să-l ascultaţi cântând. I-am cerut să-mi indice zilele în care ar putea veni să cânte la mine, fără să-i spun pentru cine. Mi-a răspuns de la Biarritz că nu se va întoarce înainte de luna ianuarie. Şi să nu-mi mai mulţumiţi. Cea mai mare plăcere a mea ar fi să vă fac puţină plăcere etc.

Grumello

Nu mai era nimic de făcut. Nu mai făcu nimic, se întristă din ce în ce mai mult, avu remuşcări că se întrista astfel, că-şi întrista mama. Se duse să petreacă două-trei zile la ţară, apoi plecă la Trouville. Aici auzi despre ambiţiile mondene ale domnului de Laléande, iar când un prinţ se ostenea s-o întrebe cum ar putea să-i facă vreo plăcere, aproape că se înveselea imaginându-şi cât de uimit ar fi fost dacă i-ar fi răspuns sincer şi concentra, ca s-o savureze, toată ameţitoarea amărăciune din ironia acelui contrast între toate lucrurile foarte importante şi dificile care fuseseră întotdeauna făcute pentru plăcerea ei şi lucrul neînsemnat, atât de uşor şi de imposibil, care i-ar fi readus calmul, sănătatea şi fericirea, precum şi fericirea celor apropiaţi. Se simţea cât de cât bine numai în mijlocul servitorilor ei, care aveau pentru ea o foarte mare admiraţie şi o

slujeau fără să îndrăznească să-i vorbească, simţind că era foarte tristă. Tăcerea lor respectuoasă şi mâhnită îi vorbea despre domnul de Laléande. O asculta cu voluptate şi îi punea să-i servească foarte lent prânzul, ca să întârzie momentul în care aveau să-i vină prietenele, când urma să-şi controleze comportamentul. Voia să păstreze mult timp în gură gustul amar şi dulce al acelei tristeţi din jurul ei pricinuite de el. I-ar fi plăcut ca şi mai multe fiinţe să fie dominate de el, simţind o uşurare când intuia că ceea ce ocupa atât de mult loc în inima ei îi absorbea cât de puţin şi pe cei din jur, ar fi vrut să aibă animale energice care să sufere de durerea ei. Uneori, deznădăjduită, voia să-i scrie sau să pună pe altcineva s-o facă, să se dezonoreze, „nimic nu i se părea mult“. Dar era mai bine pentru ea, chiar în interesul iubirii sale, să-şi păstreze poziţia mondenă, care ar fi putut să-i confere mai multă autoritate asupra lui într-o zi, dacă această zi ar fi venit. Şi dacă o scurtă intimitate cu dânsul ar fi rupt vraja cu care el o învăluise (nu voia, nu putea să creadă, nici să-şi imagineze măcar o clipă aşa ceva, dar mintea, mai perspicace, întrezărea această fatalitate crudă, în pofida orbirii inimii), după aceea ar fi rămas fără niciun sprijin pe lume. Iar dacă s-ar fi ivit o altă dragoste, n-ar mai fi avut resursele care măcar îi rămâneau acum, acea forţă care, la întoarcerea lor la Paris, ar fi făcut atât de uşoară pentru ea intimitatea domnului de Laléande. Încercând să despartă de ea propriile-i sentimente şi să le privească la fel ca pe un obiect pe care îl examinezi, îşi zicea: „Ştiu că e mediocru şi l-am considerat întotdeauna aşa. Asta e părerea mea despre el şi nu s-a schimbat. Tulburarea s-a strecurat de atunci, dar n-a putut schimba această părere. Înseamnă atât de puţin şi pentru acest puţin trăiesc. Trăiesc pentru Jacques de Laléande!“. Dar imediat după ce-i rostea numele, printr-o asociere involuntară de data asta şi fără vreo analiză, îl revedea şi inima i se umplea de atâta fericire şi durere, încât simţea că acest lucru neînsemnat care era el conta prea puţin, din moment ce-i stârnea suferinţe şi bucurii faţă de care celelalte nu însemnau nimic. Şi deşi îşi zicea că, dacă l-ar cunoaşte mai bine, toate astea s-ar risipi, dădea acestui miraj toată realitatea suferinţei şi voluptăţii sale. O frază din *Maeştrii cântăreţi* auzită la serata prinţesei d’A… avea darul să i-l evoce cu cea mai mare precizie pe domnul de Laléande

(*Dem Vogel der heut sang dem war der Schnabel hold gewachsen*). Făcuse din ea, fără să vrea, un adevărat laitmotiv al domnului de Laléande şi, auzind-o într-o zi la Trouville, la un concert, o podidi plânsul. Din când în când, nu foarte des, ca să nu se blazeze, se închidea în camera ei, unde ceruse să i se aducă pianul, şi începea să cânte, închizând ochii ca să-l vadă mai bine – asta era singura ei bucurie ameţitoare, cu scopuri lipsite de iluzii, opiul de care nu se putea lipsi. Oprindu-se uneori să-şi asculte tânguirea suferinţei, aşa cum ne aplecăm să ascultăm plânsul molcom şi nesfârşit al unui izvor, şi gândindu-se la cumplita alternativă între ruşinea sa viitoare, ce va duce la deznădejdea alor săi, şi (dacă nu ceda) tristeţea-i fără leac, se blestema pentru că dozase cu atâta îndemânare în dragostea ei plăcerea şi durerea, pe care nu ştiuse nici s-o respingă dintru început, ca pe o insuportabilă otravă, nici să o vindece după aceea. Îşi blestema întâi ochii şi, poate înaintea lor, spiritul ei detestabil de cochetărie şi de curiozitate care îi făcuse să se deschidă ca nişte flori ca să-l ispitească pe acel tânăr, apoi o expusese privirilor domnului de Laléande, sigure ca nişte săgeţi şi de o suavitate invincibilă, asemenea unor injecţii cu morfină. Îşi blestema şi imaginaţia; îşi hrănise cu atâta tandreţe dragostea, încât se întreba uneori dacă aceasta nu se născuse numai în imaginaţia ei, o dragoste ce pusese acum stăpânire pe cea care îi dăduse viaţă şi o tortura. Îşi blestema şi ingeniozitatea, care concepuse cu atâta abilitate, atât de bine şi atât de rău, atâtea situaţii ca să-l revadă, încât dezamăgitoarea lor imposibilitate o legase poate şi mai mult de eroul lor; apoi, bunătatea sa şi delicateţea inimii care, dacă s-ar fi dăruit, ar fi infectat cu remuşcări şi ruşine bucuria acestei iubiri vinovate; voinţa atât de impetuoasă, de avântată, de îndrăzneaţă la depăşirea obstacolelor, când dorinţele o împingeau spre imposibil, însă atât de slabă, de moale, de fără vlagă nu doar când trebuia să nu le dea ascultare, ci şi când era condusă de vreun alt sentiment. În sfârşit, îşi ura gândirea în ipostazele ei cele mai divine, darul suprem pe care îl primise şi căruia, fără să i se găsească numele adevărat, i s-au dat toate numele: intuiţia poetului, extazul credinciosului, sentimentul profund al naturii şi al muzicii; acesta ridicase în faţa iubirii ei munţi, orizonturi nesfârşite, le lăsase să se scalde în lumina supranaturală a

farmecului său şi, în schimb, contribuise puţin la dragostea sa, care stârnise interesul pentru acea iubire, legase şi contopise cu ea toată viaţa sa interioară cea mai înaltă şi mai intimă, îi consacrase, ca tezaurul unei biserici închinat Fecioarei, cele mai preţioase giuvaeruri ale inimii şi gândirii sale, ale inimii, pe care o auzea gemând serile sau pe marea a cărei melancolie devenise soră cu a ei, pricinuită de imposibilitatea de a-l vedea: blestema acel inexprimabil sentiment al misterului lucrurilor, în care spiritul nostru se cufundă într-o strălucire de frumuseţe, asemenea soarelui asfinţind în mare, pentru că-i aprofundase iubirea, o imaterializase, o extinsese, o făcuse infinită, fără să o fi făcut mai puţin chinuitoare, „căci (după cum a spus Baudelaire, vorbind despre sfârşitul după-amiezilor de toamnă) există senzaţii a căror imprecizie nu exclude intensitatea şi nu este vârf mai ascuţit decât cel al infinitului“.

V

αὐτόθ᾽ ἐπ᾽ ἀϊόνος κατετάκετο φυκιοέσσας ἐξ ἀοῦς, ἔχθιστον ἔχων ὑποκάρδιον ἕλκος, Κύπριδος ἐκ μεγάλας τό οἱ ἥπατι πᾶξε βέλεμνον.

„Şi se mistuia de la ivirea zorilor, pe algele ţărmului, păstrând în adâncul inimii, ca o săgeată înfiptă în ficat, rana dureroasă a măreţei Kypris.“

Teocrit, *Ciclopul*

Tocmai la Trouville am găsit-o pe doamna de Breyves, pe care o cunoscusem mai fericită. Nimic n-o poate vindeca. Dacă l-ar iubi pe domnul de Laléande pentru frumuseţea sau pentru spiritul lui, am putea căuta, ca să-i abatem gândurile de la el, un tânăr mai spiritual sau mai frumos. Dacă ar lega-o de el bunătatea sau iubirea acestuia pentru ea, altul ar putea încerca s-o iubească cu mai mare fidelitate. Dar domnul de Laléande nu este nici frumos, nici inteligent. N-a avut ocazia să-i dovedească

dacă era tandru sau dur, uitător sau fidel. Aşadar, îl iubeşte pe el, nu nişte merite sau farmece pe care le-am putea găsi destul de bine ilustrate la alţii; pe el îl iubeşte, în ciuda imperfecţiunilor, în ciuda mediocrităţii lui; este aşadar hărăzită să-l iubească totuşi. Dar ea ştia ce era *el*, în afară de faptul că-i stârnea asemenea fiori de tristeţe profundă sau de beatitudine încât tot restul vieţii ei şi al lucrurilor nu mai conta? Figura cea mai frumoasă şi inteligenţa cea mai originală n-ar avea această esenţă aparte şi misterioasă, atât de unică, încât niciodată o fiinţă omenească nu va avea un dublu al său precis în infinitatea lumilor, nici în eternitatea timpului. Dacă n-ar fi fost Geneviève de Buivres, care a condus-o fără nicio intenţie la doamna d'A..., toate astea nu s-ar fi întâmplat. Dar împrejurările s-au înlănţuit şi au întemniţat-o, victimă a unei boli fără leac, pentru că n-are nicio raţiune. Desigur, domnul de Laléande, care duce probabil în acest moment pe plaja de la Biarritz o viaţă mediocră şi nutreşte visuri meschine, ar fi foarte mirat dacă ar cunoaşte cealaltă existenţă – miraculos de intensă, încât îşi subordonează, anihilează tot ce nu e ea – pe care o are în sufletul doamnei de Breyves, existenţă la fel de continuă ca existenţa lui personală, manifestându-se şi ea efectiv prin acţiuni, deosebindu-se numai printr-o conştiinţă mai acută, mai puţin intermitentă, mai bogată. Ar fi foarte mirat dacă ar şti că el, prea puţin căutat pentru aspectul său fizic, este brusc evocat oriunde merge doamna de Breyves, în mijlocul unor oameni mai înzestraţi, în saloanele cele mai exclusiviste, în peisajele care nu mai au nevoie de nimeni şi de nimic, şi că, imediat, această femeie atât de iubită nu-şi mai îndreaptă tandreţea, gândurile, atenţia decât spre amintirea acestui intrus, în faţa căruia totul dispare, ca şi cum numai el ar avea realitatea unei persoane şi persoanele prezente ar fi iluzorii ca nişte amintiri şi ca nişte umbre.

Dacă doamna de Breyves se plimbă cu un poet sau ia masa la o arhiducesă, dacă părăseşte Trouville şi merge la munte sau la ţară, dacă e singură şi citeşte sau stă de vorbă cu cel mai iubit prieten, dacă face echitaţie sau doarme, numele, imaginea domnului de Laléande stăruie deasupra ei, extrem de plăcut şi atroce, inevitabil, precum cerul deasupra capetelor noastre. Şi a ajuns ea, care detesta Biarritz-ul, să găsească în tot ce e legat de acest oraş un farmec dureros şi tulburător. Se interesează de

oamenii care se află acolo, care îl vor vedea poate fără să ştie, care vor trăi poate împreună cu el fără să se bucure de asta. Nu are pică pe ei şi, fără să îndrăznească să le ceară vreun serviciu, le pune tot timpul întrebări, mirându-se uneori că este auzită vorbind atât de mult despre secretul ei fără ca nimeni să-l fi descoperit. Unul dintre puţinele ornamente ale camerei sale este o fotografie mare a oraşului Biarritz. Doamna de Breyves îl înzestrează pe unul dintre vilegiaturişti, ce apare neclar în poză, cu trăsăturile domnului de Laléande. Dacă ar cunoaşte muzica mediocră care îi place şi pe care o cântă el, romanţele dispreţuite ar lua probabil, pe pian şi curând şi în inima ei, locul simfoniilor lui Beethoven şi al operelor lui Wagner, printr-o degradare sentimentală a gustului şi prin vraja proiectată asupra lor chiar de cel de la care îi vin vraja şi suferinţa. Uneori, imaginea celui pe care l-a văzut numai de două-trei ori şi preţ de câteva clipe, care ocupă un loc atât de mic în evenimentele exterioare ale vieţii sale şi a căpătat unul în gândurile şi în inima ei, tinzând să le ocupe aproape în întregime, se tulbură în faţa ochilor obosiţi ai memoriei sale. Nu-l mai vede, nu-şi mai aminteşte trăsăturile lui, silueta, aproape deloc ochii. Totuşi, această imagine este tot ce are de la el. Şi e cuprinsă de panică la gândul că ar putea s-o piardă, că dorinţa – care, desigur, o chinuie, dar care e întruchiparea ei acum, în care s-a refugiat cu totul, după ce a fugit de toate, la care ţine aşa cum ţinem la sănătate, la viaţa noastră, bună sau rea – ar putea să dispară şi n-ar mai rămâne decât sentimentul unei tulburări şi al unei suferinţe de vis, iar ea nu ar mai şti motivul care le pricinuieşte, nu l-ar mai vedea nici măcar cu ochii gândului şi nu l-ar mai putea iubi astfel. Dar iată că imaginea domnului de Laléande a revenit după această tulburare momentană a vederii interioare. Suferinţa ei poate reîncepe şi e aproape o bucurie.

Cum va suporta doamna de Breyves această întoarcere la Paris, unde el nu va reveni decât în ianuarie? Ce va face până atunci? Ce va face ea, ce va face el după aceea?

Am vrut de mai multe ori să plec la Biarritz şi să-l aduc pe domnul de Laléande. Consecinţele ar fi poate teribile, dar n-am de ce să mă gândesc la asta, pentru că ea nu-mi dă voie. Dar sunt foarte mâhnit când văd acele mici tâmple zvâcnind dinăuntru, gata să plesnească sub loviturile neîncetate ale acestei iubiri

inexplicabile. Îi ritmează întreaga viaţă în cadenţa frământărilor. Deseori, îşi imaginează că el va veni la Trouville, se va apropia de ea, îi va spune că o iubeşte. Îl vede, ochii îi strălucesc. Dânsul îi vorbeşte cu acea voce albă a visului care ne interzice să credem, forţându-ne în acelaşi timp să ascultăm. El e. Îi spune acele cuvinte care ne fac să delirăm, chiar dacă nu le auzim decât în vis, când vedem strălucind, atât de înduioşător, divinul zâmbet încrezător al destinelor care se unesc. Imediat, sentimentul că cele două lumi, a realităţii şi a dorinţei sale, sunt paralele, că le este cu neputinţă să se unească, asemenea umbrei şi corpului care a proiectat-o, o trezeşte din visare. Atunci, amintindu-şi de minutul de la garderobă, când cotul lui i-a atins uşor cotul, când i-a oferit trupul pe care ea ar putea acum să-l ţină strâns lipit de al ei, dacă ar fi vrut, dacă ar fi ştiut, şi care este poate departe de ea pentru totdeauna, simte în fiinţa ei strigăte de disperare şi revoltă ca acelea care se aud pe vasele ce se scufundă. Dacă, plimbându-se pe plajă ori în pădure, lasă plăcerea contemplării sau a visării, sau chiar numai un miros plăcut, o melodie pe care briza o poartă în surdină s-o cuprindă încetişor, făcând-o să-şi uite o clipă suferinţa, simte brusc, într-o bătaie puternică a inimii, o rană dureroasă şi, mai sus decât valurile sau frunzele, în incertitudinea orizontului silvestru sau marin, zăreşte imaginea vagă a invizibilului şi prezentul ei învingător care, cu ochii strălucind prin nori, ca în ziua în care i s-a oferit, fuge cu tolba cu săgeţi, din care a tras încă una către ea.

Les Plaisirs et les Jours,
iunie 1896

Confesiunea unei tinere

„Dorinţele simţurilor ne atrag ici şi colo, dar, după ce-a trecut ceasul, cu ce ne-am ales? Cu remuşcări care vin din conştiinţă şi din împrăştierea minţii. Ieşim cu bucurie şi ne întoarcem deseori cu tristeţe, iar plăcerile serii întristează dimineaţa. Astfel, bucuria simţurilor desfată întâi, dar răneşte şi ucide la sfârşit.“

Imitatio Christi,
Cartea I, capitolul 8

I

„Tot căutând uitarea în false bucurii,
Îl regăsim, mai pur, prin gloata de beţii:
Parfumul melancolic de flori de liliac.“

Henri de Régnier

În sfârşit, eliberarea se apropie. Neîndoios, am fost neîndemânatică, n-am tras bine, a fost cât pe ce să ratez. Neîndoios, ar fi fost mai bine să mor din capul locului, dar, până la urmă, n-au putut să scoată glonţul şi au început accidentele la inimă. Prea mult nu poate să mai dureze. Totuşi, opt zile! Şi ar putea să mai ţină încă opt zile! Timp în care n-am să pot face altceva decât să mă străduiesc să revăd în minte înlănţuirea oribilă. Dacă n-aş fi atât de slabă, dacă aş avea destulă voinţă să mă ridic, să plec, aş vrea să mă duc să mor la Oublis, în parcul unde mi-am petrecut toate verile până la cincisprezece ani. Niciun alt loc nu este mai plin de mama mea, atât a fost de impregnat de prezenţa – şi chiar mai mult de absenţa –

persoanei sale. Oare absenţa nu este, pentru cel care iubeşte, cea mai sigură, mai eficace, mai vie, mai indestructibilă, mai fidelă dintre prezenţe?

Mama mă ducea la Oublis la sfârşitul lunii aprilie, pleca după două zile, mai trecea pentru două zile pe la mijlocul lui mai, apoi venea să mă ia în ultima săptămână din iunie. Şederile ei atât de scurte erau lucrul cel mai plăcut şi cel mai cumplit. În aceste două zile, ca să-mi slăbească şi să-mi calmeze sensibilitatea maladivă, mă copleşea cu dovezi de afecţiune, cu care era de obicei foarte avară. În cele două seri pe care le petrecea la Oublis, venea să-mi spună noapte bună în camera mea, vechi obicei pe care îl pierduse, pentru că asta îmi pricinuia prea multă plăcere şi durere, încât nu mai adormeam, tot chemând-o să-mi spună iar şi iar noapte bună, nemaiîndrăznind până la urmă, deşi simţeam tot mai mult nevoia înflăcărată şi inventam mereu pretexte noi: perna prea fierbinte care trebuia întoarsă, picioarele îngheţate pe care numai mâinile ei mi le puteau încălzi... Toate aceste momente duioase erau şi mai plăcute deoarece simţeam că atunci era mama mea cu adevărat ea însăşi şi că obişnuita ei răceală o făcea probabil să sufere mult. În ziua în care pleca, zi de deznădejde când mă agăţam de rochia ei până la vagon, implorând-o să mă ia cu ea la Paris, desluşeam foarte bine sinceritatea din acea prefăcătorie, tristeţea ce se întrezărea din reproşurile ei vesele şi iritate de tristeţea mea „prostească, ridicolă“, pe care dorea să mă înveţe s-o stăpânesc, dar pe care o trăia odată cu mine. Parcă îmi simt şi acum emoţia din una dintre acele zile de plecare (dar emoţia exact cum era atunci, nealterată de întoarcerea dureroasă de azi), una dintre acele zile în care am făcut dulcea descoperire a tandreţei sale, atât de asemănătoare şi de superioară tandreţei mele. Ca toate descoperirile, fusese presimţită, ghicită, dar faptele păreau atât de des să o contrazică! Cele mai plăcute impresii le am din anii în care revenea la Oublis, chemată pentru că eram bolnavă. Nu doar că-mi făcea o vizită în plus, pe care nu contasem, ci mai ales atunci era toată numai blândeţe şi tandreţe, manifestate fără disimulare sau constrângere. Chiar şi în acea vreme, când nu erau încă domolite, înduioşate de gândul că într-o zi îmi vor

lipsi, această blândeţe, această tandreţe însemnau atât de mult pentru mine, încât farmecul convalescenţelor a fost întotdeauna îngrozitor de trist: se apropia ziua în care voi fi îndeajuns de vindecată pentru ca mama să poată pleca şi până atunci nu mai eram destul de suferindă ca să nu redevină severă, dreaptă şi neînduplecată, ca înainte.

Într-o zi, unchii la care locuiam la Oublis mi-au ascuns că mama trebuia să sosească, pentru că un verişor venise să petreacă câteva ore cu mine şi nu m-aş fi ocupat îndeajuns de el, fiind stăpânită de bucuria plină de nelinişte a acestei aşteptări. A fost poate prima dintre împrejurările independente de voinţa mea care au fost complicele tuturor înclinaţiilor către răul pe care, ca toţii copiii de vârsta mea şi nu mai mult decât ei, îl purtam în mine în vremea aceea. Acest verişor, care avea cincisprezece ani – eu aveam paisprezece –, era deja foarte vicios şi m-a învăţat lucruri care m-au făcut să mă înfior imediat de remuşcare şi de voluptate. Ascultându-l, lăsându-i mâinile să le mângâie pe ale mele, simţeam o bucurie otrăvită chiar de la izvorul ei; curând, am avut puterea să-l părăsesc şi am fugit în parc, copleşită de o nevoie nebunească de mama, pe care o ştiam, din păcate, la Paris, strigând-o totuşi peste tot pe alei. Deodată, trecând prin faţa unei alei mărginite de carpeni, am zărit-o pe o bancă, zâmbitoare şi întâmpinându-mă cu braţele deschise. Şi-a ridicat voalul ca să mă sărute, mi-am lipit faţa de obrazul ei şi am izbucnit în lacrimi; am plâns mult timp, povestindu-i toate acele lucruri urâte, pe care i le înfăţişam cu ignoranţa vârstei mele, iar ea a ştiut să le asculte dumnezeieşte, fără să le înţeleagă, diminuându-le importanţa cu o bunătate care îmi uşura povara conştiinţei. Această povară se uşura, se uşura; sufletul meu strivit, umilit se înălţa din ce în ce mai uşor şi puternic, exulta, eram numai suflet. Mama emana o blândeţe divină, ca şi inocenţa mea recăpătată. Curând, am simţit în nări un parfum la fel de curat şi proaspăt. Era o tufă de liliac. Una dintre crengi, ascunsă de umbrela mamei mele, era deja înflorită şi, nevăzută, îşi răspândea mireasma. Din înaltul copacilor, păsările cântau din toate puterile. Mai sus, printre vârfurile verzi, cerul era de un albastru atât de profund, încât abia dacă părea începutul unui cer în care te puteai ridica la

infinit. Am sărutat-o pe mama. Niciodată n-am regăsit dulceaţa acestui sărut. A plecat a doua zi şi această plecare a fost mai dureroasă decât toate celelalte dinainte. Odată cu bucuria, simţeam că, acum, după ce păcătuisem, mă părăseau forţa, susţinerea necesare.

Toate aceste despărţiri mă învăţau, fără voia mea, cum va fi ireparabilul ce se va petrece într-o zi, cu toate că, la vremea aceea, nu m-am gândit niciodată în mod serios la posibilitatea de a-i supravieţui mamei mele. Eram hotărâtă să-mi iau viaţa în clipa următoare morţii sale. Mai târziu, absenţa mi-a adus alte învăţăminte, şi mai amare, că te obişnuieşti cu absenţa, că e cea mai mare depreciere de sine, cea mai umilitoare suferinţă să simţi că absenţa nu te mai face să suferi. De altfel, aceste învăţăminte aveau să fie dezminţite mai târziu. Mă gândesc acum mai ales la grădiniţa unde luam, împreună cu mama, masa de dimineaţă şi unde erau o mulţime de pansele. Mi se păruseră întotdeauna puţin triste, grave ca nişte embleme, dar moi şi catifelate, deseori mov, uneori violete, aproape negre, cu graţioase şi misterioase desene galbene, câteva în întregime albe şi de o inocenţă firavă. Le culeg acum pe toate în amintire, dar tristeţea lor e şi mai mare pentru că au fost înţelese, iar catifelarea le-a dispărut pentru totdeauna.

II

Oare cum a putut să ţâşnească apa asta răcoroasă a amintirilor încă o dată şi să curgă în sufletul meu impur de azi fără să se murdărească? Ce virtute are această mireasmă matinală de liliac ca să treacă prin atâţia aburi fetizi fără să se amestece cu ei şi fără să-şi piardă tăria? Vai! Sufletul meu de la paisprezece ani se trezeşte înăuntrul meu şi totodată foarte departe de mine, în afara mea. Ştiu foarte bine că nu mai este sufletul meu şi că nu mai depinde de mine ca să redevină. Totuşi, atunci nu credeam că voi ajunge într-o zi să-l regret. Era

doar pur, trebuia să-l fac puternic şi în stare să săvârşească în viitor cele mai strălucite fapte. Deseori, la Oublis, după ce mă duceam cu mama pe malul apei, în undele căreia se jucau peştii şi razele soarelui, în orele calde ale zilei sau dimineaţa şi seara, când mă plimbam cu ea pe câmp, îmi imaginam cu încredere acest viitor, a cărui frumuseţe nu era niciodată pe măsura iubirii ei, a dorinţei mele de a-i plăcea şi a puterii, dacă nu de voinţă, cel puţin de imaginaţie şi de simţire care se agita în mine, chemând impetuos destinul în care aveau să se realizeze şi bătând în mod repetat în peretele inimii mele, de parcă ar fi vrut s-o deschidă şi să se repeadă afară, în viaţă. Dacă săream atunci din toate puterile, dacă o sărutam de o mie de ori pe mama, dacă alergam departe în faţă asemenea unui căţelandru sau rămâneam mult în urmă să culeg maci şi albăstrele, pe care i le aduceam scoţând strigăte, făceam toate astea nu atât pentru bucuria plimbării şi a culesului de flori, cât pentru efuziunea fericirii că simţeam în mine toată acea viaţă gata să ţâşnească, să se întindă la infinit, în depărtări mai vaste şi mai încântătoare decât orizontul îndepărtat al pădurilor şi cerului, la care aş fi vrut să ajung dintr-o săritură. Albăstrele, trifoi şi maci, dacă vă culegeam atât de ameţită, cu ochii strălucitori, cu inima palpitându-mi în piept, iar voi mă făceaţi să râd şi să plâng, e pentru că vă făceam bucheţele împreună cu toate speranţele mele de atunci, care acum, ca şi voi, s-au ofilit, au putrezit şi, fără să fi înflorit ca voi, au redevenit ţărână.

Mama era profund întristată de lipsa mea de voinţă. Făceam totul sub impulsul momentului. Totuşi, viaţa mea, atâta vreme cât a fost dominată de spirit sau de inimă, fără să fie cu totul bună, nu a fost chiar rea. Realizarea tuturor planurilor mele frumoase de muncă, de calm, de raţiune ne preocupa mai mult decât orice pe mine şi pe mama, pentru că simţeam, ea mai clar, eu mai confuz, dar cu multă tărie, că nu va fi decât imaginea proiectată în viaţa mea a creării prin mine şi în mine însămi a acelei voinţe pe care ea o plăsmuise şi o îngrijise cu atâta atenţie. Dar eu amânam mereu pentru a doua zi. Îmi acordam timp, mă întristam uneori văzându-l cum trece, dar aveam încă atât de mult înaintea mea! Totuşi, îmi era puţin teamă şi simţeam vag că obiceiul de a mă lipsi astfel de voinţă începea să

mă apese din ce în ce mai greu pe măsură ce mama îmbătrânea, bănuind cu tristeţe că lucrurile nu se vor schimba brusc şi că nu prea trebuia să contez, ca să-mi schimb viaţa şi să-mi creez voinţa, pe un miracol care nu m-ar fi costat nicio osteneală. A dori să am voinţă nu era suficient. Ar fi fost nevoie tocmai de ceea ce nu puteam fără voinţă: să o vreau.

III

„Iar vântul desfrânării, nebun, vă biciuieşte
Ca pe o cârpă veche din steagul zdrenţuit.“[1]

Baudelaire

La şaisprezece ani, am trecut printr-o criză care m-a adus în pragul suferinţei. Ca să uit de ea, am fost lăsată să fac primii paşi în lume. Câţiva tineri au căpătat obiceiul să vină să mă viziteze. Unul dintre ei era pervers şi rău. Avea purtări blânde şi îndrăzneţe totodată. M-am îndrăgostit de el. Părinţii mei au aflat şi n-au forţat lucrurile, ca să nu mă facă să sufăr prea mult. Petrecându-mi tot timpul în care nu-l vedeam gândindu-mă la el, am ajuns să mă cobor într-atât încât să-i semăn pe cât îmi era cu putinţă. M-a împins să fac rău aproape prin surprindere, apoi m-a obişnuit să las să se trezească în mine gânduri rele, iar eu nu am avut o voinţă pe care să le-o opun, singura putere în stare să le facă să se retragă în umbra infernală de unde ieşeau. Când dragostea s-a sfârşit, obişnuinţa îi luase locul şi nu lipseau tinerii imorali care s-o exploateze. Complici la greşelile făcute de mine, le mai şi lăudau în faţa conştiinţei mele. La început, am avut remuşcări cumplite, am făcut mărturisiri care n-au fost înţelese. amicii mei m-au determinat să nu mai insist pe lângă tata. Mă convingeau încet-încet că toate tinerele făceau la fel şi că părinţii doar se prefăceau că nu ştiu. Minciunile pe care eram obligată să le spun tot timpul au fost înfrumuseţate curând de imaginaţia mea cu aparenţele unei tăceri pe care se cuvenea s-o păstrez

asupra unei necesităţi inevitabile. În acel moment, nu mai trăiam bine; visam, gândeam, simţeam încă.

Ca să uit şi să alung toate aceste dorinţe rele, am început să ies mult în lume. Plăcerile ei, care îţi usucă sensibilitatea, m-au obişnuit să trăiesc într-o companie permanentă şi am pierdut, odată cu înclinaţia spre singurătate, şi secretul bucuriilor pe care mi le oferiseră până atunci natura şi arta. Niciodată nu am fost atât de des la concerte ca în acei ani. Niciodată, preocupată numai de dorinţa de a fi admirată într-o lojă elegantă, n-am simţit mai puţin profund muzica. Ascultam, dar nu auzeam nimic. Dacă, din întâmplare, auzeam, încetasem să mai văd tot ceea ce muzica ştie să dezvăluie. Plimbările mele fuseseră şi ele ca lovite de sterilitate. Lucrurile care altădată erau de ajuns ca să mă facă fericită toată ziua, câteva raze de soare aurind iarba, parfumul pe care îl răspândesc frunzele ude odată cu ultimele picături de ploaie, îşi pierduseră, ca şi mine, dulceaţa şi veselia. Pădurile, cerul, apele păreau să-mi întoarcă spatele, iar dacă, rămasă singură cu ele, faţă în faţă, le puneam întrebări, plină de îngrijorare, nu mai murmurau acele răspunsuri vagi care mă fermecau pe vremuri. Oaspeţii divini pe care îi anunţă glasurile apelor, frunzişurilor şi cerului binevoiesc să viziteze numai inimile care, trăind în ele însele, s-au purificat.

Atunci, în căutarea unui remediu invers şi pentru că nu aveam curajul să-l vreau pe cel adevărat, care era atât de aproape şi, din păcate, atât de departe de mine, în mine însămi, m-am lăsat din nou în voia plăcerilor vinovate, crezând că voi reaprinde astfel flacăra stinsă de viaţa mondenă. Zadarnic. Împiedicată de plăcerea de a plăcea, amânam zi după zi hotărârea definitivă, alegerea, actul cu adevărat liber, opţiunea pentru singurătate. N-am renunţat la unul dintre aceste două vicii pentru celălalt. Le-am amestecat. Ce spun? Fiecare, luându-şi sarcina să distrugă toate obstacolele gândirii şi simţămintelor care l-ar fi putut opri pe celălalt, părea totodată să-l cheme. Ieşeam în lume ca să mă liniştesc după o greşeală, dar comiteam alta îndată ce mă linişteam. În acel moment cumplit, după inocenţa pierdută şi înainte de remuşcările de azi, în acel moment în care, dintre toate momentele vieţii mele, am preţuit cel mai puţin, am fost cea mai apreciată de toţi. Fusesem

considerată o fetişcană înfumurată şi apucată; acum însă, cenuşa imaginaţiei mele era pe gustul lumii, care se delecta cu ea. Atunci când comiteam cea mai mare dintre crime împotriva mamei mele, ceilalţi mă considerau, văzându-mi purtarea tandru-respectuoasă faţă de ea, un model de fiică. După sinuciderea gândirii mele, îmi admirau inteligenţa, se dădeau în vânt după spiritul meu. Imaginaţia mea uscată, sensibilitatea mea secată îndestulau nesaţul celor mai însetaţi de viaţă spirituală, atât de falsă era această sete şi mincinoasă ca izvorul din care credeau că şi-o potolesc! De altfel, nimeni nu bănuia crima secretă a vieţii mele şi le păream tuturor tânăra ideală. Câţi părinţi nu i-au spus atunci mamei mele că, dacă aş fi avut o situaţie mai modestă şi s-ar fi putut gândi la mine, nu şi-ar fi dorit altă soţie pentru fiul lor! În străfundul conştiinţei mele zăgăzuite, simţeam totuşi din cauza acestor laude nemeritate o ruşine deznădăjduită; nu ajungea însă până la suprafaţă şi căzusem atât de jos, încât am avut ticăloşia să le aduc la cunoştinţă râzând complicilor crimelor mele.

IV

„Celui ce a pierdut ce nu o să mai afle
Niciodată… niciodată!“[2]

Baudelaire

În iarna în care am împlinit douăzeci de ani, sănătatea mamei, care nu fusese niciodată viguroasă, a fost foarte zdruncinată. Am aflat că avea inima bolnavă, fără să fie ceva grav, de altfel, dar că trebuia să evite orice supărare. Unul dintre unchii mei mi-a spus că mama dorea să mă vadă căsătorită. Aveam acum în faţă o datorie precisă, importantă. Aveam să-i pot dovedi mamei cât de mult o iubeam. Am acceptat prima cerere pe care mi-a transmis-o încuviinţând-o, preluând astfel, în lipsa voinţei, necesitatea de a mă constrânge să-mi schimb viaţa. Logodnicul meu era tocmai tânărul care,

prin marea lui inteligenţă, prin blândeţea şi energia lui, putea să aibă asupra mea influenţa cea mai fericită. În plus, era hotărât să locuiască împreună cu noi. N-aş fi fost despărţită de mama, ceea ce ar fi însemnat pentru mine suferinţa cea mai cumplită.

Atunci, am avut curajul să-mi mărturisesc toate greşelile duhovnicului meu. L-am întrebat dacă trebuia să-i fac aceeaşi mărturisire şi logodnicului meu. Mi-a răspuns că nu era nevoie, din milă faţă de mine, dar m-a pus să jur că n-am să mai cad în greşeală şi mi-a acordat iertarea. Florile târzii pe care bucuria le-a făcut să se deschidă în inima mea, pe care o credeam pe vecie stearpă, şi-au arătat roadele. Harul Domnului, harul tinereţii – multe răni se închid de la sine prin vitalitatea acestei vârste – mă vindecaseră. Dacă, aşa cum a zis Sfântul Augustin, e mai greu să redevii cast decât să fi fost, am cunoscut atunci o virtute anevoioasă. Nimeni nu bănuia că preţuiam infinit mai mult decât înainte şi mama mă săruta în fiecare zi pe frunte, pe care o crezuse întotdeauna curată, fără să ştie că revenise de fapt la curăţie. Mai mult, în acel moment am primit reproşuri nedrepte pentru atitudinea mea distrată, pentru tăcerea şi melancolia pe care le afişam în societate. Dar nu m-am supărat: secretul care exista între mine şi conştiinţa mea mulţumită îmi procura destulă voluptate. Convalescenţa sufletului meu – care îmi surâdea acum tot timpul, cu un chip asemănător celui al mamei, şi mă privea cu un aer de tandru reproş printre lacrimile care se uscau – avea un farmec şi o dulce melancolie infinită. Da, sufletul meu se întorcea la viaţă. Nu înţelegeam nici eu cum putusem să-l maltratez, să-l fac să sufere, aproape să-l ucid. Şi îi mulţumeam cu efuziune lui Dumnezeu că-l salvase la timp.

În seara *în care s-a săvârşit totul*, mă bucuram de armonia dintre această bucurie profundă şi pură şi prospeţimea seninătăţii cerului. Absenţa logodnicului meu, care plecase să petreacă două zile la sora lui, prezenţa la cină a tânărului care avea cea mai mare vină pentru greşelile mele trecute nu umbreau acea seară luminoasă de mai nici cu cea mai vagă tristeţe. Seninătatea cerului se reflecta în inima mea. De altfel, mama, ca şi cum între ea şi sufletul meu ar fi existat o

solidaritate misterioasă, cu toate că nu ştia nimic despre greşelile mele, era aproape vindecată. „Trebuie menajată cincisprezece zile, după care recidiva nu mai e posibilă!“, spusese medicul. Aceste cuvinte însemnau pentru mine promisiunea unui viitor plin de fericire atât de dulce încât mă făcea să mă topesc în lacrimi. Mama purta în seara aceea o rochie mai elegantă ca de obicei şi, pentru prima dată de la moartea tatălui meu, de la care trecuseră deja zece ani, adăugase puţin mov veşnicei sale rochii negre. Era foarte tulburată că se îmbrăcase ca atunci când era mai tânără, tristă şi fericită în acelaşi timp că-şi siluise durerea sufletească şi doliul ca să-mi facă plăcere şi să-mi sărbătorească bucuria. Am apropiat de corsajul ei o garoafă roz, pe care a respins-o la început, apoi şi-a prins-o, pentru că venea de la mine, cu o mână puţin şovăitoare, ruşinată. În momentul în care urma să ne aşezăm la masă, i-am tras uşor spre mine, către fereastră, faţa uşor înseninată după suferinţele trecute şi am sărutat-o cu patimă. Mă înşelasem spunând că nu mai regăsisem niciodată dulceaţa sărutării de la Oublis. Sărutarea din seara aceea a fost la fel de plăcută ca oricare alta. Sau, mai curând, chiar sărutarea de la Oublis, evocată de atracţia unei astfel de clipe, a alunecat încetişor din trecut şi s-a aşezat între obrajii mamei, încă puţin palizi, şi buzele mele.

Am băut pentru apropiata mea căsătorie. Întotdeauna beam numai apă, din cauză că vinul îmi agita nervii. Unchiul meu a spus că, într-un moment ca acela, puteam să fac o excepţie. Îi revăd şi acum chipul vesel când a rostit aceste cuvinte stupide… Doamne! Doamne! Am mărturisit totul cu atâta calm, voi fi oare obligată să mă opresc aici? Nu mai văd nimic! Ba da… pe unchiul meu, care zicea că puteam foarte bine să fac o excepţie într-un astfel de moment. M-a privit şi a râs spunând asta, iar eu am băut repede, înainte să mă uit la mama, de teamă să nu mă oprească. Ea a murmurat:

— Nu trebuie niciodată să faci loc răului, oricât de mic ar fi.

Dar şampania era atât de răcoroasă, încât am mai băut două pahare. Capul îmi devenise foarte greu, simţeam nevoia să mă odihnesc, dar şi să-mi descarc nervii. Ne-am ridicat de la masă. Jacques s-a apropiat de mine şi mi-a zis, privindu-mă fix:

— Vrei să vii cu mine? Aş dori să-ţi arăt nişte versuri pe care le-am compus.

Ochii lui frumoşi luceau blând, avea obrajii uşor îmbujoraţi şi şi-a ridicat încet mustaţa cu mâna. Am înţeles că mă duceam la pierzanie şi n-am avut puterea să mă împotrivesc. Am răspuns tremurând:

— Da, mi-ar face plăcere.

Atunci când am rostit aceste cuvinte sau poate chiar înainte, când am băut al doilea pahar cu şampanie, am comis fapta cu adevărat vinovată, fapta îngrozitoare. Pe urmă n-am făcut decât să mă las dusă de val. Încuiaserăm cele două uşi, iar el, răsuflându-mi în obraz, mă strângea în braţe, pipăindu-mi corpul cu mâinile. Atunci când plăcerea mă toropea din ce în ce mai mult, am simţit trezindu-se, în adâncul inimii mele, o tristeţe şi o amărăciune nemărginite; mi se părea că făceam să plângă sufletul mamei mele, sufletul îngerului meu păzitor, sufletul lui Dumnezeu. N-am putut niciodată să citesc fără să mă înfior de oroare povestea torturilor la care unii sceleraţi supun animalele, propria soţie, propriii copii; acum întrezăream confuz că în orice act voluptuos şi vinovat există tot atâta ferocitate din partea trupului care se bucură de plăcere şi că în noi sunt martirizate astfel şi plâng tot atâtea intenţii bune, tot atâţia îngeri curaţi.

Curând, unchii mei aveau să sfârşească partida de cărţi şi să se întoarcă. Trebuia să ne grăbim, n-aveam să mai greşesc, era pentru ultima oară… Atunci m-am văzut în oglinda de deasupra şemineului. Chipul meu nu exprima acea vagă nelinişte a sufletului, ci, în întregime, de la ochii strălucitori la obrajii aprinşi şi la gura care se oferea, o bucurie senzuală, stupidă şi brutală. Mă gândeam atunci cu câtă oroare m-ar vedea oricine transfigurată astfel în animal, după ce mă văzuse mai devreme sărutându-mi mama cu o melancolică tandreţe. Dar, de îndată, în oglindă a apărut, lângă faţa mea, gura lui Jacques, lacomă de sărutări. Tulburată până în adâncul fiinţei, mi-am apropiat capul de al lui şi am văzut atunci în faţa mea, da, descriu aşa cum era, ascultaţi-mă pentru că pot să vă spun, pe balcon, în faţa ferestrei, am văzut-o pe mama, care mă privea înmărmurită. Nu ştiu dacă a ţipat, n-am auzit nimic, dar a căzut

pe spate şi a rămas acolo, cu capul prins între cele două bare ale balconului…

Nu e ultima oară când vă povestesc asta; v-am spus, aproape că nu m-am nimerit, totuşi m-am ţintit bine, dar am tras prost. Cu toate acestea, n-au putut să extragă glonţul şi au început accidentele la inimă. Doar că aş putea să stau încă opt zile aşa fără să mă pot opri să mă gândesc întruna la cum a început totul şi să *văd* sfârşitul. Aş prefera ca mama să mă fi văzut săvârşind alte crime şi chiar pe aceasta, dar să nu fi văzut acea expresie de bucurie pe care o avea faţa mea în oglindă. Nu, n-a putut s-o vadă… E o coincidenţă… a fost lovită de apoplexie cu un minut înainte să mă vadă… N-a văzut-o… Asta nu se poate! Dumnezeu care ştia totul n-ar fi îngăduit-o.

Les Plaisirs et les Jours,
iunie 1896

1. „Femei blestemate“, traducere de Lazăr Iliescu, în *Florile răului*, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1968 (n.tr.).
2. Charles Baudelaire, „Lebăda“, *Florile răului* („Tablouri pariziene“) (n.tr.).

O cină în oraş

„Dar, Fundanius, cine împărţea cu tine fericirea acestui ospăţ? Mi-e greu să ştiu.“

Horaţiu

I

Honoré întârziase; i-a salutat pe stăpânii casei, pe invitaţii pe care îi cunoştea, a fost prezentat celorlalţi şi s-au aşezat la masă. După câteva clipe, vecinul său, un bărbat foarte tânăr, i-a cerut să-i spună numele invitaţilor şi câteva cuvinte despre ei. Honoré nu-l mai întâlnise niciodată în societate. Era foarte frumos. Stăpâna casei îi arunca tot timpul priviri aprinse, care spuneau îndeajuns de ce îl invitase şi că va face parte curând din anturajul lor. Honoré a simţit în el o viitoare forţă, dar s-a pregătit să-i răspundă fără chef, dintr-o bunăvoinţă politicoasă. S-a uitat în jur. În faţă, doi vecini nu-şi vorbeau: dintr-o bună intenţie stângace, fuseseră invitaţi împreună şi aşezaţi unul lângă altul pentru că se ocupau amândoi de literatură. Dar la acest prim motiv de a se urî adăugau unul aparte. Cel mai în vârstă, rudă – dublă fascinaţie – cu domnul Paul Desjardins şi cu domnul de Vogüé, afişa o tăcere dispreţuitoare faţă de cel mai tânăr, discipolul favorit al domnului Maurice Barrès, care îl privea şi el cu ironie. Reaua-voinţă a fiecăruia exagera, de altfel, împotriva dorinţei lor, importanţa celuilalt, ca şi cum ar fi fost puşi să se înfrunte căpetenia netrebnicilor cu regele imbecililor.

Mai departe, o spanioloaică superbă mânca cu furie. Fără să ezite şi ca o persoană serioasă, sacrificase în seara aceea o întâlnire şi venise să cineze într-o casă distinsă, luând în calcul probabilitatea de a înainta în cariera mondenă. Şi, fireşte, avea multe şanse să fi calculat bine. Snobismul doamnei Fremer era, pentru prietenele ei, ca şi cel al prietenelor ei pentru ea, un fel de asigurare reciprocă împotriva îmburghezirii. Dar întâmplarea făcuse ca doamna Fremer „să lichideze“ în seara aceea un stoc de persoane pe care nu le putuse invita la cinele sale, faţă de care, din motive diferite, ţinea să-şi arate atenţia şi pe care le adunase la un loc într-un fel de talmeş-balmeş. Cireaşa de pe tort era o ducesă, pe care spanioloaica însă o cunoştea deja şi de la care nu mai avea ce să obţină. De aceea, schimba priviri iritate cu soţul ei, căruia i se auzea întotdeauna la serate vocea guturală rostind rând pe rând, la un interval de cinci minute pe care le umplea cu alte ocupaţii: „N-aţi vrea să mă prezentaţi ducelui? – Domnule duce, n-aţi vrea să mă prezentaţi ducesei? – Doamnă ducesă, pot să v-o prezint pe soţia mea?“. Exasperat că-şi pierdea timpul, se resemnase totuşi să înceapă o conversaţie cu vecinul lui, asociatul stăpânului casei. De mai bine de un an, Fremer îşi implora soţia să-l invite. În sfârşit, ea cedase şi îl ascunsese între soţul spanioloaicei şi un umanist. Umanistul, care citea prea mult, mânca prea mult. Debita citate şi trimiteri, iar aceste două neplăceri o dezgustau deopotrivă pe vecina lui, o văduvă nobilă care nu era nobilă, doamna Lenoir. Ea adusese repede vorba despre victoriile prinţului de Buivres în Dahomei şi spunea cu o voce plină de emoţie:

— Copil drag, cât mă bucur că face onoare familiei!

Într-adevăr, era verişoară cu cei din familia Buivres, care, toţi mai tineri decât ea, o tratau cu deferenţa datorată vârstei, ataşamentului faţă de familia regală, averii mari şi sterilităţii constante a celor trei căsătorii contractate. Revărsase peste toţi membrii familiei Buivres tot ce putea să nutrească în materie de sentimente de familie. Resimţea o ruşine personală pentru josniciile celui care avea un consiliu judiciar şi, în jurul frunţii conservatoare, peste bentiţele orleaniste, purta în mod firesc laurii celui care era general. Intrusă în acest neam până atunci

atât de închis, devenise capul şi un fel de văduvă a familiei. Şi se simţea cu adevărat exilată în societatea modernă, vorbind mereu cu înduioşare despre „vechii nobili de altădată“. Snobismul ei era numai imaginaţie şi, de altfel, asta era toată imaginaţia ei. Numele încărcate de trecut şi de glorie având asupra spiritului ei sensibil o putere deosebită, statul la masă cu prinţii îi stârnea plăceri la fel de dezinteresate precum cititul unor memorii despre Ancien Régime. Purtând veşnic aceiaşi ciorchini de bucle, coafura îi era invariabilă ca şi principiile. Ochii îi scânteiau de prostie. Figura ei zâmbitoare era nobilă, mimica, excesivă şi insignifiantă. Având încredere în Dumnezeu, era cuprinsă de aceeaşi agitaţie optimistă în ajunul unei *garden-party* sau al unei revoluţii, cu gesturi rapide ce păreau să alunge radicalismul sau vremea rea. Vecinul ei, umanistul, îi vorbea cu o eleganţă obositoare şi cu o extraordinară uşurinţă a exprimării; cita din Horaţiu ca să se scuze faţă de ceilalţi şi să-şi poetizeze purtarea de mâncău şi de beţivan. Invizibili trandafiri antici şi totuşi proaspeţi îi încununau fruntea îngustă. Dar, cu o politeţe egală şi lesnicioasă pentru dânsa, deoarece vedea în ea exercitarea propriei puteri şi respectul, rar azi, faţă de vechile tradiţii, doamna Lenoir vorbea la fiecare cinci minute cu asociatul domnului Fremer. De altfel, acesta nu avea de ce se plânge. De la celălalt capăt al mesei, doamna Fremer îi adresa complimente dintre cele mai plăcute. Dorea ca această cină să fie de ajuns câţiva ani şi, hotărâtă să nu mai pomenească mult timp de această persoană care avea darul să strice dispoziţia celorlalţi, o „îngropa în flori“. Cât despre domnul Fremer, acesta, lucrând ziua la bancă, iar seara fiind târât de soţia lui în lume sau reţinut acasă când aveau invitaţi, gata întotdeauna să devoreze tot, forţat întotdeauna să-şi ţină gura, ajunsese să aibă în cele mai diferite împrejurări o expresie în care se îmbinau iritarea înăbuşită şi resemnarea îmbufnată, exasperarea reţinută şi buimăceala profundă. Totuşi, în seara aceea, ea lăsa locul pe chipul bancherului unei satisfacţii cordiale de fiecare dată când privirea acestuia o întâlnea pe cea a asociatului său. Deşi nu-l suferea în viaţa de zi cu zi, simţea pentru el un fel de tandreţe fugară, dar sinceră, nu fiindcă îl impresiona uşor cu

luxul lui, ci în virtutea aceleiaşi fraternităţi vagi care ne emoţionează în străinătate când întâlnim un francez, chiar dacă e un ticălos. El, smuls atât de violent în fiecare seară de la obiceiurile sale, atât de nedrept lipsit de odihna binemeritată, dezrădăcinat cu atâta cruzime, simţea o legătură, de obicei detestată, dar puternică, ce îl unea în sfârşit cu cineva şi o prelungea, pentru a-l face să iasă din izolarea lui încrâncenată şi deznădăjduită. În faţa lui, doamna Fremer îşi oglindea în ochii fascinaţi ai convivilor blonda-i frumuseţe. Dubla reputaţie de care se bucura era o prismă înşelătoare, prin care fiecare încerca să-i distingă trăsăturile adevărate. Ambiţioasă, intrigantă, aproape aventurieră, după spusele celor din lumea băncilor, pe care îi părăsise pentru o soartă mai strălucită, ea le părea însă celor din cartierul Saint-Germain şi celor din familia regală, pe care îi cucerise ca un spirit superior, un înger blând şi virtuos. De altfel, nu-i uitase pe vechii săi prieteni mai umili, amintindu-şi de ei îndeosebi când erau bolnavi sau în doliu, împrejurări emoţionante, când, la drept vorbind, neieşind în societate, nu te poţi plânge că nu eşti invitat. În felul acesta, conferea răsunet elanurilor ei de caritate, iar în convorbirile cu rudele sau preoţii de la căpătâiul muribunzilor vărsa lacrimi sincere, ucigând una câte una remuşcările pe care viaţa prea uşoară le inspira inimii ei scrupuloase.

Dar cea mai plăcută invitată era tânăra ducesă de D..., al cărei spirit vioi şi limpede, niciodată neliniştit sau tulburat, contrasta atât de ciudat cu melancolia incurabilă a frumoşilor ei ochi, cu pesimismul buzelor, cu nobila şi infinita osteneală a mâinilor. Această viguroasă iubitoare a vieţii sub toate formele sale – bunătate, literatură, teatru, acţiune, prietenie – îşi muşca, fără să le urâţească, precum o floare dispreţuită, frumoasele buze roşii, cărora un zâmbet blazat le ridica uşor colţurile. Ochii ei păreau să prevestească un spirit eşuat pe vecie pe apele bolnave ale regretului. De câte ori, pe stradă, la teatru, trecători gânditori îşi aprinseseră visul la focul acestor aştri schimbători! Acum, ducesa, care îşi amintea de un vodevil sau combina o toaletă, continua să-şi trosnească cu tristeţe nobilele falange resemnate şi îngândurate, plimbând în jur priviri deznădăjduite şi profunde, ce revărsau peste convivi torente de

melancolie. Conversaţia ei rafinată se împodobea în mod neglijent cu fineţurile ofilite şi atât de fermecătoare ale unui scepticism deja învechit. Tocmai avusese loc o discuţie şi această persoană atât de desăvârşită în viaţă şi care considera că există un singur mod de a te îmbrăca îi repeta fiecăruia:

— Dar de ce nu putem să spunem totul, să gândim totul? Eu pot să am dreptate, şi dumneavoastră la fel. Cât e de cumplit şi de limitat să ai o opinie!

Spiritul său nu era asemenea trupului, îmbrăcat după ultima modă, şi îi ironiza cu uşurinţă pe simbolişti şi pe credincioşi. Dar spiritul său era asemenea acelor femei încântătoare care sunt destul de frumoase şi vioaie ca să placă îmbrăcate în vechituri. De altfel, poate că era o cochetărie intenţionată. Unele idei prea tari i-ar fi estompat spiritul, ca unele culori care nu se potriveau cu tenul ei.

Honoré îi făcuse vecinului său nostim o schiţă rapidă şi atât de binevoitoare a acelor figuri diferite încât, în pofida deosebirilor profunde dintre ele, păreau toate la fel, strălucitoarea doamnă de Torreno, spirituala ducesă de D..., frumoasa doamnă Lenoir. Neglijase singura lor trăsătură comună sau, mai curând, aceeaşi nebunie colectivă, aceeaşi epidemie dominantă de care erau atinşi cu toţii, snobismul. Desigur, în funcţie de firea fiecăruia, acesta se manifesta în forme foarte diferite şi era o mare diferenţă între snobismul imaginativ şi poetic al doamnei Lenoir şi snobismul războinic al doamnei de Torreno, avidă ca un funcţionar dornic să ajungă pe primele locuri. Şi totuşi, această femeie teribilă era în stare să se reumanizeze. Vecinul său tocmai îi spusese că îi admirase, în parcul Monceau, nepoţica. Iar ea rupsese pe dată tăcerea indignată. Simţise pentru acest contabil obscur o simpatie plină de recunoştinţă şi pură, pe care n-ar fi fost probabil în stare s-o aibă pentru un prinţ, şi acum stăteau de vorbă ca nişte vechi prieteni.

Doamna Fremer veghea conversaţiile cu o satisfacţie vizibilă, datorată sentimentului înaltei misiuni pe care o îndeplinea. Obişnuită să-i prezinte pe marii scriitori duceselor, avea impresia că era un fel de ministru al Afacerilor Externe atotputernic, care păstra şi în protocol un spirit suveran. Tot

astfel, un spectator care îşi face digestia la teatru vede mai prejos de el, deoarece îi judecă, artiştii, publicul, autorul, regulile artei dramatice, geniul. De altfel, conversaţia se purta într-un ritm destul de armonios. Se ajunsese la acel moment al cinei când vecinii ating genunchiul vecinelor sau le întreabă despre preferinţele lor literare, în funcţie de temperament şi educaţie, dar mai ales în funcţie de vecină. O clipă, o ruptură a părut inevitabilă. Atunci când frumosul vecin al lui Honoré a încercat, cu imprudenţa specifică tinereţii, să insinueze că în opera lui Heredia exista poate mai multă gândire decât se spunea în general, convivii, tulburaţi în obiceiurile lor spirituale, au luat un aer posac. Dar doamna Fremer a intervenit imediat:

— Dimpotrivă, sunt numai admirabile camee, emailuri fastuoase, orfevrării fără cusur!

Antrenul şi satisfacţia au reapărut pe toate chipurile. O discuţie despre anarhişti a fost mai gravă. Dar doamna Fremer, ca şi cum s-ar fi înclinat cu resemnare în faţa fatalităţii unei legi naturale, a zis domol:

— La ce bun toate astea? Întotdeauna vor exista bogaţi şi săraci.

Şi toţi acei oameni, dintre care cel mai sărac avea o rentă de cel puţin o sută de mii de livre, frapaţi de acest adevăr, eliberaţi de scrupule, şi-au golit cu veselie cordială ultima cupă de şampanie.

IIDupă cină

Honoré, simţind că amestecul de vinuri îl ameţise puţin, a plecat fără să-şi ia rămas-bun, şi-a luat de jos pardesiul şi a pornit la pas pe Champs-Elysées. Simţea o mare bucurie. Barierele imposibilităţii, care le închid dorinţelor şi viselor noastre spaţiul realităţii, se rupseseră şi gândurile îi circulau cu voioşie prin irealizabil, exaltându-se de propria mobilitate.

Îl atrăgeau aleile misterioase ce se află între toate fiinţele omeneşti şi la capătul cărora apune, poate, în fiecare seară un soare nebănuit de bucurie sau de tristeţe. Fiecare persoană la care se gândea îi devenea imediat irezistibil de simpatică şi cutreieră rând pe rând străzile unde putea spera s-o întâlnească, iar dacă previziunile i s-ar fi realizat, l-ar fi abordat pe necunoscut sau pe indiferent fără teamă, cu o blândă tresărire. Prin prăbuşirea unui decor aşezat prea aproape, viaţa i se întindea departe în faţă cu tot farmecul noutăţii şi misterului ei, cu peisaje prietenoase care îl îmbiau. Şi regretul că era mirajul sau realitatea unei singure seri îl dispera; nu va face niciodată nimic altceva decât să cineze şi să bea la fel de bine, ca să revadă lucruri atât de frumoase. Suferea doar că nu putea ajunge imediat la toate priveliştile care se rânduiseră ici şi colo în infinitul perspectivei, departe de el. Atunci a fost frapat de zgomotul vocii sale uşor îngroşate şi amplificate, ce repeta de un sfert de oră: „Viaţa e tristă, ce prostie!“ (acest ultim cuvânt era subliniat cu un gest scurt al braţului drept, iar Honoré remarcă mişcarea bruscă a bastonului). Şi-a spus cu tristeţe că aceste cuvinte maşinale erau o foarte banală traducere a unor astfel de viziuni care, se gândi el, poate nu puteau fi exprimate.

„Din păcate, probabil numai intensitatea plăcerii sau a regretului meu este însutită, dar conţinutul intelectual rămâne acelaşi. Fericirea mea este nervoasă, personală, imposibil de exprimat astfel încât să fie înţeleasă de alţii, iar dacă aş scrie în acest moment, stilul meu ar avea aceleaşi calităţi, aceleaşi defecte şi, vai, aceeaşi mediocritate ca de obicei!“ Dar starea fizică de bine pe care o avea l-a ferit să se mai gândească la asta mult timp şi i-a dăruit imediat consolarea supremă, uitarea. Ajunsese pe bulevarde. Treceau oameni, iar el îşi manifesta simpatia faţă de ei, convins că exista o reciprocitate. Se simţea în centrul atenţiei lor, ilustru; îşi descheie paltonul ca să i se vadă albul fracului, care îl avantaja, şi garoafa de un roşu închis de la butonieră. Se oferea astfel admiraţiei trecătorilor, cu care era într-o relaţie voluptuoasă de tandreţe.

Les Plaisirs et les Jours,
iunie 1896

Sfârşitul geloziei

I

„«Dă-ne toate cele bune, fie că le cerem, fie că nu le cerem, şi alungă de la noi relele, chiar dacă ţi le-am cere.» «Ruga asta mi se pare frumoasă şi sigură. Dacă găseşti ceva de criticat, spune deschis.»“

Platon

— Pomişorul meu, măgăruşul meu, mama mea, fratele meu, ţara mea, micul meu zeu, micul meu străin, micul meu lotus, mica mea scoică, scumpul meu, plăntuţa mea, pleacă, lasă-mă să mă îmbrac şi ne vom întâlni pe strada Baume la ora opt. Te implor să nu vii după opt şi un sfert, pentru că mi-e foarte foame.

Ea vru să închidă uşa camerei în nasul lui Honoré, dar el îi zise:

— Gâtul!

Tânăra îi întinse imediat gâtul cu o supunere şi o grabă exagerate, care îl făcură să izbucnească în râs.

— Chiar dacă n-ai vrea, îi zise el, între gâtul tău şi gura mea, între urechile tale şi mustăţile mele, între mâinile tale şi mâinile mele există mici prietenii aparte. Sunt sigur că nu s-ar sfârşi dacă nu ne-am mai iubi, tot aşa cum, de când m-am certat cu verişoara mea Paule, nu-mi pot împiedica valetul să se ducă în fiecare seară să stea de vorbă cu camerista ei. Gura singură, fără asentimentul meu, vine spre gâtul tău.

Se aflau acum la un pas unul de celălalt. Deodată, privirile li se întâlniră şi fiecare încercă să fixeze în ochii celuilalt gândul

că se iubeau; ea rămase o secundă aşa, în picioare, apoi se lăsă să cadă pe un scaun, gâfâind, ca şi cum ar fi alergat. Şi îşi spuseră aproape în acelaşi timp, cu o exaltare serioasă, rostind puternic cu buzele, ca şi cum ar fi vrut să sărute:

— Dragostea mea!

Ea repetă pe un ton posac şi trist, dând din cap:

— Da, dragostea mea.

Ştia că el nu putea rezista la această mică mişcare a capului. Se aruncă asupra ei, sărutând-o, şi îi zise domol:

— Răutate!

Dar atât de tandru, încât ochii ei se umeziră.

Bătu de şapte şi jumătate. El plecă.

Ajuns acasă, Honoré îşi repeta în gând: „Mama mea, fratele meu, ţara mea“ – se opri –, „da, ţara mea! – ...mica mea scoică, pomişorul meu...“, şi nu se putu abţine să nu râdă rostind aceste cuvinte, pe care şi le însuşiseră foarte repede, acele mici cuvinte care pot părea goale, dar pe care ei le umpleau cu un sens infinit. Încrezători, fără să se gândească la asta, în geniul inventiv şi fecund al iubirii lor, se pomeniseră treptat înzestraţi de acesta cu un limbaj al lor, ca un popor, cu arme, jocuri şi legi.

În timp ce se îmbrăca pentru cină, se gândea, fără efort, numai la momentul în care o va revedea, aşa cum un gimnast atinge deja trapezul încă îndepărtat spre care zboară sau aşa cum o frază muzicală pare să atingă acordul ce o rezolvă şi o apropie de el, cu toată distanţa care le desparte, prin forţa însăşi a dorinţei care o prevesteşte şi o cheamă. Aşa trecea Honoré rapid prin viaţă de un an, grăbindu-se încă de dimineaţă spre ora după-amiezii când avea s-o vadă. Iar zilele lui nu erau, în realitate, formate din douăsprezece sau paisprezece ore diferite, ci din patru sau cinci jumătăţi de oră, din aşteptarea şi din amintirea lor.

Honoré ajunsese de câteva minute la prinţesa d’Alériouvre, când intră doamna Seaune. Îi salută pe stăpâna casei şi pe diferiţii invitaţi şi păru nu atât să-l salute pe Honoré, cât să-i ia mâna, aşa cum ar fi putut s-o facă în mijlocul unei conversaţii. Dacă legătura dintre ei ar fi fost cunoscută, s-ar fi putut crede că veniseră împreună, dar că aşteptase câteva clipe la uşă ca să nu intre odată cu el. Dar ar fi putut să nu se vadă două zile (ceea

ce, de un an, nu li se întâmplase încă niciodată) şi să nu simtă acea surpriză plină de bucurie de a se reîntâlni conţinută în orice salut amical, deoarece, neputând să stea cinci minute fără să se gândească unul la celălalt, nu se puteau întâlni niciodată pentru că nu se despărţeau niciodată.

În timpul cinei, de fiecare dată când îşi vorbeau, comportamentul lor îl depăşea în vioiciune şi duioşie pe cel obişnuit dintre o prietenă şi un prieten, dar era plin de un respect maiestuos şi natural inexistent între doi iubiţi. Astfel, păreau asemenea acelor zei despre care legenda spune că au trăit deghizaţi printre oameni sau ca doi îngeri a căror familiaritate frăţească exaltă bucuria, dar nu diminuează respectul pe care li-l inspiră nobleţea comună a originii şi a sângelui lor misterios. În aerul în care stăruia tăria stânjeneilor şi a trandafirilor ce împodobeau lâncezi masa se simţea din ce în ce mai puternic parfumul acelei tandreţi pe care Honoré şi Françoise o emanau în mod natural. În unele momente, părea înmiresmat cu o violenţă chiar mai plăcută decât blândeţea-i obişnuită, violenţă pe care natura nu le îngăduise s-o potolească, la fel cum nu îngăduise nici heliotropului în soare sau liliacului înflorit în ploaie.

Astfel, nefiind secretă, tandreţea lor era cu atât mai misterioasă. Fiecare se putea apropia de ea ca de acele brăţări impenetrabile şi fără apărare de pe mâinile unei îndrăgostite, care poartă scris, cu litere necunoscute, dar vizibile, numele ce o face să trăiască sau să moară şi ce par să-şi ofere permanent înţelesul ochilor curioşi şi dezamăgiţi ce nu-l pot pricepe.

„Cât timp o voi mai iubi?“, se întreba Honoré, ridicându-se de la masă. Îşi amintea cât de puţin duraseră atâtea pasiuni pe care le crezuse la început nemuritoare, iar convingerea că aceasta se va sfârşi şi ea într-o zi îi umbrea tandreţea.

Atunci îşi aminti că, exact în acea dimineaţă, pe când se afla la slujbă, în momentul în care preotul, citind Evanghelia, spunea: „Iisus întinse mâna spre ucenicii Săi şi zise: Iată mama Mea şi fraţii Mei!“, îşi înălţase un moment tot sufletul spre Dumnezeu, tremurând, dar sus de tot, ca un palmier, şi rostise această rugă: „Doamne! Doamne! Dăruieşte-mi s-o iubesc

veşnic. Doamne, e singura favoare pe care ţi-o cer, fă, Doamne, Tu, care poţi asta, s-o iubesc veşnic!“.

Acum, într-unul din acele momente pe de-a-ntregul fizice când sufletul se retrage în noi în spatele stomacului care digeră, al pielii care se bucură de o toaletă recentă şi de o lenjerie fină, al gurii care dă afară fumul ţigării, al ochiului care se desfată cu strălucirea umerilor goi şi a luminilor, repeta mai moale ruga, îndoindu-se de un miracol care ar fi venit să stânjenească legea psihologică a nestatorniciei sale, la fel de imposibil de încălcat precum legile fizice ale gravitaţiei şi morţii.

Ea îi zări privirea preocupată, se ridică şi, trecând pe lângă el, care n-o văzuse, întrucât erau destul de departe de ceilalţi, îl întrebă pe acel ton tărăgănat şi plângăcios, acel ton de copilaş care îl făcea întotdeauna să râdă, şi ca şi cum tocmai i-ar fi spus ceva:

— Ce?

El începu să râdă şi îi zise:

— Să nu mai spui niciun cuvânt, altfel te sărut, auzi, te sărut în faţa tuturor!

Ea întâi râse, apoi, reluându-şi aerul uşor trist şi nemulţumit, ca să-l amuze, replică:

— Da, da, foarte bine, nu te gândeai deloc la mine!

El o privi râzând şi răspunse:

— Ce bine ştii să minţi!

Apoi, cu blândeţe, adăugă:

— Răutate! Răutate!

Ea îl părăsi şi se duse să stea de vorbă cu ceilalţi. Honoré îşi spunea: „Voi încerca, atunci când îmi voi simţi inima depărtându-se de ea, ca totul să se întâmple cu cea mai mare blândeţe, încât nici să nu-şi dea seama. Voi fi la fel de tandru, la fel de respectuos. Îi voi ascunde noua iubire care va lua în inima mea locul iubirii pentru ea cu aceeaşi grijă cu care îi ascund azi plăcerile de care se bucură numai trupul meu ici şi colo, cu altele“. (Aruncă o privire spre prinţesa d’Alériouvre.) Şi o va lăsa şi pe ea, treptat, să-şi continue viaţa cu o altă relaţie. Nu va fi gelos, îi va numi chiar el pe cei care îi vor părea în stare să-i ofere un omagiu mai decent sau mai ilustru. Cu cât îşi imagina în Françoise o altă femeie pe care nu ar fi iubit-o, dar

cu ale cărei farmece spirituale s-ar fi desfătat cu îndemânare, cu atât mai mult despărţirea i se părea nobilă şi facilă. Cuvintele de prietenie tolerantă şi afectuoasă, de frumoasă binefacere pentru cei mai demni cu tot ce avea mai bun îi veneau domol pe buzele destinse.

În acel moment, Françoise, văzând că era ora zece, îşi luă rămas-bun şi plecă. Honoré o însoţi până la trăsură, o sărută imprudent în întuneric şi se întoarse în casă.

Trei ore mai târziu, Honoré se îndrepta pe jos spre casă, împreună cu domnul de Buivres, căruia îi sărbătoriseră în seara aceea întoarcerea din Tonkin. Honoré îi punea întrebări despre prinţesa d'Alériouvre care, rămasă văduvă cam tot pe-atunci, era mult mai frumoasă decât Françoise. Lui Honoré, deşi nu era îndrăgostit de ea, i-ar fi făcut mare plăcere s-o aibă, dacă ar fi fost sigur că s-ar fi putut fără să ştie Françoise, şi asta îl mâhni.

— Nu se ştie mai nimic despre ea, zise domnul de Buivres, sau, cel puţin, nu se ştia mai nimic când am plecat, pentru că, de când m-am întors, n-am revăzut pe nimeni.

— În fond, n-a fost nicio femeie foarte abordabilă în seara asta, conchise Honoré.

— Nu, nu prea, răspunse domnul de Buivres.

Şi, pentru că Honoré ajunsese în faţa casei, discuţia avea să se încheie acolo, dar domnul de Buivres adăugă:

— Cu excepţia doamnei Seaune, căreia i-ai fost probabil prezentat, de vreme ce ai luat parte la cină. Dacă vrei, e foarte uşor. Însă mie nu-mi spune nimic!

— Dar n-am auzit niciodată ceea ce spuneţi, zise Honoré.

— Eşti tânăr, răspunse Buivres. Şi uite, în seara asta era acolo cineva care, incontestabil după părerea mea, a avut-o mult timp, tânărul François de Gouvres. Spune că are un temperament! Dar se pare că nu e prea bine făcută. A rupt relaţia. Pun prinsoare că, în momentul acesta, ea se distrează undeva. Ai observat că pleacă devreme de la toate sindrofiile?

— Totuşi, de când e văduvă, locuieşte în aceeaşi casă cu fratele ei şi nu ar risca să-l audă pe portar spunând despre ea că vine acasă noaptea târziu.

— Dar, dragule, de la zece seara la unu dimineaţa ai timp să faci multe lucruri! Şi apoi, parcă poţi să ştii? Dar curând o să fie ora unu, trebuie să te las să te culci.

Sună chiar el şi, după un moment, uşa se deschise; Buivres îi întinse mâna lui Honoré, care îşi luă rămas-bun maşinal, intră şi simţi în acelaşi timp nevoia nebunească să iasă iar din casă, dar uşa se închisese greoi în urma lui şi, cu excepţia lumânării din sfeşnicul cu toartă de la capătul de jos al scării, nu se mai vedea nicio lumină. Nu îndrăzni să-l trezească pe portar ca să-i deschidă şi urcă la el.

II

„Faptele pe care le săvârşim sunt îngerii noştri buni ori răi, umbrele fatale care păşesc alături de noi.“

Beaumont şi Fletcher

Viaţa se schimbase mult pentru Honoré din ziua în care domnul de Buivres îi spusese, printre multe altele, nişte cuvinte – asemănătoare cu cele pe care Honoré însuşi le ascultase sau rostise de multe ori cu indiferenţă – pe care parcă le auzea acum tot timpul ziua, când era singur, şi întreaga noapte. Îi pusese imediat câteva întrebări lui Françoise, care îl iubea prea mult şi suferea prea mult din cauza durerii lui ca să se gândească să se simtă ofensată; îi jurase că nu-l înşelase şi nu-l va înşela niciodată.

Când se afla lângă ea, când o ţinea de mâinile-i mici, cărora le spunea, repetând versurile lui Verlaine:

Mâini mici şi frumoase care-mi vor închide ochii,

când o auzea spunându-i „fratele meu, ţara mea, preaiubitul meu“, iar glasul ei vibra la infinit în inima lui, cu blândeţea clopotelor de sărbători, o credea; şi chiar dacă nu se mai simţea fericit ca altădată, cel puţin nu i se părea imposibil ca inima lui convalescentă să-şi regăsească într-o zi fericirea. Dar când era departe de Françoise, uneori şi când, fiind aproape de ea, îi

vedea ochii cuprinşi de o strălucire pe care şi-o închipuia imediat aprinsă mai demult – cine ştie, poate ieri, aşa cum va fi şi mâine –, aprinsă de un altul; când, după ce cedase dorinţei fizice pentru altă femeie şi îşi amintea de câte ori cedase astfel şi putuse s-o mintă pe Françoise, dar fără să înceteze s-o iubească, nu i se mai părea absurd să presupună că şi ea îl minţea, că nici măcar nu era nevoie să nu-l iubească pentru a-l minţi şi că, înainte de a-l cunoaşte, se aruncase în braţele altora cu aceeaşi înfocare care îl mistuia acum – şi i se părea că violenţa acesteia era mai mare decât duioşia înfocării pe care i-o inspira el ei, pentru că o vedea cu ochii imaginaţiei, care măresc totul.

Atunci încercă să-i spună că o înşelase; încercă asta nu din răzbunare sau din nevoia de a o face să sufere ca el, ci ca să-i spună şi ea adevărul, mai ales ca să nu mai simtă că ţinea minciuna în el, ca să-şi ispăşească greşelile senzualităţii, deoarece, ca să creeze o ţintă pentru gelozia lui, i se părea uneori că proiecta asupra tinerei femei propria minciună şi propria senzualitate.

Într-o seară, plimbându-se pe Champs-Elysées, încercă să-i spună că o înşelase. Se sperie când o văzu pălind, căzând fără puteri pe o bancă, dar şi mai mult când ea îi respinse, fără furie, ci cu blândeţe, cu o deprimare sinceră şi tristă, mâna care se apropia de ea. Timp de două zile, crezu că o pierduse sau, mai curând, că o regăsise. Dar această dovadă de dragoste, involuntară, evidentă şi tristă, pe care tocmai i-o dăduse nu-i era de ajuns lui Honoré. Dacă ar fi căpătat convingerea imposibilă că nu fusese niciodată a altcuiva decât a lui, suferinţa necunoscută cu care făcuse cunoştinţă inima lui în seara în care domul de Buivres îl condusese acasă, nu o suferinţă asemănătoare sau amintirea acestei suferinţe, ci chiar această suferinţă, tot ar fi continuat să-l chinuiască, chiar dacă i s-ar fi demonstrat că era fără rost. Aşa cum tremurăm încă la trezire la amintirea asasinului pe care l-am recunoscut deja drept iluzia unui vis; aşa cum infirmii suferă toată viaţa de dureri în piciorul pe care nu-l mai au.

Zadarnic mersese ziua pe jos, se obosise călărind, pedalând pe bicicletă, antrenându-se cu armele, zadarnic se întâlnise cu

Françoise, o dusese acasă, iar seara găsise în mâinile ei, pe fruntea, pe ochii ei încrederea, pacea, o dulceaţă ca de miere şi se întorsese acasă încă liniştit şi încărcat cu provizia înmiresmată, căci, abia ajuns acasă, începea să se nelinişteasc ă, se vâra repede în pat ca să adoarmă înainte să-i fie stricată fericirea care, culcată cu mare grijă în balsamul acelei tandreţi recente şi proaspete încă de cel mult o oră, trecând prin noapte, ar fi ajuns dimineaţa neştirbită şi mândră ca un prinţ din Egipt; dar simţea că vorbele lui Buivres sau vreuna dintre nenumăratele imagini pe care şi le formase de atunci aveau să-i apară în gând şi că atunci n-ar mai fi putut să doarmă. Această imagine nu apăruse încă, dar o simţea pregătită să se ivească şi îi ţinea piept, îşi aprindea din nou lumânarea, citea şi se străduia să-şi umple fără încetare creierul cu sensul frazelor pe care le citea, să nu lase niciun gol, pentru ca imaginea îngrozitoare să nu găsească un moment sau un loc cât de mic ca să se strecoare.

Dar, brusc, descoperea că se afla acolo şi acum nu mai putea să şi-o scoată din minte; uşa atenţiei sale, pe care o ţinea închisă proptindu-se în ea cu toate forţele, până la epuizare, se deschisese prin surprindere; apoi se închisese, iar el avea să-şi petreacă toată noaptea cu această tovarăşă îngrozitoare. Atunci, era sigur, se sfârşise şi în noaptea aceea, ca şi în celelalte, nu va putea închide ochii nici un minut; ei bine, apela atunci la sticla de bromidia[1], înghiţea trei linguri şi, sigur acum că va dormi, speriat chiar la gândul că nu va mai putea face altceva decât să doarmă, orice s-ar fi întâmplat, reîncepea să se gândească la Françoise cu spaimă, cu deznădejde, cu ură. Voia, profitând că relaţia lor nu era cunoscută, să facă pariuri cu bărbaţi în legătură cu virtutea ei, să-i împingă spre ea ca să vadă dacă va ceda, să încerce să descopere ceva, să ştie totul, să se ascundă într-o cameră (îşi amintea că făcuse asta ca să se distreze când era mai tânăr) şi să observe tot. Ar fi stat nemişcat, întâi pentru ceilalţi, fiindcă el le-ar fi cerut asta părând să glumească – altfel, ce scandal, ce furie! –, dar mai ales din cauza ei, ca să vadă dacă a doua zi, când avea s-o întrebe: „Nu m-ai înşelat niciodată?“, va răspunde: „Niciodată“, cu acelaşi aer iubitor. Poate că ea ar fi

mărturisit totul şi, în realitate, fusese sedusă numai din cauza şiretlicurilor lui. Atunci, asta ar fi fost operaţia salvatoare, după care iubirea lui s-ar fi vindecat de boala care îl ucidea, aşa cum boala unui parazit ucide copacul (era de ajuns să se privească în oglinda luminată slab de lumânare, noaptea, ca să fie sigur de asta). Dar nu, pentru că imaginea va reveni veşnic, mult mai puternică decât cele din închipuirea sa, şi nici măcar nu încerca să se gândească cu ce putere incalculabilă avea să-l lovească în moalele capului.

Atunci, brusc, se gândea la ea, la blândeţea, la tandreţea, la puritatea ei, şi voia să plângă pentru ofensa pe care se gândise o secundă să i-o aducă. Simpla idee de a le propune asta unor tovarăşi de distracţii!

Imediat, simţea fiorul general, sfârşeala care precedă cu câteva minute somnul obţinut cu bromidia. Deodată, văzând că nu mai percepea nimic, niciun vis, nicio senzaţie, între ultimul gând şi acesta, se întreba: „Cum, n-am adormit încă?“. Dar, văzând că era ziua în amiaza mare, înţelegea că, mai bine de şase ore, bromidia îl toropise cu un somn de care nu se putuse bucura.

Aştepta să i se domolească puţin junghiurile din cap, apoi se scula din pat şi încerca zadarnic, cu apă rece şi făcând mişcare, să aducă puţină culoare în obrajii palizi, sub ochii încercănaţi, pentru ca Françoise să nu-l găsească prea urât. Ieşind din casă, se ducea la biserică şi acolo, adus de spate şi ostenit, cu toate puterile deznădăjduite ale trupului său încovoiat ce voia să se îndrepte şi să reîntinerească, ale inimii sale bolnave, dând semne de îmbătrânire, care voia să se vindece, ale minţii sale hărţuite şi obosite care voia să-şi găsească liniştea, se ruga lui Dumnezeu, căruia, în urmă cu nici două luni, îi ceruse să-l facă s-o iubească veşnic pe Françoise, se ruga acum lui Dumnezeu cu aceeaşi putere, cu puterea acelei iubiri care altădată, sigură că va muri, cerea să trăiască, iar acum, speriată că trăieşte, implora să moară, îl ruga aşadar să-l facă să n-o mai iubească pe Françoise prea mult timp, să n-o iubească mereu, să-l facă să şi-o poată imagina în sfârşit în braţele altuia fără să sufere, pentru că nu şi-o mai putea imagina decât în braţele altuia. Şi

poate că nu şi-ar mai fi imaginat-o aşa când ar fi putut să şi-o imagineze fără să sufere.

Atunci îşi amintea cât de mult se temuse că n-o va iubi mereu, cum îşi întipărea în minte, pentru ca nimic să nu le poată şterge, obrajii ei întinşi spre buzele lui, fruntea ei, mâinile ei mici şi ochii gravi, trăsăturile ei adorate. Şi, brusc, întrezărindu-le trezite din liniştea lor atât de blândă de dorinţa altuia, voia să nu se mai gândească la asta şi îi revedea cu şi mai multă obstinaţie obrajii, fruntea, mâinile mici – o, şi mâinile mici! –, ochii gravi, trăsăturile detestate.

Începând din acea zi, înspăimântându-se în primul rând el însuşi că păşea pe o astfel de cale, n-o mai părăsi pe Françoise, spionându-i viaţa, însoţind-o în vizitele ei, urmând-o la cumpărături, aşteptând câte o oră la uşile magazinelor. Dacă ar fi putut crede că o va împiedica astfel să-l înşele cu altul, ar fi renunţat probabil, de teamă să n-o dezguste; dar ea îl lăsa să facă toate astea cu atâta bucurie că îl simţea mereu aproape, încât bucuria i se transmise şi lui treptat şi, încet, îi umplea inima de o încredere, o certitudine pe care nu i-ar fi putut-o oferi nicio dovadă materială, asemenea acelor oameni care au halucinaţii şi pe care medicii reuşesc uneori să-i vindece punându-i să atingă cu mâna fotoliul, persoana vie care ocupă locul unde credeau că văd o fantomă şi alungând astfel fantoma din lumea reală prin realitatea însăşi, care nu-i mai lasă loc.

Honoré se străduia astfel, luminând şi umplând, în mintea lui, cu ocupaţii sigure toate zilele lui Françoise, să înlăture golurile şi umbrele unde se ascundeau duhurile rele ale geloziei şi îndoielii care îl asaltau în fiecare seară. Începu din nou să doarmă, suferinţele lui erau mai rare şi mai scurte şi, dacă atunci o chema, prezenţa ei pentru câteva clipe era de ajuns ca să-l liniştească o noapte întreagă.

III

„Trebuie să ne încredem în suflet până la sfârşit; căci nişte lucruri atât de frumoase şi de măreţe ca relaţiile de iubire nu pot fi eliminate şi înlocuite decât de lucruri mai frumoase şi mai elevate.“

Emerson

Salonul doamnei Seaune, născută prinţesă de Galaise-Orlandes, despre care am vorbit în prima parte a acestei povestiri folosind prenumele ei, Françoise, este şi azi unul dintre cele mai căutate din Paris. Într-o societate unde un titlu de ducesă ar fi confundat-o cu atâtea altele, numele ei burghez iese în evidenţă ca o aluniţă falsă pe o faţă, iar în schimbul titlului pierdut în urma căsătoriei cu domnul Seaune a dobândit prestigiul de a fi renunţat în mod voit la o fală care înalţă atât de mult, pentru o imaginaţie nobilă, păunii albi, lebedele negre, violetele albe şi reginele în captivitate.

Doamna Seaune a primit mulţi invitaţi anul acesta şi anul trecut, dar salonul ei a fost închis în cei trei ani precedenţi, adică cei de după moartea lui Honoré de Tenvres.

Prietenii lui Honoré, care se bucurau văzându-l cum îşi redobândea treptat culoarea în obraji şi veselia de altădată, îl întâlneau acum la orice oră împreună cu doamna Seaune şi atribuiau această întremare relaţiei pe care o credeau foarte recentă.

La nici două luni de la însănătoşirea completă a lui Honoré a survenit accidentul de pe aleea din Bois de Boulogne, în urma căruia s-a ales cu ambele picioare strivite de un cal nestăpânit.

Accidentul a avut loc în prima zi de marţi din luna mai; peritonita s-a declarat duminică. Honoré a primit sfânta împărtăşanie luni şi şi-a dat sufletul în aceeaşi zi, la ora şase seara. Dar de marţi, ziua accidentului, până duminică seara, numai el a crezut că era pierdut.

Marţi, pe la ora şase, după ce au fost făcute primele pansamente, a cerut să rămână singur, dar să-i fie aduse cărţile de vizită ale persoanelor care veniseră deja să afle cum se simte.

În aceeaşi dimineaţă, cu cel mult opt ore înainte de cele întâmplate, străbătuse pe jos aleea din Bois de Boulogne. Inspirase şi expirase aerul în care se amestecau soarele şi adierea vântului, recunoscuse în adâncul ochilor femeilor, care urmăreau cu admiraţie frumuseţea ce trecea rapid pe lângă ele, o clipă pierdută la cotitura veseliei sale capricioase, apoi, recuperată fără efort şi depăşită foarte repede între caii în galop din care ieşeau aburi, savurată în prospeţimea gurii sale înfometate şi stropite de aerul blând, aceeaşi bucurie profundă care înfrumuseţa în acea dimineaţă viaţa, cu soare, umbră, cer, pietre, vânt dinspre răsărit şi copaci, copaci la fel de maiestuoşi ca nişte oameni în picioare, la fel de odihniţi ca nişte femei adormite în scânteietoarea lor nemişcare.

La un moment dat, se uitase la ceas, făcuse cale întoarsă şi atunci… atunci se întâmplase. Într-o secundă, calul pe care nu-l văzuse îi rupsese amândouă picioarele. Acea secundă nu-i părea deloc că ar fi trebuit să fie neapărat aşa. Chiar în acea secundă ar fi putut să se afle puţin mai departe ori mai puţin departe, sau calul ar fi putut fi strunit, sau, dacă ar fi plouat, s-ar fi întors mai devreme acasă, sau, dacă nu s-ar fi uitat la ceas, n-ar fi făcut cale întoarsă şi ar fi mers mai departe până la cascadă. Totuşi, ceea ce ar fi putut foarte bine să nu fie, ceea ce putea să se prefacă o clipă că era doar un vis era însă un lucru real, făcea acum parte din viaţa lui, fără ca toată voinţa lui să poată schimba ceva. Avea amândouă picioarele rupte şi pântecele rănit. O, accidentul în sine nu avea nimic extraordinar! Îşi amintea că, în urmă cu nici opt zile, la o cină la doctorul S…, se vorbise despre C…, care fusese rănit la fel de un cal irascibil. Doctorul, întrucât i se cereau noutăţi despre el, spusese: „Situaţia lui nu e bună deloc“. Honoré insistase, pusese întrebări despre rană şi doctorul răspunsese, cu un aer important, pedant şi melancolic: „Dar nu e numai rana; e vorba de întreaga situaţie. Fiii îl supără; nu mai are situaţia de altădată; atacurile ziarelor i-au dat şi ele o lovitură. Aş vrea să mă înşel, dar e într-o stare proastă“. Acestea fiind zise, deoarece doctorul se simţea, dimpotrivă, într-o stare excelentă, mai sănătos, mai inteligent şi mai respectat ca niciodată, deoarece Honoré ştia că Françoise îl iubea din ce în ce mai mult, că

lumea acceptase relaţia lor şi se înclina în faţa fericirii lor ca şi în faţa nobleţei caracterului lui Françoise, în fine, deoarece soţia doctorului S..., emoţionată când îşi închipuia sfârşitul jalnic şi abandonarea care îl aşteptau pe C..., îşi interzicea, în virtutea igienei, ei înseşi, precum şi copiilor ei, atât să se gândească la evenimente triste, cât şi să asiste la înmormântări, fiecare repetase încă o dată: „Bietul C..., situaţia lui nu e bună deloc“; şi, zicând acestea, goliseră o ultimă cupă de şampanie, simţind, după plăcerea pe care o încercau bând-o, că „situaţia lor“ era excelentă.

Dar nu mai era deloc acelaşi lucru. Honoré, simţindu-se acum copleşit de gândul nenorocirii sale, aşa cum fusese deseori de gândul nenorocirii celorlalţi, nu mai putea, ca atunci, să revină singur pe linia de plutire. Simţea cum îi fuge de sub picioare acel teren al sănătăţii pe care cresc cele mai înalte hotărâri şi bucuriile noastre cele mai pline de graţie, aşa cum îşi au rădăcinile în pământul negru şi umed stejarii şi violetele; şi se împiedica la fiecare pas în el însuşi. Vorbind despre C... la acea cină la care se gândea din nou, doctorul spusese:

— Încă dinainte de accident şi de la atacurile ziarelor, l-am întâlnit pe C... şi am văzut că era palid, cu ochii afundaţi în orbite, avea o mutră nesănătoasă!

Şi doctorul îşi trecuse mâna de o abilitate şi o frumuseţe celebre peste faţa rozalie şi plinuţă, de-a lungul bărbii fine şi bine îngrijite, iar fiecare îşi imaginase cu plăcere propriul chip sănătos, aşa cum un proprietar se opreşte să-şi privească cu satisfacţie locatarul, tânăr încă, liniştit şi bogat. Acum, Honoré, privindu-se în oglindă, era înspăimântat văzându-şi „faţa palidă“, „mutra nesănătoasă“. Şi, imediat, gândul că doctorul va spune despre el aceleaşi lucruri ca despre C..., cu aceeaşi indiferenţă, îl sperie. Chiar cei care vor veni la el cuprinşi de milă îi vor întoarce spatele destul de repede, ca unui lucru periculos pentru ei; vor ajunge să dea ascultare protestelor sănătăţii lor înfloritoare, ale dorinţei de a fi fericiţi şi de a trăi. Atunci, gândul i se îndreptă spre Françoise şi, cu umerii lăsaţi şi capul în pământ, fără să vrea, ca şi cum ar fi auzit porunca Domnului adresată lui, înţelese cu o tristeţe nesfârşită şi supusă că trebuia să renunţe la ea. Avu senzaţia umilinţei corpului său,

înclinat în slăbiciunea lui de copil, cu resemnarea lui de bolnav, sub acea durere sufletească imensă, şi i se făcu milă de el, aşa cum adesea, la distanţă de o viaţă, se întrezărise cu înduioşare mic copil, şi îi veni să plângă.

Auzi bătăi în uşă. I se aduceau cărţile de vizită pe care le ceruse. Ştia bine că oamenii vor veni să afle cum se simte, deoarece îşi dădea seama că accidentul lui era grav, totuşi, n-ar fi crezut că vor fi atâtea cărţi de vizită şi se înspăimântă când văzu cât de mulţi oameni veniseră, care îl cunoşteau foarte puţin şi nu s-ar fi deranjat decât pentru căsătoria sau înmormântarea sa. Era un morman de cărţi de vizită şi portarul îl aducea cu grijă, ca să nu cadă de pe tava mare, pe care o umpluseră. Dar, deodată, când le avu pe toate lângă el, acele cărţi de vizită, mormanul i se păru ceva mărunt, chiar ridicol de mărunt, mult mai mărunt decât scaunul sau şemineul. Şi fu şi mai speriat că era ceva atât de neînsemnat şi se simţi atât de singur, încât, ca să-şi alunge gândurile negre, începu să citească cu furie numele; o carte de vizită, două, trei... Ah! Tresări şi se uită din nou: „Contele François de Gouvres“. Trebuia totuşi să se aştepte ca domnul de Gouvres să vină să vadă cum se simte, dar nu se mai gândise la el de mult timp şi îi veniră imediat în minte cuvintele lui Buivres: „În seara asta era acolo cineva care a avut-o mult timp: tânărul François de Gouvres. Spune că are un temperament! Dar se pare că nu e prea bine făcută. A rupt relaţia“. Şi, simţind toată vechea suferinţă care, din adâncurile conştiinţei sale, revenea un moment la suprafaţă, îşi zise: „Acum mă bucur dacă sunt pierdut. Să nu mor, să rămân ţintuit aici şi, ani de zile, tot timpul când nu va fi lângă mine, o parte din zi, toată noaptea, s-o mi-o închipui la altul! Şi acum nu o boală m-ar face s-o văd aşa, căci ar fi ceva sigur. Cum ar putea să mă mai iubească? Un bărbat fără picioare!“. Dar se opri brusc. „Şi dacă mor... după mine?“.

Ea avea treizeci de ani. Honoré sări cu gândul peste timpul mai scurt sau mai lung cât Françoise îşi va aminti, îi va fi fidelă. Dar avea să vină un moment... „«Spune că are un temperament...» Vreau să trăiesc, vreau să trăiesc şi vreau să merg, vreau s-o urmez peste tot, vreau să fiu frumos, vreau să mă iubească!“

În acel moment, se sperie auzindu-şi respiraţia şuierătoare; îl durea într-o parte, pieptul părea să i se fi apropiat de spate, nu respira aşa cum voia, încerca să-şi tragă sufletul şi nu putea. În fiecare secundă, se simţea respirând şi nerespirând îndeajuns. Medicul veni. Honoré avea numai un uşor atac de astm nervos. Medicul plecă şi el se simţi mai trist; ar fi preferat să fie ceva mai grav şi să fie deplâns. Deoarece simţea foarte bine că, dacă asta nu era grav, altceva era şi că era pe ducă. Acum îşi amintea toate suferinţele fizice ale vieţii sale şi era adânc mâhnit; cei care îl iubeau cel mai mult nu-l deplânseseră niciodată sub pretextul că avea un temperament nervos. În lunile cumplite prin care trecuse după întoarcerea acasă cu Buivres, când, la ora şapte, se îmbrăca după ce mersese toată noaptea, fratele lui, care se trezea pentru un sfert de oră în nopţile ce urmau unor cine prea copioase, îi spunea:

— Prea eşti atent la tine; şi eu am nopţi în care nu dorm. Şi apoi, credem că n-am dormit, dar tot am dormit puţin.

Era adevărat că era prea atent la sine însuşi; în adâncul vieţii sale, asculta întotdeauna moartea, care nu-i dăduse niciodată pace de-a binelea şi care, fără să-i distrugă întreaga viaţă, i-o mina când ici, când colo. Acum, astmul se înrăutăţea, nu-şi putea reveni, tot pieptul său făcea un efort dureros să respire. Şi simţea vălul care ne ascunde viaţa, moartea care se află în noi, dându-se în lături, şi percepea lucrul înspăimântător care este să respiri, să trăieşti.

Apoi, gândul îl purtă la momentul în care ea avea să fie consolată. Şi stunci, cine va fi? Şi gelozia lui intră în panică din cauza incertitudinii evenimentului şi necesităţii sale. L-ar fi putut împiedica trăind, dar dacă nu putea să trăiască, şi atunci? Ea va spune că se va duce la mănăstire, apoi, după ce el va muri, se va răzgândi. Nu! Prefera să nu fie înşelat de două ori, să ştie. Cine? Gouvres, Alériouvre, Buivres, Breyves? Îi zări pe toţi şi, strângând din dinţi, simţi revolta plină de furie care, în acel moment, îi zugrăvea pe faţă probabil o expresie de indignare. Se calmă singur. „Nu, nu se va întâmpla aşa, nu un bărbat pentru plăceri, trebuie să fie unul care să o iubească cu adevărat. De ce nu vreau să fie un bărbat pentru plăceri? Sunt nebun că mă întreb asta; e foarte firesc. Pentru că o iubesc cu

adevărat şi vreau să fie fericită. Nu, nu e asta. Nu vreau să-i fie aţâţate simţurile, să i se ofere mai multă plăcere decât i-am oferit eu, vreau să nu i se ofere deloc. Vreau să i se dăruiască fericire, vreau să i se dăruiască dragoste, dar nu vreau să i se dăruiască plăcere. Sunt gelos pe plăcerea altuia, pe plăcerea ei. Nu voi fi gelos pe iubirea lor. Trebuie să se căsătorească, să aleagă bine… Va fi totuşi trist.“

Atunci îi veni în minte una dintre dorinţele lui de pe vremea când era mic, de când avea şapte ani şi se culca în fiecare seară la ora opt. Când mama sa, în loc să stea până la miezul nopţii în camera ei, care se afla alături de cea a lui Honoré, apoi să se culce, trebuia să iasă pe la unsprezece şi până atunci să se îmbrace, el o implora să se îmbrace înainte de cină şi să plece oriunde, neputând să suporte gândul, în timp ce încerca să adoarmă, că în casă se pregătea cineva să plece la o serată. Şi, ca să-i facă plăcere şi să-l liniştească, mama lui, îmbrăcată şi decoltată la ora opt, venea să-i spună noapte bună şi pleca la o prietenă să aştepte ora balului. Numai aşa, în acele zile atât de triste pentru el în care mama sa mergea la bal, putea, necăjit, dar liniştit, să adoarmă.

Acum, aceeaşi rugăminte pe care o adresa mamei îi venea pe buze pentru Françoise. Ar fi vrut să-i ceară să se căsătorească imediat, să fie pregătită, ca să poată adormi liniştit pentru totdeauna, întristat, dar calm şi fără să fie îngrijorat de ce se va întâmpla după ce va adormi.

În zilele următoare, încercă să-i vorbească lui Françoise, care, ca şi medicul, nu-l credea pierdut şi respinse cu o energie blândă, dar inflexibilă propunerea lui Honoré.

Erau atât de obişnuiţi să-şi spună adevărul, încât fiecare rostea chiar adevărul care putea să-l îndurereze pe celălalt, ca şi cum, în adâncul sufletului lor, al fiinţei lor nervoase şi sensibile, ale cărei susceptibilităţi trebuiau menajate, simţiseră prezenţa unui Dumnezeu, superior şi indiferent la toate aceste precauţii bune pentru copii şi care cerea, căruia îi datorau adevărul. Iar faţă de acest Dumnezeu din adâncul fiinţei celuilalt, Honoré şi Françoise simţiseră întotdeauna că au îndatoriri, în faţa cărora cedau dorinţa de a nu se întrista, de a nu se jigni, minciunile cele mai sincere ale tandreţei şi ale milei.

De aceea, atunci când Françoise îi spuse lui Honoré că va trăi, el simţi că ea credea asta şi se convinse treptat să creadă şi el. „Dacă trebuie să mor, nu voi mai fi gelos când voi fi mort; dar până când mor? Da, atât timp cât trupul meu va trăi! Dar, de vreme ce sunt gelos numai pe plăcere, de vreme ce trupul meu e gelos, de vreme ce nu sunt gelos pe inima ei, pe fericirea ei pe care i-o doresc de la bărbatul care va fi cel mai în stare să i-o dăruiască, când trupul meu va dispărea, când sufletul va ieşi învingător asupra lui, când voi fi detaşat treptat de lucrurile materiale, ca într-o seară când eram foarte bolnav, atunci când n-am să mai doresc nebuneşte corpul şi voi iubi cu atât mai mult sufletul, n-am să mai fiu gelos. Atunci voi iubi cu adevărat. Nu pot să-mi dau foarte bine seama ce va fi acum, când trupul meu e încă viu şi revoltat, dar pot să-mi imaginez puţin judecând după acele ore în care, ţinând-o de mână pe Françoise, găseam, într-o tandreţe nesfârşită şi lipsită de dorinţe, alinarea suferinţelor şi geloziei mele. Voi fi foarte îndurerat când o voi părăsi, dar va fi îndurerarea care altădată mă apropia şi mai mult de mine însumi, acea îndurerare ce mi-a dezvăluit prietenul misterios din zilele de nefericire, sufletul meu, acea îndurare calmă, graţie căreia mă voi simţi mai frumos ca să apar în faţa lui Dumnezeu, nu maladia oribilă care mi-a făcut rău atât de mult timp fără să-mi înalţe inima, ca o boală fizică ce te istoveşte prin junghiuri, te degradează şi te slăbeşte. Voi fi eliberat de trupul meu, de dorinţa trupului ei. Da, dar ce se va întâmpla cu mine până atunci? Mai slab, mai incapabil ca niciodată să rezist, prăvălit peste picioarele rupte când, vrând să alerg la ea ca să văd că nu e unde voi fi visat, voi rămâne aici, fără să mă pot mişca, înşelat de toţi cei care vor putea «s-o aibă» cât vor dori, sfidându-l pe infirmul de care nu se vor mai teme“.

În noaptea de duminică spre luni, visă că se sufoca, simţea o greutate enormă pe piept. Cerea îndurare, nu mai avea forţa să deplaseze toată acea greutate, sentimentul că îl apăsa aşa de foarte mult timp îi era inexplicabil, nu-l mai putea tolera nicio secundă, se sufoca. Deodată, se simţi în mod miraculos uşurat de toată povara aceea, care se îndepărta, se îndepărta, eliberându-l pentru totdeauna. Şi îşi zise: „Am murit!“.

Şi, deasupra lui, zărea urcând tot ce-l apăsase atât de mult timp, gata să-l sufoce; crezu la început că era imaginea lui Gouvres, apoi numai bănuielile sale, apoi dorinţele sale, apoi acea aşteptare de altădată încă de dimineaţă, tot mai intensă spre momentul în care urma s-o vadă pe Françoise, apoi gândul la Françoise. Asta căpăta minut de minut tot altă formă, ca un nor, se mărea, se mărea fără încetare, iar acum nu-şi mai explica cum lucrul acela despre care înţelegea că era imens cât lumea putuse să stea pe el, pe trupul lui mic de om slab, pe biata lui inimă de om fără energie, şi cum de nu fusese strivit. Şi mai înţelese că fusese strivit şi că dusese o viaţă de om strivit. Şi înţelese că lucrul acela imens, care îl apăsase pe piept cu toată forţa lumii, era iubirea lui.

Apoi îşi zise: „Viaţă de om strivit!“ şi îşi aminti că, în momentul în care calul dăduse peste el, îşi spusese: „O să fiu strivit!“. Îşi aminti plimbarea lui, faptul că trebuia să ia masa în dimineaţa aceea cu Françoise şi atunci, după acest ocol, îi reveni în minte gândul dragostei lui. Şi îşi zise: „Iubirea mea apăsa asupra mea? Ce-ar putea să fie dacă n-ar fi iubirea mea? Poate caracterul meu? Eu? Sau viaţa?“. Apoi se gândi: „Nu, când voi muri, nu voi fi eliberat de iubirea mea, ci de dorinţele trupeşti, de pofta mea trupească, de gelozia mea“. Atunci zise:

— Doamne, fă să vină ceasul acela, fă-l să vină repede, Doamne, ca să cunosc dragostea perfectă!

Duminică seara se declarase peritonita; luni dimineaţa, pe la zece, cuprins de febră, voia să o vadă pe Françoise, chemând-o cu ochii aprinşi:

— Vreau să-ţi strălucească şi ţie ochii, vreau să-ţi fac plăcere aşa cum nu ţi-am făcut niciodată… vreau să-ţi fac… să te doară.

Apoi, brusc, păli de furie.

— Văd eu bine de ce nu vrei, ştiu bine ce-ai făcut în dimineaţa asta, şi unde, şi cu cine, şi ştiu că el voia să mă aducă acolo, să mă aşeze în spatele uşii ca să vă văd, fără să mă pot arunca asupra voastră, pentru că nu mai am picioare, fără să vă pot împiedica, pentru că plăcerea voastră ar fi fost şi mai mare văzându-mă atunci acolo; ştie foarte bine tot ce trebuie ca să-ţi facă plăcere, dar îl voi ucide înainte, înainte te voi ucide şi tot înainte mă voi ucide!

Şi recăzu pe pernă, sleit de puteri.

Se linişti puţin câte puţin, gândindu-se întruna cu cine ar fi putut să se căsătorească ea după moartea lui, dar erau numai imaginile pe care le alunga, cea a lui François de Gouvres, cea a lui Bouivre, cele care îl torturau, care reveneau mereu.

La prânz primise împărtăşania. Medicul spusese că nu va supravieţui după-amiezii. Îşi pierdea foarte repede puterile, nu mai putea să mănânce, aproape nu mai auzea. Avea capul limpede şi, fără să spună nimic, ca să n-o îndurereze şi mai mult pe Françoise, pe care o vedea copleşită de durere, se gândea la ea când el nu va mai fi nimic, când nu va mai şti nimic despre ea, când nu-l va mai putea iubi.

Numele pe care le rostise maşinal, chiar în acea dimineaţă, ale celor care poate o vor poseda reîncepură să i se plimbe prin minte, în timp ce urmărea cu ochii o muscă apropiindu-se de degetul lui ca şi cum ar fi vrut să-l atingă, apoi depărtându-se şi revenind, fără să-l atingă totuşi; şi cum în minte îi revenea numele lui François de Gouvres, trezindu-i atenţia un moment aţipită, îşi zise că, într-adevăr, poate o va poseda şi, în acelaşi timp, se gândea: „Musca o să atingă aşternutul? Nu, încă nu!“. Atunci se dezmetici brusc din visare: „Cum? Unul dintre aceste două lucruri nu mi se pare mai important decât celălalt! Gouvres o va poseda pe Françoise, musca va atinge aşternutul? O! Posedarea lui Françoise e puţin mai importantă“. Dar exactitatea cu care vedea diferenţa dintre aceste două evenimente îi arătă că unul nu-l afecta mult mai mult decât celălalt. Şi îşi zise: „Cum, mi-e atât de indiferent! Ce trist!“. Apoi observă că spunea: „Ce trist!“ doar din obişnuinţă şi că, schimbându-se total, nu mai era trist că se schimbase. Un zâmbet vag îi dezlipi buzele. „Iată“, îşi spuse el, „iubirea mea curată pentru Françoise! Nu mai sunt gelos, ceea ce înseamnă că sunt foarte aproape de moarte; dar n-are importanţă, de vreme ce asta era necesar ca să simt în sfârşit pentru Françoise iubirea adevărată“.

Însă atunci, ridicând ochii, o zări pe Françoise înconjurată de servitori, de doctor, de două rude în vârstă, care se rugau cu toţii lângă el. Şi îşi dădu seama că iubirea, purificată de orice egoism, de orice senzualitate, pe care o dorea atât de blândă, de

imensă şi de divină în el, se revărsa şi asupra rudelor bătrâne, a servitorilor şi chiar a medicului, la fel de mult ca asupra lui Françoise, şi că, având deja pentru ea iubirea pentru toate creaturile cu care sufletul lui, asemenea cu al lor, îl unea acum, nu mai avea altă iubire pentru ea. Nici măcar nu mai putea să simtă durere, căci orice iubire exclusivă pentru ea, însăşi ideea unei preferinţe pentru ea dispăruseră.

Plângând la picioarele patului, ea murmura cele mai frumoase cuvinte de altădată: „Ţara mea, fratele meu“. Dar el, neavând nici voinţa, nici forţa să-i spună că se înşală, zâmbea şi se gândea că „ţara“ lui nu mai era în ea, ci în cer şi pe tot pământul. Repeta în inima lui: „Fraţii mei“. Şi o privea mai mult decât pe ceilalţi numai din milă, pentru torentul de lacrimi pe care îl vedea revărsându-se sub ochii lui, ochi care aveau să se închidă curând şi deja nu mai plângeau. Dar nu o iubea mai mult sau altfel decât pe medic, decât pe rudele bătrâne, decât pe servitori. Şi acesta era sfârşitul geloziei sale.

Les Plaisirs et les Jours,
iunie 1896

1. Preparat cu efect calmant şi somnifer (n. tr.).

Amintire

Un servitor în livrea maronie cu nasturi de aur mi-a deschis uşa şi m-a condus aproape imediat într-un salonaş tapetat cu creton, cu lambriuri de brad şi cu vedere spre mare. Când am intrat, un tânăr – destul de frumos, zău aşa! – s-a ridicat, m-a salutat cu răceală, apoi s-a aşezat la loc în fotoliu, continuând să citească ziarul, în timp ce trăgea din pipă. Am rămas în picioare, oarecum stânjenit, ba aş zice chiar oarecum preocupat de primirea care mi se făcea acolo. Oare nu greşisem venind, după atâţia ani, în această casă, unde fusesem poate de mult uitat, în această casă atât de ospitalieră cândva, în care trăisem ceasuri nespus de plăcute, cele mai fericite din viaţa mea?

Grădina care înconjura casa, formând o terasă la una dintre extremităţi, casa însăşi, cu cele două turnuleţe din cărămizi roşii încrustate cu faianţă divers colorată, lungul vestibul dreptunghiular, unde stăteam în zilele ploioase, şi chiar mobila din salonaşul în care fusesem poftit, nimic nu se schimbase.

După câteva clipe, a intrat un bătrân cu barbă albă; era scund şi foarte adus de spate. Privirea şovăitoare imprima expresiei sale multă indiferenţă. L-am recunoscut imediat pe domnul de N. El nu şi-a amintit însă de mine. Mi-am spus numele de câteva ori: numele meu nu-i amintea nimic. Eram din ce în ce mai stânjenit. Ne priveam amândoi în ochi, fără să prea ştim ce să ne spunem. Am încercat zadarnic să-l ajut să-şi reamintească, mă uitase cu totul. Eram un străin pentru el. Când să ne luăm rămas-bun, uşa s-a deschis brusc.

— Sora mea Odette a aflat adineauri că aţi venit, mi-a zis, cu voce subţiratică, o fetiţă drăguţă de zece-doisprezece ani. Vreţi să veniţi s-o vedeţi? I-ar face mare plăcere!

Am urmat-o şi am coborât în grădină. Într-adevăr, acolo am găsit-o pe Odette întinsă într-un şezlong, învelită cu o pătură mare ecosez. Cred că n-aş fi recunoscut-o, atât de mult se schimbase. Trăsăturile i se alungiseră, iar ochii, cu cearcăne negre, păreau să-i străpungă faţa palidă. Ea, care fusese atât de drăguţă, acum nu mai era deloc. Cu un aer oarecum forţat, m-a rugat să iau loc lângă ea. Eram singuri.

— Eşti probabil foarte surprins că mă găseşti într-o asemenea stare, mi-a spus ea după câteva clipe. Din nenorocire, de când cu boala mea cumplită, sunt condamnată, cum vezi, să stau întinsă fără să mă mişc. Trăiesc din simţăminte şi dureri. Îmi cufund privirea în această mare albastră, a cărei întindere, în aparenţă nesfârşită, are pentru mine foarte mult farmec. Valurile, rostogolindu-se pe plajă, sunt ca nişte gânduri triste ce-mi trec prin minte, ca nişte speranţe la care trebuie să renunţ. Citesc, citesc chiar foarte mult. Muzica versurilor îmi stârneşte cele mai plăcute amintiri şi face să-mi vibreze întreaga fiinţă. Ce frumos din partea dumitale că nu m-ai uitat după atâţia ani şi ai venit să mă vezi! Asta îmi face bine. Mă simt deja mai bine. Pot să spun asta, nu-i aşa? Pentru că am fost prieteni foarte buni. Îţi aminteşti de partidele de tenis pe care le jucam aici, chiar în acest loc? Atunci eram vioaie, eram veselă. Astăzi nu mai pot să fiu vioaie, nu pot să mai fiu veselă. Când văd marea retrăgându-se departe, foarte departe, mă gândesc deseori la plimbările noastre solitare la vremea refluxului. Le-am păstrat o amintire încântătoare, care ar putea fi de ajuns să mă facă fericită, dacă n-aş fi atât de egoistă, de răutăcioasă. Dar, vezi, mi-e greu să mă resemnez şi, din când în când, fără să vreau, mă revolt împotriva propriului meu destin. Mă plictisesc singură, căci am rămas singură de când a murit mama. Tata e prea bolnav şi prea bătrân ca să se ocupe de mine. Fratele meu a trecut printr-o mare durere din pricina unei femei care l-a înşelat foarte urât. De atunci, trăieşte numai pentru el, nimic nu poate să-l consoleze sau măcar să-l mai abată de la gândurile lui. Surioara mea e foarte tânără şi, de altfel, trebuie lăsată să trăiască fericită cât va putea.

În timp ce-mi vorbea, privirea i se însufleţise; culoarea cadaverică a tenului său dispăruse. Îşi recăpătase expresia

dulce de altădată. Era din nou frumoasă. Doamne, ce frumoasă era! Aş fi vrut s-o strâng în braţe, aş fi vrut să-i spun că o iubeam... Am stat încă mult timp împreună. Apoi a fost dusă în casă, deoarece se făcuse răcoare. După aceea, a trebuit să-mi iau rămas-bun de la ea. Lacrimile mă înăbuşeau. Am străbătut vestibulul lung, grădina atât de plăcută, al cărei pietriş de pe alei, din păcate, nu avea să mai scârţâie niciodată sub picioarele mele. Am coborât pe plajă; era pustie. M-am plimbat meditativ, cu gândul la Odette, la marginea mării, care se retrăgea indiferentă şi calmă. Soarele dispăruse dincolo de orizont, dar încă împroşca cerul cu razele lui purpurii.

Pierre de Touche
Le Mensuel, octombrie 1891

Înaintea nopţii

— Cu toate că sunt încă destul de puternică, ştii, mi-a zis ea cu o blândeţe mai intimă, aşa cum atenuăm prin accent lucrurile prea dure pe care trebuie să le spunem celor pe care îi iubim, ştii că pot să mor de la o zi la alta, deşi pot foarte bine să mai trăiesc câteva luni. De aceea, n-am cum să mai întârzii să-ţi dezvălui un lucru care îmi apasă conştiinţa; vei înţelege după aceea cât de penibil mi-a fost să ţi-l spun.

Pupilele ei, simbolice flori albastre, s-au decolorat ca şi cum s-ar fi ofilit. Am crezut că va plânge, dar nu s-a întâmplat nimic.

— Sunt foarte tristă că-mi spulber singură speranţa de a fi stimată după moarte de cel mai bun prieten, că pătez, că distrug amintirea pe care ar fi păstrat-o despre mine şi după care îmi imaginez deseori propria viaţă, ca s-o văd mai frumoasă şi mai armonioasă. Dar grija pentru un aranjament estetic (a zâmbit rostind acest epitet, cu acea mică exagerare ironică cu care însoţea cuvintele de acest gen, extrem de rare în conversaţia ei) nu poate înăbuşi nevoia imperioasă de adevăr care mă sileşte să vorbesc. Ascultă-mă, Leslie, pentru că trebuie să-ţi spun. Dar, înainte, dă-mi mantoul. E cam frig pe terasa asta şi doctorul mi-a interzis să mă ridic dacă nu e neapărat nevoie.

I-am dat haina. Soarele scăpătase şi marea, care se zărea printre meri, era violetă. Uşori ca nişte cununi albe veştejite şi persistenţi ca regretele, norişori albaştri şi trandafirii pluteau la orizont. Un şir melancolic de plopi se cufunda în umbră, cu capul resemnat într-o rozasă de biserică; ultimele raze, fără să le atingă trunchiurile, le colorau ramurile, aninând de aceste balustrade de umbră ghirlande de lumină. Briza amesteca cele trei miresme, a mării, a frunzelor umede şi a laptelui. Niciodată

şesul normand nu îndulcise cu mai multă voluptate melancolia serii, dar nu mă puteam bucura de ea aşa cum se cuvine, fiind foarte tulburat de cuvintele misterioase ale prietenei mele.

— Te-am iubit mult, dar ţi-am dăruit puţin, bietul meu prieten.

— Iartă-mă, Françoise, dacă, încălcând regulile acestui gen literar, întrerup *o confesiune* pe care ar fi trebuit s-o ascult în tăcere, am exclamat, încercând să glumesc ca s-o liniştesc, dar, în realitate, îngrozitor de trist. Cum mi-ai dăruit puţin? Mi-ai dăruit cu atât mai mult cu cât îţi ceream puţin şi cu mult mai mult decât dacă simţurile ar fi ocupat vreo parte în afecţiunea noastră. Supranaturală ca o madonă, blândă ca o doică, te-am adorat şi dumneata m-ai legănat. Te-am iubit cu o afecţiune căreia nicio speranţă de plăcere trupească nu-i tulbura clarviziunea sensibilă. Nu-mi dăruiai oare în schimb o prietenie incomparabilă, un ceai delicios, o conversaţie împodobită natural şi o mulţime de tufe de trandafiri proaspeţi? Numai dumneata ai ştiut, cu mâinile dumitale materne şi expresive, să-mi răcoreşti fruntea arzând de febră, să-mi strecori miere între buzele golite de sânge, să aduci în viaţa mea imagini nobile. Dragă prietenă, nu vreau să cunosc această confesiune absurdă. Dă-mi mâinile să ţi le sărut: e frig; să intrăm în casă şi să vorbim despre altceva.

— Leslie, trebuie totuşi să mă asculţi, dragul de tine! E necesar. Te-ai întrebat vreodată dacă, văduvă cum eram de la douăzeci de ani, am rămas întotdeauna…

— Sunt sigur, dar asta nu mă priveşte. Eşti o fiinţă atât de superioară oricărei alteia, încât o slăbiciune de-a dumitale ar avea un caracter nobil şi frumos de care sunt lipsite faptele bune ale celorlalţi. Ai acţionat aşa cum ai crezut că era bine şi sunt sigur că ai făcut întotdeauna numai lucruri pline de delicateţe şi de puritate.

— De puritate!… Leslie, încrederea ta mă întristează ca un reproş anticipat. Ascultă-mă… nu ştiu cum să-ţi spun asta. E mult mai rău decât dacă te-aş fi iubit pe tine, de exemplu, sau chiar pe un altul, da, pe oricare altul.

Am devenit alb la faţă ca varul, alb ca ea, din nenorocire, şi, de teamă să nu vadă, am încercat să râd şi am repetat, fără să

ştiu prea bine ce spuneam:

— Ha-ha, oricare altul, ce ciudată eşti!

— Am zis mult mai rău, Leslie. Dar nu mai ştiu, la ceasul totuşi luminat de-acum. Seara vedem lucrurile cu mai mult calm, dar pe acesta nu-l văd clar şi umbre nemăsurate se întind peste viaţa mea. Dar, dacă în adâncul conştiinţei mele cred că nu era mai rău, de ce să-mi fie ruşine să-ţi spun?

— Era mai rău?

Nu înţelegeam şi, cuprins de o tulburare îngrozitoare imposibil de ascuns, am început să tremur de teamă ca într-un coşmar. Nu îndrăzneam să privesc aleea, acum învăluită în întuneric şi spaimă, care se deschidea în faţa noastră, nu îndrăzneam nici să închid ochii. Vocea ei, care coborâse spre şoaptă, frântă de o tristeţe din ce în ce mai profundă, crescu deodată şi, pe un ton firesc şi cu claritate, mi-a spus:

— Îţi aminteşti, atunci când biata mea prietenă Dorothy a fost surprinsă cu o cântăreaţă căreia i-am uitat numele (m-am bucurat de această diversiune care, speram eu, ne depărta definitiv de relatarea suferinţelor ei), cum mi-ai explicat că nu puteam s-o dispreţuim? Îmi aduc aminte ce-ai spus: „Cum să ne indignăm de nişte obiceiuri pe care Socrate (era vorba de bărbaţi, dar oare nu e acelaşi lucru?), care a preferat să bea cucută decât să săvârşească o nedreptate, le încuviinţa voios la prietenii lui preferaţi? Dacă iubirea fertilă, destinată perpetuării speciei, nobilă ca o îndatorire familială, socială, umană, este superioară iubirii pur voluptuoase, în schimb nu există ierarhie între iubirile sterile şi nu este mai puţin moral – sau, mai curând, mai imoral – ca o femeie să-şi găsească plăcerea mai curând cu altă femeie decât cu o fiinţă de alt sex. Cauza acestei iubiri o constituie o alterare nervoasă care e prea exclusivă ca să comporte un conţinut moral. Nu se poate spune, pentru că majoritatea oamenilor văd roşii obiectele definite ca fiind roşii, că aceia care le văd violete se înşală. De altfel – ai adăugat –, dacă rafinezi voluptatea până la a o face estetică, cum trupurile feminine şi cele masculine pot fi la fel de frumoase şi unele, şi altele, nu vedem de ce o femeie cu adevărat artistă nu ar fi îndrăgostită de o femeie. În cazul celor cu firi cu adevărat artistice, atracţia sau repulsia fizică este

modificată de contemplarea frumosului. Cei mai mulţi oameni se îndepărtează cu dezgust de meduze. Michelet, sensibil la delicateţea culorilor lor, le culegea cu plăcere. În pofida repulsiei mele faţă de stridii, după ce m-am gândit (mi-ai mai spus) la călătoriile lor în mare, pe care gustul lor le-ar evoca acum, au devenit pentru mine, mai ales când eram departe de mare, un festin sugestiv. Astfel, aptitudinile fizice, plăcerea contactului, lăcomia, plăcerea simţurilor vin să se grefeze acolo unde a prins rădăcini gustul nostru pentru frumos“. Nu crezi că aceste argumente ar putea ajuta o femeie predispusă fizic la acest gen de iubire să devină conştientă de vaga sa curiozitate, dacă deja unele statuete de Rodin, de exemplu, îi învinseseră deja, artistic, repulsia, că ar scuza-o în propriii ochi, că i-ar linişti conştiinţa şi că asta ar putea fi o mare nenorocire?

Nu ştiu cum de n-am strigat atunci: mi se arătaseră brusc, ca într-o străfulgerare, sensul confesiunii sale şi sentimentul înspăimântătoarei mele responsabilităţi. Dar, lăsându-mă condus orbeşte de una dintre acele inspiraţii mai înalte care, când suntem mult mai prejos de noi înşine, prea incapabili să ne jucăm scena în viaţă, iau brusc masca noastră şi ne joacă pe nepregătite rolul, am răspuns calm:

— Te asigur că nu aş avea nicio remuşcare, deoarece, cu adevărat, nu am niciun sentiment de dispreţ, nici măcar de milă, pentru aceste femei.

Ea mi-a spus misterios, cu infinita blândeţe a recunoştinţei:

— Eşti generos.

Şi a adăugat cu glas scăzut şi repede, cu un aer indispus, ca atunci când dispreţuim, exprimându-le, nişte detalii prozaice:

— Să ştii că, în pofida aerului discret al tuturor, mi-am dat foarte bine seama că încercaţi cu nelinişte să descoperiţi cine a tras glonţul care n-a putut fi extras şi care mi-a provocat boala. Am sperat mereu ca acest glonţ să nu fie găsit. Ei bine, de vreme ce medicul pare sigur pe el acum şi aţi putea să bănuiţi oameni nevinovaţi, mărturisesc. Prefer să-ţi spun adevărul.

Şi a adăugat, cu acea blândeţe pe care o avea când începea să vorbească de moartea ei apropiată, ca să-i consoleze pe ceilalţi pentru durerea sufletească pe care lucrurile rostite de ea aveau s-o pricinuiască prin felul cum le spunea:

— Eu sunt cea care, într-unul din acele momente de disperare foarte fireşti pentru cei care *trăiesc*… m-am rănit.

Am vrut să mă duc la ea şi s-o îmbrăţişez şi am încercat zadarnic să mă stăpânesc; ajungând lângă ea, o forţă irezistibilă m-a sugrumat, ochii mi s-au umplut de lacrimi şi am început să plâng. Ea mi-a şters întâi ochii, a râs puţin, m-a consolat blând, ca pe vremuri, cu nenumărate gesturi de drăgălăşenie. Dar, din adâncul fiinţei sale, izvora o imensă milă pentru ea şi pentru mine, ţâşnea spre ochi şi se revărsa în lacrimi fierbinţi. Plângeam amândoi. Acord al unei triste şi ample armonii. Mila amândurora se îndrepta acum spre ceva mai mare decât noi şi pentru care am plâns din tot sufletul. Am încercat să-i sorb de pe mâini bietele lacrimi. Dar cădeau mereu altele, făcând-o să tremure de frig. Mâna îi devenea rece ca gheaţa, asemenea frunzelor îngălbenite căzute în bazinul fântânilor arteziene. Şi niciodată nu mai simţiserăm atâta durere şi atâta uşurare.

Revue blanche,
decembrie 1893

Amintire

Lui M. Winter

Anul trecut, am petrecut un timp la Grand Hôtel din T., aflat la capătul plajei şi cu faţada spre mare. Mirosul fad al bucătăriilor şi al apelor murdare, banalitatea luxoasă a draperiilor, singurele care aduceau o pată de culoare pe goliciunea bătând în cenuşiu a pereţilor şi completau acel decor de exil, îmi predispuseseră sufletul spre o depresie aproape morbidă, când, într-o zi cu vânt puternic ce ameninţa să se transforme în furtună, străbătând un culoar ca să mă întorc în camera mea, m-a oprit brusc o mireasmă extrem de plăcută şi rară. Nu eram în stare s-o analizez, dar complexitatea şi bogăţia ei floral m-au făcut să presupun că fuseseră pustiite câmpuri întregi, câmpuri florentine, pentru obţinerea câtorva picături de parfum. Voluptatea mea era atât de puternică, încât am rămas foarte mult timp locului; o uşă abia întredeschisă, singurul loc pe unde putuse să iasă acel parfum, lăsa să se vadă o cameră care, cât de puţin întrezărită, dădea impresia celei mai încântătoare personalităţi. Cum putuse oare un oaspete, exact în mijlocul acelui hotel respingător, să sfinţească o capelă atât de pură, să imprime rafinament acelui budoar minunat, să izoleze un turn de fildeş şi de parfumuri? Paşii cuiva cu neputinţă de văzut de pe culoar şi, pe de altă parte, un respect aproape religios m-au împiedicat să deschid mai larg uşa. Deodată, vântul furios de afară a deschis o fereastră prost închisă de pe culoar şi un curent de aer sărat a intrat în valuri mari şi rapide, dizolvând, fără să înece, parfumul floral concentrat. Niciodată nu voi uita persistenţa fină a mirosului iniţial, care dădea tonalitatea sa aromei acelui vânt puternic. Curentul de aer închisese uşa şi am coborât. Dar, printr-o

întâmplare care m-a mirat foarte mult, când l-am întrebat pe director cine locuia în camera 47 (căci acele fiinţe alese aveau un număr ca toate celelalte), nu mi s-au putut da decât nume care erau evident pseudonime. Am auzit o singură dată o voce de bărbat vibrantă şi gravă, solemnă şi blândă, chemând-o pe Veilet (violetă) şi o voce de femeie, de un farmec supranatural, răspunzând: „Clarence“. În pofida acestor prenume englezeşti, se părea, după spusele servitorilor hotelului, că amândoi vorbeau franceza, şi fără accent străin. Luau masa într-o cameră specială şi nu-i puteam vedea. O sigură dată am zărit dispărând, într-o fugă de linii de o expresie atât de spirituală, de o distincţie atât de unică, încât rămâne pentru mine una dintre cele mai mari revelaţii ale frumuseţii, o femeie înaltă, cu faţa întoarsă de la mine, cu o talie imposibil de sesizat în mantoul lung de lână maronie şi roz. Câteva zile mai târziu, urcând o scară destul de depărtată de coridorul misterios, am simţit un miros slab foarte plăcut, cu siguranţă acelaşi ca prima dată. M-am îndreptat spre coridor şi, ajuns aproape în faţa camerei, am fost năucit de violenţa parfumurilor care parcă răsunau ca o orgă, cu o creştere măsurabilă a intensităţii de la un minut la altul. Camera fără mobilă s-ar fi zis că era spintecată prin uşa larg deschisă. Vreo douăzeci de flacoane sparte zăceau pe podea şi pete umede maculau parchetul.

— Au plecat în dimineaţa asta, mi-a spus servitorul care ştergea pe jos, şi, pentru ca nimeni să nu se poată folosi de parfumurile lor, neputând să le mai pună în valize din cauza lucrurilor pe care le cumpăraseră aici şi le umpleau, au spart flacoanele. Frumoasă treabă!

M-am repezit la un flacon care mai păstra câteva picături. Fără ştirea călătorilor misterioşi, ele încă îmi parfumează camera.

În viaţa mea banală, am fost într-o zi entuziasmat de parfumurile pe care le răspândea lumea până atunci atât de fadă. Erau vestitorii tulburători ai iubirii. Ea însăşi se ivise în acest timp, cu trandafirii şi flautele sale, sculptând, tapisând, îngrădind, parfumând totul în jur. Cele mai puternice sufluri ale gândirii s-au amestecat cu ea şi, fără s-o slăbească, au făcut-o infinită. Dar ce-am ştiut despre ea însăşi? Am lămurit ceva din

misterul ei şi am cunoscut altceva despre ea decât mireasma tristeţii sale şi mirosul parfumurilor ei? Apoi s-a dus şi parfumurile, din sticluţele sparte, s-au răspândit cu o intensitate mai pură. O picătură istovită îmi impregnează încă viaţa.

Revue blanche,
decembrie 1893

Indiferentul

„Ne vindecăm aşa cum ne consolăm; nu avem în inimă ceva pentru care să plângem sau să iubim mereu.“

La Bruyère, *Caracterele*,
capitolul IV, „Despre inimă“

I

Madeleine de Gouvres tocmai intrase în loja doamnei Lawrence. Generalul de Buviers întrebă:

— Ce bărbaţi aveţi invitaţi în seara asta? Avranches, Lepré?…

— Avranches, da, răspunse doamna Lawrence. Pe Lepré n-am îndrăznit.

Şi adăugă, arătând spre Madeleine:

— E foarte dificilă şi ar fi fost ca şi cum am fi pus-o să facă o nouă cunoştinţă…

Madeleine protestă. Îl întâlnise pe domnul Lepré de mai multe ori, i se părea şarmant; ba chiar acesta luase într-o zi dejunul la ea.

— În orice caz, conchise doamna Lawrence, n-ai ce regreta, e foarte amabil, dar n-are nimic deosebit şi nu e deloc potrivit pentru femeia cea mai răsfăţată din Paris. Înţeleg foarte bine că prieteniile intime pe care le ai te fac dificilă.

Lepré este foarte amabil, dar foarte insignifiant, aceasta a fost părerea tuturor. Madeleine simţi că nu era întru totul şi părerea ei şi se miră; dar, deoarece absenţa lui Lepré nu-i provoca o decepţie foarte mare, simpatia ei nu ajunse până acolo încât să-i stârnească neliniştea. În sală, capetele se întorseseră spre ea; prietenii veneau deja s-o salute şi s-o complimenteze. Nu era ceva nou pentru ea, şi totuşi, cu acea obscură clarviziune a unui jocheu în timpul cursei sau a unui actor în timpul reprezentaţiei, se simţea în acea seară triumfând mai uşor şi mai deplin decât de obicei. Fără bijuterii, corsajul ei de tul galben era acoperit de orhidee; şi în părul negru avea prinse câteva, ce păreau ghirlande palide de lumină aninate de acel turn de umbră. Proaspătă ca florile ei şi gânditoare ca ele, amintea de Mahenu a lui Pierre Loti şi de Reynaldo Hahn prin farmecul polinezian al coafurii. Curând, la indiferenţa mulţumită cu care îşi oglindea farmecul din seara aceea în ochii fascinaţi care o reflectau cu o fidelitate sigură se adăugă regretul că Lepré nu o văzuse aşa.

— Ce mult îi plac florile! exclamă doamna Lawrence, privindu-i corsajul.

Într-adevăr, îi plăceau, în sensul vulgar că ştia cât sunt de frumoase şi câtă frumuseţe oferă. Îi plăceau frumuseţea, veselia, dar şi tristeţea lor, însă din afară, ca una dintre atitudinile frumuseţii lor. Când nu mai erau proaspete, le arunca imediat ca pe o rochie învechită.

Deodată, în timpul primului antract, Madeleine îl zări pe Lepré în fotoliile de orchestră şi, după câteva clipe, generalul de Buivres, ducele şi ducesa d'Alériouvre îşi luară la revedere, lăsând-o singură cu doamna Lawrence. Madeleine văzu că Lepré cerea să i se deschidă loja.

— Doamnă Lawrence, întrebă ea, îmi îngăduiţi să-i cer domnului Lepré să rămână aici, pentru că e singur în fotoliile de orchestră?

— Sigur, cu atât mai mult cu cât voi fi nevoită să plec îndată, draga mea. Ştii doar, mi-ai dat voie. Robert nu se simte prea bine. Vrei să i-o spun?

— Nu, prefer s-o fac eu.

Cât dură antractul, Madeleine îl lăsă pe Lepré să stea de vorbă tot timpul cu doamna Lawrence. Aplecată peste marginea lojii şi privind sala, se prefăcea aproape că nu-i bagă în seamă, sigură că se va putea bucura mai bine de prezenţa lui când va rămâne singură cu el.

Doamna Lawrence ieşi să-şi pună mantoul.

— Vă invit să rămâneţi cu mine în timpul acestui act, spuse Madeleine cu o amabilitate indiferentă.

— Sunteţi foarte amabilă, doamnă, însă nu pot, sunt obligat să plec.

— Dar am să fiu singură, replică Madeleine, pe un ton insistent.

Apoi, brusc, voind aproape inconştient să aplice preceptele cochetăriei din celebra zicere „Dacă eu nu te iubesc, tu mă iubeşti“, adăugă:

— Aveţi dreptate, domnule, şi, dacă sunteţi aşteptat, să nu întârziaţi. Adio, domnule.

Şi încerca să compenseze prin cordialitatea zâmbetului duritatea care i se părea implicată în această permisiune. Dar această duritate era doar legată de dorinţa violentă pe care o avea de a-l păstra, de amărăciunea decepţiei sale. Oferit altuia, acest sfat de a pleca ar fi fost amabil.

Doamna Lawrence se întoarse în lojă.

— Ei bine, văd că pleacă! Rămân cu tine ca să nu fii singură. V-aţi luat un călduros rămas-bun?

— Rămas-bun?

— Cred că la sfârşitul săptămânii pleacă într-o lungă călătorie în Italia, Grecia şi Asia Mică.

Un copil care, de la naştere, respiră fără să fi fost vreodată atent la asta nu ştie că aerul care îi umflă încetişor pieptul este esenţial pentru viaţa lui. I se întâmplă să se sufoce în timpul unui acces de febră sau într-o convulsie? În efortul disperat al fiinţei sale, se luptă aproape pentru viaţa lui, pentru liniştea lui pierdută, pe care nu o va redobândi decât odată cu aerul de care nu ştia că era inseparabilă.

Tot aşa, în momentul în care Madeleine află despre plecarea lui Lepré, la care nu se gândise, numai atunci înţelese, simţind tot ce se smulgea din sufletul ei, ce intrase acolo. Şi se uită cu o

deznădejde întristată şi blândă la doamna Lawrence, fără să-i poarte pică, aşa cum nu poartă pică bietul bolnav astmului care îl sufocă şi, cu ochii plini de lacrimi, le zâmbeşte persoanelor care îi plâng de milă fără să-l poată ajuta. Deodată, se ridică şi zise:

— Vino, dragă prietenă, nu vreau să ajungi târziu acasă.

În timp ce-şi punea mantoul, îl zări pe Lepré şi, temându-se să nu plece fără a-l revedea, coborî în mare grabă.

— Îmi pare rău, mai ales dacă pleacă, că domnul Lepré a putut să presupună că-mi displace.

— Dar n-a spus niciodată asta, răspunse doamna Lawrence.

— Ba da, din moment ce dumneata ai presupus-o, o presupune şi el.

— Ba dimpotrivă.

— Dacă-ţi spun, replică cu duritate Madeleine.

Şi, ajungând la Lepré, îi zise:

— Domnule Lepré, vă aştept joi la opt la cină.

— Joi nu sunt liber, doamnă.

— Atunci, vineri?

— Nici atunci nu sunt liber.

— Sâmbătă?

— Bine, sâmbătă.

— Dar, draga mea, ai uitat că sâmbătă mergi la cină la prinţesa d'Avranches.

— Nu-i nimic, o să spun că nu mă mai pot duce.

— O, doamnă, nu vreau! exclamă Lepré.

— Dar eu vreau! izbucni Madeleine, scoasă din sărite. Oricum, tot n-am să mă duc la Fanny. N-am avut niciodată de gând să mă duc la ea.

Sosind acasă, Madeleine se dezbrăcă fără grabă, amintindu-şi evenimentele din acea seară. Când ajunse la momentul în care Lepré refuzase să rămână cu ea în timpul ultimului act, roşi de umilinţă. Cochetăria cea mai elementară, ca şi cea mai strictă demnitate îi cereau, după aceea, să se poarte foarte rece cu el. Ea îi adresase însă acea triplă invitaţie pe scară! Indignată, ridică cu mândrie capul şi se văzu în oglindă, atât de frumoasă, încât nu se mai îndoi că el o va iubi. Neliniştită numai şi întristată de plecarea sa apropiată, îşi imagina

tandreţea pe care el voise, nu ştia de ce, să i-o ascundă. Avea să i-o mărturisească, poate printr-o scrisoare, foarte curând şi îşi va întârzia probabil plecarea, va pleca probabil împreună cu ea... Cum?... Nu trebuia să se gândească la asta. Dar îi vedea frumosul chip îndrăgostit apropiindu-se de al ei, cerându-i iertare. „Răule“, spunea ea. Dar era posibil şi să n-o iubească încă; va pleca fără să aibă timp să se îndrăgostească de ea... Întristată, lăsă capul în jos şi privirile ei le întâlniră pe cele şi mai stinse ale florilor ofilite de pe corsaj, care, sub pleoapele lor veştejite, păreau gata să plângă. Gândul la cât de puţin durase visul ei inconştient de el însuşi, la cât de puţin ar dura fericirea ei dacă s-ar împlini vreodată, se asocie în mintea ei cu tristeţea acelor flori care, înainte să moară, se ofileau pe inima pe care o simţiseră bătând pentru prima ei iubire, pentru prima umilinţă şi prima suferinţă sufletească.

A doua zi, nu-şi mai dori altele în camera ei, de obicei plină şi vibrând de strălucirea trandafirilor proaspeţi.

Când doamna Lawrence intră la ea, se opri în faţa vazelor unde orhideele agonizau, cu frumuseţea pierdută, pentru nişte ochi lipsiţi de iubire.

— Cum, draga mea, dumneata, care iubeai atât de mult florile?

„Mi se pare că abia azi le iubesc“, era să răspundă Madeleine, dar se opri, deranjată că trebuia să dea explicaţii şi intuind că există realităţi pe care, oricât te-ai strădui, nu poţi să-i faci să le perceapă pe cei care nu le poartă deja în ei.

Se mulţumi să răspundă cu un zâmbet amabil la acest reproş. Sentimentul că această nouă viaţă nu era cunoscută de nimeni şi poate nici chiar de Lepré îi stârnea o plăcere rară şi tristă a orgoliului. I se aduseră scrisorile; negăsind niciuna de la Lepré, făcu un gest decepţionat. Evaluând atunci distanţa dintre absurditatea unei decepţii, din moment ce nu existase nimic care să alimenteze o speranţă, şi intensitatea foarte reală şi foarte cruntă a acestei decepţii, înţelese că încetase să trăiască doar viaţa evenimentelor şi faptelor. Vălul minciunilor începuse să se desfăşoare în faţa ochilor ei pentru o durată imposibil de prevăzut. Nu avea să mai vadă decât prin el lucrurile şi, mai mult decât orice, poate, pe acelea pe care ar fi voit să le

cunoască şi să le trăiască cel mai real şi cel mai asemănător cu Lepré, pe cele care aveau legătură cu el.

Totuşi, îi rămânea speranţa că el minţise, că indiferenţa lui era prefăcută: ea ştia că, după părerea tuturor, era una dintre cele mai frumoase femei din Paris, că reputaţia de inteligenţă, de spirit, de eleganţă şi importanta ei situaţie mondenă adăugau un prestigiu frumuseţii sale. Pe de altă parte, Lepré era considerat un bărbat inteligent, artist, foarte blând, foarte bun fiu, dar nu era foarte apreciat, nu avusese niciodată succes la femei; atenţia pe care i-o acorda Madeleine i se părea probabil ceva neverosimil şi nesperat. Ea se mira şi spera…

II

Deşi îşi subordonase, un moment, faţă de Lepré toate interesele şi toate afecţiunile vieţii, Madeleine credea totuşi, iar părerea ei era susţinută de părerea tuturor, că, fără să fie dezagreabil, acesta le era inferior bărbaţilor remarcabili care, de patru ani de când murise marchizul de Gouvres, consolându-i văduvia prin vizita lor de câteva ori pe zi, erau podoaba cea mai dragă vieţii sale.

Intuia foarte bine că înclinaţia inexplicabilă care îl făcea pentru ea o fiinţă unică nu însemna că îi egala pe ceilalţi. Motivele iubirii sale se aflau în ea şi, dacă ele se aflau puţin şi în Lepré, nu era vorba nici de superioritatea lui intelectuală şi nici măcar de superioritatea lui fizică. Tocmai pentru că îl iubea, niciun chip, niciun zâmbet, niciun mers nu-i erau atât de plăcute ca ale lui, şi nu-l iubea pentru că chipul, zâmbetul, mersul lui erau mai plăcute decât ale celorlalţi. Cunoştea bărbaţi mai frumoşi, mai fermecători, şi ştia asta.

De aceea, sâmbătă seara, la opt şi un sfert, când Lepré intră în salonul lui Madeleine, înfruntă, fără să-şi dea seama, nu doar prietena cea mai pasionată, ci şi adversarul cel mai clarvăzător. Frumuseţea ei avea toate armele ca să-l învingă, dar nici

spiritul nu era mai prejos ca să-l judece; era pregătită să culeagă ca pe o floare amară plăcerea de a-l găsi mediocru şi ridicol de disproporţionat faţă de iubirea pe care o avea pentru el. N-o făcea din prudenţă! Intuia foarte bine că va fi mereu prinsă în plasa fermecată şi că imaginaţia ei iscusită ar fi reparat, îndată ce Lepré ar fi plecat, ochiurile pe care spiritul ei prea incisiv le va fi rupt în timpul prezenţei lui.

Într-adevăr, când intră Lepré, Madeleine se simţi brusc liniştită; dându-i mâna, i se părea că îi lua toată puterea. Nu mai era despotul unic şi absolut al viselor sale, ci doar un vizitator agreabil. Au stat de vorbă; atunci, toate prejudecăţile ei au dispărut. Bunătatea ei subtilă, dreptatea îndrăzneaţă a spiritului ei găseau motive care, chiar dacă nu-i justificau în mod absolut iubirea, o explicau cât de cât şi, arătându-i că exista şi ceva care îi corespundea în realitate, o făcea să-şi întindă rădăcinile, să capete mai multă viaţă. Observă şi că era mult mai frumos decât crezuse, cu o figură gen Ludovic al XIII-lea, delicată şi nobilă.

Toate amintirile legate de artă referitoare la portretele din acea perioadă s-au asociat din acel moment cu gândul iubirii sale, i-au conferit o existenţă nouă, făcând-o să intre în sistemul gusturilor sale artistice. Madeleine ceru să-i fie adusă de la Amsterdam fotografia unui portret de tânăr care îi semăna.

Îl întâlni câteva zile mai târziu. Mama lui era grav bolnavă şi el îşi amânase plecarea în călătorie. Ea îi spuse că avea acum pe masă un portret care îi amintea de dânsul. Lepré se arătă mişcat, dar rece. Madeleine suferi profund, consolându-se totuşi cu gândul că măcar înţelesese atenţia ei, dacă nu se şi bucurase de ea. Dacă ar fi iubit un necioplit, care nici măcar nu şi-ar fi dat seama, suferinţa ei ar fi fost şi mai mare. Atunci, reproşându-i în gând indiferenţa, dori să-i revadă pe bărbaţii îndrăgostiţi de ea, cu care fusese indiferentă şi cochetă, ca să-şi arate faţă de ei mila inventivă şi tandră pe care ar fi vrut să o obţină de la el, în lipsă de altceva. Dar, când îi întâlni, toţi aveau defectul oribil de a nu fi el, iar vederea lor nu făcea decât s-o enerveze. Îi scrise, nu primi niciun răspuns timp de patru zile, apoi sosi o scrisoare pe care oricine altcineva ar fi considerat-o amabilă, dar care o deznădăjdui. Îi scria:

Mama e mai bine, voi pleca peste trei săptămâni. Până atunci, voi avea o viaţă foarte încărcată, dar voi încerca să vin măcar o dată să vă prezint omagiile mele.

Să fi fost de vină gelozia faţă tot ce-i făcea „viaţa foarte încărcată“ şi o împiedica să pătrundă şi ea acolo, mâhnirea pricinuită de plecarea lui şi de faptul că nu venea decât o singură dată până atunci sau mâhnirea şi mai mare că el nu simţea nevoia să vină s-o vadă de zece ori pe zi înainte să plece? Oricum, nu putu să stea în casă, îşi puse în grabă o pălărie şi ieşi, mergând repede pe străzile care duceau la el acasă, cu speranţa absurdă că, printr-un miracol pe care conta, la o cotitură, avea să-i apară radiind de tandreţe şi, cu o privire, îi va explica totul. Deodată, îl zări mergând şi vorbind vesel cu câţiva prieteni. Atunci însă i se făcu ruşine, crezu că el va ghici că îl căuta şi intră brusc într-un magazin. În zilele următoare, nu-l mai căută, evită locurile unde ar fi putut să-l întâlnească, păstrând această ultimă cochetărie faţă de el, această ultimă demnitate în faţa ei înseşi.

Într-o dimineaţă, stătea singură în grădina Tuileries, pe terasa Bord de l’Eau. Îşi lăsa întristarea să plutească, să se aştearnă, să se odihnească mai liber în largul zării, să culeagă flori, să se avânte cu nalbele roşii, cu jeturile de apă şi coloanele, să alerge în urma dragonilor care ieşeau din cazarma de la Orsay, să plutească în derivă pe Sena şi să planeze cu rândunelele pe cerul palid. Era a cincea zi de la scrisoarea amabilă care o îndurerase. Deodată, zări canişul mare şi alb al lui Lepré, pe care acesta îl lăsa în fiecare dimineaţă să iasă singur. Glumise cu el despre câine, îi spusese că într-o zi o să i-l fure cineva. Animalul o recunoscu şi se apropie. Nevoia nebunească de a-l vedea pe Lepré, pe care şi-o înăbuşea de cinci zile, îi invadă brusc întreaga fiinţă. Prinzând animalul în braţe, scuturată de hohote de plâns, îl strânse mai mult timp din toate puterile, apoi, după ce îşi desfăcu bucheţelul de violete pe care îl purta la corsaj şi îl prinse de zgarda câinelui, îl lăsă să plece.

Dar, liniştită de această criză şi îmbunată, simţindu-se mai bine, îşi dădu seama că necazul dispărea puţin câte puţin, că în suflet îi înmugureau din nou veselia şi speranţa, odată cu starea de bine fizică, şi că ţinea la viaţă şi la fericire. Lepré trebuia să plece peste şaptesprezece zile; îi scrise să-l invite la cină a doua

zi, scuzându-se că nu-i răspunsese încă, şi petrecu o după-amiază foarte plăcută. Seara, cină în oraş; la acea cină trebuiau să vină mulţi bărbaţi, artişti şi sportivi, care îl cunoşteau pe Lepré. Madeleine vru să afle dacă avea o amantă, o legătură oarecare, care îl împiedica să se apropie de ea, care explica purtarea lui neobişnuită. Ar fi suferit mult dacă ar fi aflat că avea, dar cel puţin ar fi ştiut şi, poate, ar fi putut să spere că frumuseţea ei, după ceva timp, îl va cuceri. Plecă de acasă hotărâtă să pună întrebarea imediat, apoi, cuprinsă de teamă, nu îndrăzni. În ultimul moment, când sosi, se hotărî, dar nu atât din dorinţa de a afla adevărul, cât din nevoia de a le vorbi celorlalţi despre el – acel farmec trist de a aminti zadarnic de Lepré peste tot unde se afla fără el. După cină, întrebă doi bărbaţi aflaţi lângă ea şi care discutau destul de liber:

— Spuneţi-mi, îl cunoaşteţi bine pe domnul Lepré?

— Îl întâlnim dintotdeauna în fiecare zi, dar nu suntem foarte apropiaţi.

— E un bărbat şarmant?

— E un bărbat şarmant.

— Atunci, poate aţi putea să-mi spuneţi… să nu vă credeţi cumva obligaţi să fiţi prea binevoitori pentru că e ceva foarte important pentru mine. E vorba de o tânără la care ţin din tot sufletul şi care are o oarecare înclinaţie pentru acest bărbat. S-ar putea căsători fără teamă cu el?

Cei doi interlocutori rămaseră o clipă încurcaţi.

— Nu s-ar putea.

Madeleine, cu mare curaj, continuă, ca să sfârşească mai repede:

— Are o legătură mai veche?

— Nu, dar, în fine, nu e posibil.

— Spuneţi-mi de ce, vă rog.

— Nu.

— La urma urmelor, e mai bine să-i spunem, ar putea să se gândească la lucruri mai josnice sau la lucruri ridicole.

— Ei bine, nu cred că-i facem vreun rău lui Lepré dacă spunem! În primul rând, pentru că nu veţi spune la nimeni şi, în al doilea rând, tot Parisul ştie, iar cât priveşte căsătoria, e prea cinstit şi delicat ca să se gândească la aşa ceva. Lepré e un

băiat şarmant, dar are un viciu. Îi plac femeile josnice culese din noroi, şi le iubeşte la nebunie; uneori, îşi petrece nopţile în mahalale sau pe bulevardele din afară, cu riscul ca, într-o zi, cineva să-i facă de petrecanie, şi nu numai că le iubeşte la nebunie, dar numai pe ele le iubeşte. Femeia de lume cea mai fermecătoare, tânăra ideală îi sunt total indiferente. Nici măcar nu le poate acorda vreo atenţie. Plăcerile, preocupările, viaţa lui sunt în altă parte. Cei care nu-l cunoşteau bine spuneau altădată că, având în vedere firea lui distinsă, o mare dragoste l-ar putea vindeca. Dar ar trebui să fie în stare de asta, şi nu e. La fel era şi tatăl lui, iar dacă n-o să fie şi fiii săi, asta e pentru că n-o să-i aibă.

A doua zi seara, la ora opt, Madeleine a fost anunţată că domnul Lepré se afla în salon. Intră; ferestrele erau deschise, luminile nu erau încă aprinse şi el o aştepta pe balcon. Nu departe de ei, câteva case înconjurate de grădini se odihneau în lumina blândă a serii, îndepărtată, orientală şi religioasă, ca şi cum ar fi fost la Ierusalim. Lumina slabă şi mângâietoare dădea fiecărui obiect o valoare cu totul nouă şi aproape emoţionantă. O roabă licărind în mijlocul străzii întunecoase era la fel de tulburătoare cum era, puţin mai departe, trunchiul întunecat şi deja noptatic al unui castan sub frunzişul scăldat încă în ultimele raze de soare. La capătul aleii, asfinţitul se curba măreţ ca un arc de triumf pavoazat cu podoabele verzi şi aurii ale cerului. La fereastra vecină se vedeau capetele câtorva care citeau cu o solemnitate familiară. Apropiindu-se de Lepré, Madeleine simţi calmul blând al tuturor acelor lucruri moleşindu-i, toropindu-i, întredeschizându-i inima şi se abţinu să nu plângă.

El, mai frumos şi mai fermecător în seara aceea, arătă mai multă delicateţe decât până atunci, în schimbul de amabilităţi dintre ei. Apoi vorbiră serios şi Madeleine observă pentru prima oară întreaga înălţime a inteligenţei lui. Nu era plăcut în societate tocmai pentru că adevărurile pe care le căuta se aflau deasupra orizontului vizual al persoanelor spirituale şi adevărurile spiritelor înalte sunt erori ridicole la nivelul de jos. De altfel, bunătatea lui le conferea uneori o poezie încântătoare, aşa cum soarele colorează fermecător piscurile

înalte. Şi se purtă atât de amabil cu ea, se arătă atât de recunoscător pentru bunătatea ei, încât, simţind că nu-l iubise niciodată atât de mult şi renunţând să-şi vadă iubirea împărtăşită, Madeleine întrezări imediat cu bucurie speranţa unei intimităţi pur amicale, graţie căreia l-ar fi văzut în fiecare zi, şi îi prezentă cu ingeniozitate şi veselie planul. Dar el îi spuse că era foarte ocupat, neputând decât arareori să dispună de mai mult de o zi la fiecare două săptămâni. Ea îi spusese îndeajuns cât să-l lase să înţeleagă că îl iubea, dacă ar fi vrut să înţeleagă. Iar el, oricât de timid ar fi fost, dacă ar fi avut un sentiment cât de slab de afecţiune pentru ea, ar fi spus cuvinte de prietenie chiar neînsemnate. Privirea ei suferindă îl fixa cu atâta insistenţă, încât le-ar fi remarcat imediat şi le-ar fi sorbit cu sete. Vru să-l oprească pe Lepré, care continua să vorbească despre timpul lui atât de ocupat, despre viaţa lui atât de plină, dar, brusc, privirea i se cufundă în inima adversarului la fel de adânc cum s-ar fi putut cufunda în orizontul infinit al cerul întins deasupra ei şi simţi inutilitatea cuvintelor. Tăcu, apoi zise:

— Da, înţeleg, sunteţi foarte ocupat.

Şi, la sfârşitul serii, părăsind-o, el o întrebă:

— Nu voi putea veni să-mi iau rămas-bun?

Atunci ea îi răspunse cu blândeţe:

— Nu, prietene, sunt puţin ocupată, cred că e mai bine să ne oprim aici.

Ea aşteptă un cuvânt; el nu-l rosti, iar ea îi spuse:

— Adio!

Apoi aşteptă o scrisoare, zadarnic. Atunci îi scrise că era mai bine să fie sinceră, că poate îl lăsase să creadă că-l plăcea, dar nu era adevărat, că prefera să nu-l vadă atât de des cum îi ceruse cu o amabilitate imprudentă.

El îi răspunse că nu crezuse niciodată că era mai mult decât o amabilitate care era celebră şi de care nu avusese niciodată intenţia să abuzeze încât să vină atât de des s-o plictisească.

Atunci ea îi scrise că-l iubea, că-l va iubi numai pe el întotdeauna. Lepré îi răspunse că asta era o glumă.

Ea nu-i mai scrise, dar nu încetă să se gândească la el. Apoi nu se mai gândi. Doi ani mai târziu, suportând greu văduvia, se căsători cu ducele de Mortagne, care era frumos şi spiritual şi

care, până la moartea ei, adică timp de mai bine de patruzeci de ani, îi împodobi viaţa cu un renume şi o afecţiune la care nu se arătă insensibilă.

La vie contemporaine
et Revue parisienne réunies, 1896